

**TURUN
YLIOPISTO**

”Ulkosuomalaisia ei edusta kukaan!”

Ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksen vaikutus äänestysaktiivisuuteen
ja oman vaalipiirin kannattamiseen

Milla Ojalehto
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Turun yliopisto
Kevät 2022

Ohjaaja:
Elina Kestilä-Kekkonen

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Valtio-oppi, Poliittisten järjestelmien linja

OJALEHTO, MILLA: ”Ulkosuomalaisia ei edusta kukaan!”: Ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksen vaikutus äänestysaktiivisuuteen ja oman vaalipiirin kannattamiseen

Pro gradu -tutkielma, 70 sivua.
18.6.2022

Ulkosuomalaisten poliittinen osallistuminen ja edustuksellisuus on herättänyt huomiota suomalaisessa vaalitutkimuksessa siksi, että ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus on hyvin matalaa. Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustamista on esitetty yhdeksi ratkaisuksi ulkomailla asuvien kansalaisten heikon äänestysaktiivisuuden nostamiseksi ja poliittisen edustuksellisuuden parantamiseksi.

Ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttavia tekijöitä, sekä oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavia tekijöitä on tutkittu aikaisemmin verrattain vähän. Siitä, miten ulkosuomalaiset kokevat tulevansa edustetuksi Suomen politiikassa ei kuitenkaan ole aiempaa tutkimusta, eikä myöskään edustuksellisuuden vaikutuksesta äänestämiseen ja vaalipiirin kannattamiseen.

Tutkielma tarkastelee neljän ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemusta kuvaavan muuttujan (poliittisen edustuksellisuuden, puolueiden, poliitikkojen sekä vaalijärjestelmän responsiivisuuden) vaikutusta äänestysaktiivisuuteen ja ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen. Edustuksellisuutta kuvaavat muuttujat on valittu aineistosta aihetta käsittelevän tutkimuskirjallisuuden perusteella.

Edustuksellisuuden kokemuksen vaikutusta ulkosuomalaisten äänestämiseen ja oman vaalipiirin kannattamiseen tutkitaan kuvailevien tarkastelujen ja binäärisen logistisen regressioanalyysin avulla. Tutkielman aineistona käytetään vuonna 2019 kerättyä Facilitating Electoral Participation from Abroad (FACE) -kyselytutkimusaineistoa.

Analyysin tulokset osoittavat, että positiivinen kokemus suomalaisten puolueiden responsiivisuudesta vähentää ulkosuomalaisten todennäköisyyttä äänestää, kun taas heikko kokemus edustetuksi tulemisesta lisää ulkosuomalaisten todennäköisyyttä kannattaa oman vaalipiirin perustamista. Analyysi kuitenkin osoittaa, että edustuksellisuuden kokemus on melko heikko selittävä tekijä ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden ja oman vaalipiirin kannattamisen taustalla.

Tutkielma ottaa osaa suomalaiseen vaalitutkimukseen ulkosuomalaisten poliittisen representaation näkökulmasta. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää aiempien ulkosuomalaistutkimusten tulosten vertailussa sekä suomalaisten äänestämiseen vaikuttavien tekijöiden analyysissä.

Avainsanat: ulkosuomalaiset, edustuksellisuus, äänestäminen, vaalipiiri

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Edustuksellisuus politiikan tutkimuksessa	7
2.1	Edustuksellisuuden peruskäsitteet	7
2.2	Näkökulmia edustuksellisuuden tutkimukseen	10
2.3	Ulkosuomalaisten poliittisen edustuksen ongelmat	14
3	Äänestäminen ja oma vaalipiiri tutkimuskirjallisuudessa	16
3.1	Ulkosuomalaiset äänestäjinä.....	16
3.2	Ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttavat tekijät	21
3.2.1	Rationaalinen valinta ja korkeat äänestyskustannukset.....	22
3.2.2	Äänestämisen resurssimalli	25
3.2.3	Edustuksellisuus ja äänestäminen.....	27
3.3	Ulkomailla asuvien kansalaisten oma vaalipiiri.....	29
3.3.1	Ulkosuomalaisten poliittista osallistumista helpottavat uudistukset	29
3.3.2	Ulkosuomalaisten oma vaalipiiri.....	32
3.3.3	Edustuksellisuus ja vaalipiiri	35
4	Tutkimusaineisto, -menetelmät ja hypoteesit.....	38
4.1	Aineiston esittely	38
4.2	Hypoteesit	40
4.3	Menetelmät ja tutkimusasetelma.....	41
5	Analyysi	47
5.1	Muuttujien uudelleenkäsittely	47
5.1.1	Selitettävät muuttujat	47
5.1.2	Taustamuuttujat.....	47
5.1.3	Tutkimusmuuttujat	49
5.2	Kuvailevat tarkastelut	50
5.3	Logistinen regressioanalyysi	56
5.3.1	Edustuksellisuus ja äänestäminen.....	58
5.3.2	Edustuksellisuus ja vaalipiiri	61
5.3.3	Tiivistelmä logistisen regressioanalyysiin tuloksista.....	64
6	Johtopäätökset	65
	Lähteet	71

Kuviot ja taulukot

Kuvio 1. Äänestysaktiivisuus Suomen vaaleissa 1975-2019. 20

Kuvio 4. Ulkосуomalaisten näkemykset edustuksellisuudesta selitettävien muuttujien eri luokissa. Koonti ristiintaulukoinnin tuloksista. 52

Kuvio 5. Ulkосуomalaisten kokemukset puolueiden edustuksellisuudesta selitettävien muuttujien eri luokissa. Koonti ristiintaulukoinnin tuloksista. 53

Kuvio 6 Ulkосуomalaisten kokemukset poliitikkojen edustuksellisuudesta selitettävien muuttujien eri luokissa. Koonti ristiintaulukoinnin tuloksista. 53

Kuvio 7 Ulkосуomalaisten käsitykset äänestämisen tärkeydestä selitettävien muuttujien eri luokissa. Koonti ristiintaulukoinnin tuloksista. 54

Taulukko 1. Yhteenveto edustuksellisuuden teorioista ja tutkimuskohteista 12

Taulukko 2 Äänioikeutetut vaalipiireittäin Suomen eduskuntavaaleissa 2019.

Error! Bookmark not defined.

Taulukko 3 Logistisen regressioanalyysin malli: Ulkосуomalaisten äänestämiseen vaikuttavat tekijät. 43

Taulukko 4 Logistisen regressioanalyysin malli: Ulkосуomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavat tekijät. 45

Taulukko 5. Ulkосуomalaisten todennäköisyys äänestää (0=ei äänestänyt, 1=äänesti). Logistinen regressio. 58

Taulukko 6. Ulkосуomalaisten oman vaalipiirin kannattamista selittäviä tekijöitä (0= oma vaalipiiri ei hyödyllinen, 1=oma vaalipiiri hyödyllinen tapa lisätä ulkосуomalaisten poliittista osallistumista). Logistinen regressio. 61

Taulukko 7. Yhteenveto tutkimustuloksista 64

1 Johdanto

Globalisoituvassa maailmassa yhä useampi äänioikeutettu kansalainen asuu kotimaansa rajojen ulkopuolella. Arviolta 215 miljoonaa ihmistä, eli noin kolme prosenttia koko maailman väestöstä asuu jossain toisessa maassa, kuin siinä, jossa he ovat syntyneet. (Peltoniemi 2018, 392.) Suurin osa ulkomailla asuvista ihmisistä pitää yhteyttä entiseen kotimaahansa esimerkiksi sosiaalisten suhteiden tai taloudellisten siteiden kautta. Ulkomailla asuvien kansalaisten poliittinen osallistuminen ja äänestäminen ovat kuitenkin yhä merkittävämpi osa ulkomailla asuvien ihmisten siteitä heidän entiseen kotimaahansa. (Collyer & Vathi 2007, 4; Ciornei & Østergaard-Nielsen 2019, 1.)

Vielä 1980-luvulla alle 15 prosenttia valtioista salli kansalaisilleen mahdollisuuden äänestää ulkomailta käsin, mutta vuoteen 2017 tultaessa luku on jo noin 70 prosenttia (Burgess & Tybuski 2020, 2). Ulkosuomalaiset ovat saaneet äänestää Suomen vaaleissa vuodesta 1958 lähtien, joskin ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuutta on tilastoitu vasta 1970-luvulta alkaen. Kaksoiskansalaisuus sallittiin Suomessa vuonna 2003, mikä on herättänyt keskustelua ulkosuomalaisten poliittisesta edustuksellisuudesta ja oman vaalipiirin perustamisesta (Peltoniemi 2016, 296). Oikeusministeriön ja tässä tutkielmassa käytettävän määritelmän mukaan *ulkosuomalaisilla* tarkoitetaan ulkomailla pysyvästi asuvia äänioikeutettuja Suomen kansalaisia (Oikeusministeriö, 2020).

Tällä hetkellä ulkomailla asuu noin 600 000 suomalaista, joista äänioikeutettuja oli vuoden 2019 eduskuntavaaleissa yhteensä 254 572 henkilöä (Oikeusministeriö 2020). Ulkosuomalaisten osuus kaikista äänioikeutetuista suomalaisista on siis 5,6 prosenttia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ulkosuomalaisten äänestäjien joukko vastaa kokoluokaltaan keskikokoista suomalaista vaalipiiriä, tai vaikkapa äidinkielenään ruotsia puhuvia Suomen kansalaisia. (Peltoniemi 2016, 303.)

Ulkomailla asuvien kansalaisten poliittisten osallistumisoikeuksien laajentaminen ja äänioikeus entisen kotimaan vaaleissa on ollut pitkään keskeinen normatiivinen kysymys poliittisen edustuksellisuuden näkökulmasta. Keskeisin argumentti ulkomailla asuvien kansalaisten äänioikeutta vastaan on ajatus siitä, että kollektiiviseen päätöksentekoon osallistuvien ihmisten tulisi elää ja olla osallisena samassa yhteiskunnassa, johon vaalien lopputulos vaikuttaa. (Lopez-Guerra 2005, 225.) Vaakakupin toisella puolella on poliittisen tasa-arvon periaate,

jonka mukaan kaikilla kansalaisilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon valitsemiensa edustajien välityksellä asuinpaikasta riippumatta (Peltoniemi 2016, 147).

Edustuksellisuus on käsitteenä monitulkintainen ja sille on hyvin vaikeaa löytää tutkimuskirjallisuudesta yhtä selkeää määritelmää. Perinteinen käsitys edustuksellisuudesta viittaa edustuksellisen demokratian periaatteeseen, jonka mukaan kansalaiset eivät osallistu poliittiseen päätöksentekoon itse, vaan valitsevat itselleen laillisen edustajan vaaleissa (Bengtsson & Wass 2009, 187). Perinteinen poliittinen edustuksellisuus nojaa vahvasti edustajan ja edustettavan väliseen suhteeseen ja maantieteellisesti määriteltyyn vaalipiiriin, sillä edustajan katsotaan edustavan ensisijaisesti oman vaalipiirinsä kansalaisia (Urbinati & Warren 2008, 389).

Perinteisen edustuksellisuuden käsityksen lisäksi keskusteluun on noussut yhä enemmän uusia edustuksellisuuden muotoja, jotka eivät perustu alueelliseen edustukseen tai vaalikilpailuun. Tällaisia uusia edustuksellisuuden muotoja ovat esimerkiksi kansalaisjärjestöt, kollektiiviset intressiryhmät tai esimerkiksi satunnaisotannalla perustetut kansalaisraadit tai keskustelufooromit. (Urbinati & Warren 2008, 390; Peltoniemi 2016, 303–306.) Tässä tutkielmassa keskitytään kuitenkin ulkosuomalaisten vaalien kautta tapahtuvaan parlamentaariseen edustukseen, sen ongelmakohtiin sekä mahdollisiin uudistuksiin.

Tutkimuskirjallisuudessa poliittinen edustus voidaan jakaa *deskriptiiviseen edustukseen*, jonka mukaan kansanedustajien tulisi eräänlainen ulkoisesti vastaava miniotos kansasta, sekä *substantiiviseen edustuksellisuuteen*, joka perustuu edustajan toimintaan edustettavan puolesta ja heidän väliseensä mielipideyhteneväisyyteen. (Pitkin 1967, 61–119.) Ulkosuomalaisten kohdalla poliittisen edustuksellisuuden voidaan olettaa toteutuvan heikosti, sillä ulkosuomalaisilla ei ole omia edustajiaan eduskunnassa, eikä heidän intressinsä tule millään systemaattisella tavalla edustetuksi Suomen politiikassa. Lisäksi ulkosuomalaisten poikkeuksellisen matala äänestysaktiivisuus ja äänen jakaantuminen eri vaalipiireihin heikentää ulkosuomalaisten deskriptiivistä ja substantiivista edustusta, koska ulkosuomalaisten on suhteellisesti vaikeampaa saada itseään ulkoisesti vastaava tai samoja arvoja, intressejä ja mielipiteitä edustava ehdokas valituksi vaaleissa.

Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa Suomessa asuvien kansalaisten äänestysaktiivisuus oli 72,1 prosenttia ja ulkosuomalaisten 12,6 prosenttia (Oikeusministeriö 2020). Toisekseen nämä vähäisetkin ulkomailta saapuvat äänet jakautuvat kolmeentoista eri vaalipiiriin ympäri Suomen, koska ulkosuomalaiset ovat äänioikeutettuja siinä vaalipiirissä, jossa he asuivat ennen ulkomaille muuttoaan. Toisen ja kolmannen sukupolven ulkosuomalaiset ovat äänioikeutettuja siinä vaalipiirissä, jossa heidän vanhempansa tai isovanhempansa asuivat ennen ulkomaille muuttamista. (Peltoniemi 2016, 300.)

Suomessa asuvien äänestäjien äänestämättä jättämisen syistä tiedetään tutkimusten valossa suhteellisen paljon, sillä Suomessa on tehty kattavaa eduskuntavaalitutkimusta 2000-luvun alusta ja laajoihin rekisteriaineistoihin perustuvaa vaalitutkimusta jo 1990-luvulta alkaen. Ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttavista tekijöistä on sen sijaan toistaiseksi hyvin vähän empiiristä tutkimusta (Peltoniemi 2015, 145), samoin kuin ulkomailta asuvien kansalaisten äänestämistä kansainvälisessä kontekstissa (esim. Collyer & Vathi 2007). Suurin osa valtioista sallii kansalaisilleen mahdollisuuden äänestää myös ulkomailta käsin, mutta vakiintuneet politiikan tutkimuksen ja äänestämisen teoriat eivät ole ottaneet huomioon tätä niin sanottua ylikansallista äänestäjien joukkoa (Ciornei & Østergaard-Nielsen 2020, 1).

Aiemman tutkimuksen perusteella (esim. Wass & Borg 2012; Wass & Borg 2016) tiedetään, että Suomessa asuvien suomalaisten äänestämättä jättämisen syyt viittaavat pääasiassa sosioekonomisiin tekijöihin, kun taas ulkosuomalaisten kohdalla syyt painottuvat korkeisiin äänestyskustannuksiin, joita ovat esimerkiksi pitkä välimatka äänestyspaikalle tai vaikeus hankkia tietoa vaaleihin liittyvistä aiheista (Peltoniemi 2015, 217). Edustuksellisuuden kokemuksen vaikutuksesta ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen ei ole kuitenkaan tutkittu koskaan aiemmin. *Edustuksellisuuden kokemuksella* tarkoitetaan tässä tutkielmassa sitä, miten ulkosuomalaiset vastaajat kokevat tulevansa edustetuksi Suomen poliittisessa päätöksenteossa.

Edustuksellisuus on tärkeää poliittisen osallistumisen näkökulmasta, sillä äänestäminen ei ole ainoastaan valintaa eri ehdokkaiden välillä, vaan aina samalla myös osallistumista edustuksellisen instituution rakentamiseen (Urbinati & Warren 2008, 398). Tästä huolimatta empiirinen tutkimus äänestämisen ja edustuksellisuuden välisestä suhteesta on jäänyt hyvin vähäiseksi aikaisemmassa vaalitutkimuksessa. Tämä voi johtua siitä, että edustuksellisuuden kokemusta voi olla vaikeaa mitata empiirisesti. Aiemmat vaalitutkimukset (esim. Smets, & van Ham, 2013; Wass & Borg 2016; Wass & Blais 2017) osoittavat, että on olemassa suhteellisen vakiintuneita äänestämistä parhaiten selittäviä sosioekonomisia ja institutionaalisia muuttujia,

jotka toistuvat niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin tutkimuskirjallisuudessa. Tällöin vaikeasti operationalisoitavat ja selitysvoimaltaan heikommat muuttujat, kuten edustuksellisuus, voivat jäädä vähemmälle huomiolle. Tämä ei kuitenkaan tee edustuksellisuuden ja äänestysaktiivisuuden tutkimisesta irrelevanttia, sillä olisi nimenomaan tärkeää tutkia miten edustuksellisen demokratian mekanismit toteutuvat käytännössä ja millainen vaikutus niillä on äänestysaktiivisuuteen.

Tutkielma kontribuoi suomalaisten äänestysaktiivisuuden tutkimuksen pitkään traditioon uudesta näkökulmasta tarkastelemalla ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksia ja niiden vaikutusta äänestysaktiivisuuteen. Ulkosuomalaisten huomattavan matala äänestysaktiivisuus laskee kansallisten vaalien osallistumisastetta keskimäärin muutaman prosenttiyksikön (Wass ja Borg 2012, 97–101). Jos halutaan tutkia tarkemmin matalan äänestysaktiivisuuden syitä, on perusteltua kiinnittää huomiota juuri marginalisoituneihin äänestäjäryhmiin tai esimerkiksi erilaisiin vaaliosallistumisen vinoumiin, enemmän kuin laajempiin tai universaaleihin äänestämisen muuttujiin.

Toinen keskeinen kysymys ulkosuomalaisten edustuksellisuuden ja poliittisen osallistumisen rajapinnassa on vahvasti alueelliseen edustukseen perustuva poliittinen järjestelmä, joka vastaa heikosti globalisoituvan maailman ja ihmisten vapaan liikkuvuuden tuomiin uudenlaisiin tarpeisiin. Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuutta on pyritty nostamaan erilaisten joustavien äänestysmenetelmien avulla, kuten ennakkoäänestyksellä ulkomaan edustustoissa, sekä vuonna 2019 käyttöön otetulla kirjeäänestyksellä (Peltoniemi, Weide & Wass 2020, 335). Ulkosuomalaisten matalaan äänestysaktiivisuuteen ja etenkin edellä mainittuun edustuksellisuuden ongelmaan on esitetty vaihtoehdoksi ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustamista.

Vaalipiirien tarkoituksena on vahvistaa ulkomailta asuvien äänestäjien yhteyttä kotimaan politiikkaan ja tarjota mahdollisuuksia nostaa päätöksenteon agendalle myös sellaisia asioita, jotka ovat ulkokansalaisten näkökulmasta tärkeitä (Navarro, Morales & Cratschev 2007, 28). Ulkosuomalaisten poliittista osallistumista tutkinut Johanna Peltoniemi (2016, 303) on esittänyt, että oman vaalipiirin ja kiintiöityjen edustajien voidaan katsoa olevan seuraava askel ulkomailta asuvien kansalaisten poliittisen edustuksen parantamisessa. Euroopan unionin jäsenmaissa ulkokansalaisille, eli ulkomailta asuville maan kansalaisille on perustettu oma vaalipiiri Italiassa, Ranskassa, Portugalissa ja Kroatiassa. (Navarro ym. 2007, 28–30.)

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että ulkosuomalaisten todennäköisyyteen kannattaa omaa vaalipiiriä vaikuttaa ulkomailla asutun ajan pituus sekä tiivis vierailu Suomessa (Peltoniemi 2016, 302–303). Ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksen vaikutusta oman vaalipiirin kannattamiseen ei ole kuitenkaan tutkittu aiemmin, vaikka vaalipiirijako on yksi keskeisimmistä kysymyksistä Suomen nykyisen vaalijärjestelmän ja parlamentaarisen edustuksen käytännön toteutumisen kannalta.

Suomessa asuvien äänestäjien ja ehdokkaiden osalta on havaittu, että edustuksen painopiste on siirtynyt alueellisten etujen puolustamisesta yhä enemmän kansalliselle tasolle. Suomalaiset äänestäjät ja ehdokkaat priorisoivat kansallisia intressejä enemmän kuin alueellisia, joskin alueelliset intressit ovat vielä vähemmän tärkeitä äänestäjille kuin ehdokkaille. (von Schoultz & Wass 2015, 17.) Näin ollen ulkomailla asuvien kansalaisten oma vaalipiiri voisi olla yksi keino parantaa ulkosuomalaisten edustusta, kun universaalit ja maantieteellisestä sijainnista riippumattomat asiakysymykset voisivat nousta nykyistä paremmin päätöksenteon agendalle.

Ulkosuomalaisten edustuksellisuuden tutkiminen on tärkeää poliittisten instituutioiden suorituskyvyn ja demokratian toteutumisen kannalta. Tutkimus ottaa osaa myös teoreettiseen keskusteluun edustuksellisuuden käsitteestä sekä edustuksellisen empiriseen tutkimukseen, jotka molemmat ovat jääneet tutkimuskirjallisuudessa vähemmälle huomiolle. (Urbinati & Warren 2008, 389; Peltoniemi 2016, 296.)

Näin ollen tutkielman tavoitteena on selvittää, miten ulkosuomalaiset kokevat tulevansa edustetuiksi Suomen poliittisessa päätöksenteossa sekä tutkia, vaikuttaako edustuksellisuuden kokemus ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen ja todennäköisyyteen kannattaa omaa vaalipiiriä.

Tutkielman tarkemmat tutkimuskysymykset ovat:

1. Onko edustuksellisuuden kokemuksella yhteys ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen?
2. Vaikuttaako edustuksellisuuden kokemus ulkosuomalaisten todennäköisyyteen kannattaa omaa vaalipiiriä?

Johdannon jälkeen tarkastellaan edustuksellisuuden teorioita ja tutkimuskohteita sekä ulkosuomalaisten edustuksellisuuden ongelmia. Kappaleessa kolme käsitellään ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen ja oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavia tekijöitä aiemman tutkimuksen valossa. Lisäksi kappaleessa käydään läpi, mitä tähän asti tiedetään edustuksellisuuden suhteesta äänestämiseen ja toisaalta vaalipiiriin. Kappaleessa neljä esitellään tutkielman aineisto, tutkimusmenetelmät- ja hypoteesit, sekä muuttujiin liittyvät valinnat ja uudelleenkoodaukset. Tämän jälkeen kappaleessa viisi tutkimuskysymyksiä lähestytään ensin kuvailevien tarkastelujen avulla ja esitellään logistisen regressioanalyysin tulokset. Viimeisessä kappaleessa esitetään tutkielman johtopäätökset.

2 Edustuksellisuus politiikan tutkimuksessa

2.1 Edustuksellisuuden peruskäsitteet

Edustuksellisuuden teorian klassikoihin lukeutuvan Hanna Pitkin (1967, 9–11) mukaan edustuksellisuus on toimintaa, jolla kansalaisten mielipiteet ja näkökulmat ovat läsnä, eli edustettuina poliittisessa päätöksenteossa. Pitkinin (2004, 335) mukaan sana edustuksellisuus sisältää jo itsessään paradoksin: olla jollain tavalla paikalla, eli edustettuna, mutta saamaan aikaan toisaalla.

Edustuksellisuuden teorial ja tutkimuskohteet nojaavat paljon Pitkinin (1967,11) edustusmalleihin, jotka perustuvat edustajan ja edustettavan väliseen suhteeseen. Pitkin jaottelee edustusmallit neljään kategoriaan: muodollinen, deskriptiivinen, symbolinen sekä substantiivinen edustus. Vaalien kautta tapahtuva edustuksellisuus ja edustajan ja edustettavan välinen suhde on ollut laajasti hyväksytty lähtökohta edustusta käsittelevässä kirjallisuudessa (Urbinati & Warren 2008, 389).

Muodollisessa edustuksellisuudessa (*formalistic representation*) edustuksellisuus käsitetään niiden institutionaalisten järjestelyjen kautta, jotka mahdollistavat edustajan aseman. Tällä muodollisella järjestelyllä on kaksi ulottuvuutta: edustajan valtuuttaminen vapaissa ja kilpailullisissa vaaleissa sekä vastuullisuus. Valtuuttamisella (*authorization*) tarkoitetaan vaalijärjestelmän antamaa valtuutusta, jonka turvin edustaja saa toimia toisten puolesta. Järjestelmä on olemassa jo ennen kuin edustaminen alkaa, ja se määrittelee missä rajoissa ja millä ehdoilla edustaja saa käyttää valtaa toisten puolesta. Edustajan vastuullisuus, tai toisin sanoen tilivelvollisuus (*accountability*) perustuu puolestaan äänestäjän valtaan syrjäyttää edustaja tehtävästään seuraavissa vaaleissa, mikäli hän ei toimi äänestäjien etujen mukaisesti. (Pitkin 1967, 58–89.) Vastuullisuuden voidaan nähdä käsittävän myös responsiivisuuden vaatimuksen, jonka mukaan poliittisten päätösten tulee olla kansalaisten preferenssien ja arvojen mukaisia (Urbinati & Warren 2008, 393).

Deskriptiivinen edustus perustuu edustettavan ja edustajan ulkoiselle yhdenmukaisuudelle. Mallin taustalla on ajatus siitä, että edustajien tulisi vastata kansaa sosioekonomisilta ominaisuuksiltaan ja olla kuin “peilikuva” kansasta. Pitkinin deskriptiivistä edustusmallia

onkin tutkimuskirjallisuudessa kuvattu myös nimellä peilikuvamalli (esim. Wass & Bengtsson 2009). Deskriptiivisen edustuksellisuuden taustalla on ajatus siitä, että ideaalitulanteessa ominaisuuksiltaan kansaa vastaava ja monipuolinen kokoonpano edustajia takaisi myös kansan kannalta parhaat poliittiset päätökset. (Pitkin 1967, 61–91.)

Symbolinen edustus (*symbolic representation*) on lähellä deskriptiivisen edustuksen mallia, mutta laveampi edustuksellisuuden muoto (Krook 2014, 97). Symbolinen edustus perustuu sille, että kansalaiset uskovat ja hyväksyvät jonkin symbolin edustavan heitä. Esimerkiksi on olemassa yleisesti hyväksytty tulkinta, että ruotsinlippu edustaa Ruotsia, Kuningatar Elisabet II edustaa Iso-Britanniaa ja monarkiaa, tai että Suomen pääministeri edustaa Suomen valtiota. Symbolinen edustus on olemassa, koska se on yleisesti hyväksyttyä. (Pitkin 1967, 92–93.)

Substantiivinen edustus (*substantive representation*) viittaa edustajan konkreettiseen toimintaan edustettavan hyväksi. Substantiivisen edustuksen keskiössä on se tapa tai tyyli, miten edustaja valvoo ja edistää edustettavan intressejä. Edustaja voi esimerkiksi konsultoida äänestäjiä tai keskeisiä sidosryhmiä, tai toimia itsenäisesti oman harkintansa mukaan. Pitkin myöntää itsekkin, että substantiivinen edustusmalli on vaikea määritellä, sillä edustajan toimintaan liittyy aina tietynlaisia toimintamalleja ja velvoitteita, mutta edustajan päivittäistä toimintaa on vaikeaa teoretisoida (Pitkin 1967, 118.)

Pitkinin (1967) edustusmallien voidaan katsoa lukeutuvan niin sanottuun perinteiseen käsitykseen poliittisesta edustuksellisuudesta, jonka ytimessä on äänestäminen ja vaalijärjestelmän puitteissa tapahtuva edustuksellisuus. Pitkinin teoretisoinnin jälkeen tutkimuskirjallisuus ja akateeminen keskustelu edustuksellisuuden käsitteestä on pysynyt verrattain hiljaisena useiden vuosikymmenten ajan. Edustuksellisuuden teoretisointi tai empiirinen tutkimus ei kenties ole ollut tutkijoiden suuressa suosiossa siksi, että edustuksellisuus nähdään yhteen kietoutuneena ja erottamattomana osana edustuksellista demokratiaa, jolloin kriittinen keskustelu edustuksellisuudesta on jäänyt muiden demokratiateorioiden varjoon. (Urbinati & Warren 2008, 388.)

1990-luvulla osallistuvan demokratian teoreetikot kiinnostuivat yhä enemmän edustuksellisuuden eksklusiivisesta luonteesta, eli siitä miten esimerkiksi vähemmistöt jäävät usein edustuksellisuuden ulkopuolelle. Esimerkkinä paradigman muutoksesta voidaan mainita David Plotken teos *Representation is democracy* (1997, 31–32) jossa hän toteaa, että

edustuksellisuuden vastakohta on pois sulkeminen, kun taas osallistumisen vastakohta on pidättäytyminen, kuten äänestämättä jättäminen. Plotken mukaan demokraattisen prosessit muodostuvat edustuksellisuuden kautta, ja tämän vuoksi olisi tärkeä laajentaa ja kehittää eri edustuksellisuuden muotoja yhä deliberatiivisempaan suuntaan.

Edustuksellisuuden käsitteen haasteista onkin tullut yhä näkyvämpi ja tärkeämpi aihe politiikan tutkimuksen kentällä. Tämän voidaan katsoa johtuvan perinteisen edustuksellisuuskäsityksen sekä uudenlaisen monimutkaisemman ja vähemmän kansallisvaltion rajoista riippuvaisen politiikan välisestä ristiriidasta. Lisäksi esiin on noussut useita edustuksellisuuden muotoja, jotka eivät perustu lainkaan vaalikilpailuun. (Urbinati & Warren 2008, 388.)

Jane Mansbridge (2003, 522–523) kontribuoi keskusteluun kehittämällä Pitkinin jalanjäljissä omat edustusmallinsa, joiden toimivuutta tulisi arvioida ensisijaisesti normatiivisen punninnan ja deliberatiivisen kansalaiskeskustelun kautta. Mansbridgen mukaan modernissa demokratiassa alueellinen vaalipiiriin perustuva edustuksellisuus ei enää onnistu kokoamaan suurinta osaa äänestäjien tärkeimmistä intresseistä kuten ennen, mutta tästä huolimatta edustuksellinen järjestelmä on pysynyt täysin ennallaan. Tämän vuoksi edustuksellisuus voi tapahtua myös muuten kuin vaalien kautta, esimerkiksi sijaisedustuksen avulla.

Andrew Rehfeld (2006, 1–3) kutsuu Pitkinin näkemystä edustuksellisuudesta niin sanotuksi edustuksellisuuden standardimalliksi, jonka mukaan poliittinen edustuksellisuus rakentuu vaalien avulla saadun valtuutuksen, tilivelvollisuuden sekä edustettavien ihmisten intressien ajamisen varaan. Rehfeldin mukaan demokratian standardimalli ei riitä selittämään poliittista edustusta kaikkialla maailmassa, kuten esimerkiksi poliittista päätösvaltaa käyttävissä kansainvälisissä järjestöissä. Tämän vuoksi Rehfeld hahmottelee poliittisen edustuksen yleisen teorian, joka mukaan edustuksellisuus on yksinkertaisesti sitä, että asiaankuuluva yleisö hyväksyy ja tunnistaa henkilön edustajakseen. Rehfeldin edustuksellisuuskäsitys sisältää ajatuksen siitä, että poliittinen edustus itsessään ei välttämättä ole aina demokraattista.

Urbinati ja Warren (2008, 389) ovat jatkaneet niin sanotun edustuksellisen demokratian standardimallin ja sen ongelmien erittelemistä. Urbinatin ja Warrenin mukaan edustuksellisuuden standardimallin keskeisimmät ongelmat liittyvät kapeaan käsitykseen edustuksellisuudesta edustajan ja edustettavan välisenä suhteena, jossa edustajat valitsevat edustajansa tietyn maantieteellisesti määritellyn alueen, eli vaalipiirin sisältä. Historiallisesti katsottuna vaalipiiriin perustuvan edustuksellisuuden katsottiin olevan hyvin edistyksellistä,

sillä ihmiset tulivat edustetuiksi asuinpaikkansa mukaan, eivät esimerkiksi sukupuolen, varallisuuden tai etnisyyden perusteella (Rehfeld 2005, 13).

Samoin kuin Mansbringe (2003) ja Rehfeld (2006), Urbinati ja Warren katsovat (2008, 390), että alueellinen edustus on jäänyt osin ajastaan jälkeen. He tiivistävät edustuksellisuuden standardimallin kritiikin kolmeen eri näkökulmaan. Ensinnäkin perinteinen edustuksellisen demokratian standardimalli vastaa heikosti alueiden rajat ylittäviin asiakysymyksiin (*extraterritorial issues*). Alueellisesti määritelty edustuksellisuus tunnistaa vain yhden tavan, jolla yksilöt vaikuttavat kollektiivisiin päätöksiin, eli alueellisesti valitun edustajansa kautta. Useat poliittiset kysymykset, kuten siirtolaisuus, maahanmuutto, kansainvälinen talous, sekä ilmasto- ja ympäristökysymykset ylittävät kuitenkin valtioiden rajat. Nämä asiakysymykset eivät ole luonteeltaan yhden ainoan maantieteellisen alueen ongelmia.

Toiseksi jotkut poliittiset kysymykset voivat olla maantieteellisestä alueesta riippumattomia (*nonterritorial*). Tällaiset kysymykset liittyvät yleensä ihmisten identiteettiin esimerkiksi uskonnon, etnisyyden, ammattikunnan, kulttuurin tai sukupuolen kautta, joilla ei välttämättä ole mitään tekemistä fyysisen maantieteellisen alueen kanssa. (Urbinati & Warren 2008, 390.) Samoin kuin Rehfeld (2006, 2) Urbinati ja Warren (2008, 390) huomauttavat, että maantieteellisestä alueesta riippumattomat asiakysymykset korostuvat etenkin kansainvälisten instituutioiden, kuten esimerkiksi YK:n, WTO:n tai EU:n päätöksenteossa.

Kolmanneksi asiakysymysten monimutkaisuus (*complexity of issues*) haastaa perinteisen edustuksellisen demokratian standardimallin. Lähes kaikkiin poliittisiin päätöksiin liittyy nykyään valtava määrä tietoa ja teknologisia yksityiskohtia, mikä voi tehdä edustamisen, eli äänestäjän puolesta toimimisen entistä vaikeammaksi. Poliitikkojen voi olla vaikeaa hahmottaa monimutkaisten asiakysymysten sisältöä ja samalla myös omien äänestäjiensä intressejä asiassa etenkin, kun vaalipiirejä on useita ja ne voivat olla myös päällekkäisiä. Näin ollen valtion on miltei mahdotonta edustaa yksilöä, koska nykyään useat politiikan keskeiset asiakysymykset ovat laajempia kuin valtion toimivallan rajat. (Urbinati & Warren 2008, 389–390.)

2.2 Näkökulmia edustuksellisuuden tutkimukseen

Kuten edellä todettiin, edustuksellisuuden teoretisointi ja empiirinen tutkimus perustuvat pitkälti Pitkinin (1967) edustusmalleihin, jotka voidaan jaotella *deskriptiiviseen edustukseen*, joka perustuu edustajan ja edustettavan ulkoiseen vastaavuuteen, sekä *substansiiviseen*

edustuksellisuuteen, joka perustuu edustajan konkreettiseen toimintaan edustettavan puolesta. (Bengtsson & Wass 2009, 187–188).

Deskriptiivisen edustuksellisuuden toteutumista voidaan tutkia vertaamalla edustajien ja kansalaisten vastaavuutta suhteessa tiettyihin sosiodemografisiin muuttujiin. Ulkosuomalaisten deskriptiivisen edustuksellisuuden toteutumista ei ole tutkittu aiemmin, mutta Suomessa asuvien äänestäjien osalta tiedetään aiemman tutkimuksen perusteella, että deskriptiivinen edustus toteutuu melko heikosti, sillä kansanedustajilla on keskimäärin äänestäjiä korkeampi koulutus- ja tulotaso, sekä korkeampi ikä (Wass, Söderlund & Rapeli 2012, 116). Toisaalta ulkosuomalaisten kohdalla deskriptiivisen edustuksen voisi olettaa toteutuvan paremmin, sillä kyselytutkimusaineistojen¹ perusteella ulkosuomalaisen voidaan olettaa olevan Suomessa asuvia äänestäjiä paremmassa sosioekonomisessa asemassa ja näin ollen he saattaisivat olla ulkoiselta vastaavuudeltaan lähempänä valittuja kansanedustajia.

Substantiivista edustuksellisuutta tutkitaan empiirisesti mittaamalla edustajan ja edustettavan mielipideyhtenevääisyyttä, eli kongruenssia. Poliittista kongruenssia voidaan lähestyä kahden tutkimuskysymyksen kautta: 1) miten äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden arvot ja mielipiteet eroavat toisistaan ja 2) miten äänestäjien ja valittujen edustajien mielipiteet eroavat toisistaan? Suomessa asuvien äänestäjien osalta tiedetään, että mielipide-erot äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden välillä eivät ole kovin jyrkkiä, mutta mielipiteet eroavat tilastollisesti merkittävästi tiettyjen asiakysymysten, kuten esimerkiksi maahanmuuton kohdalla. Kansanedustajien ja äänestäjien väliset mielipide-erot ovat puolestaan suhteellisen vähäisiä. (Wass ym. 2012, 116–118.) Sen sijaan ulkosuomalaisten mielipideyhtenevääisyyttä äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden, tai äänestäjien ja kansanedustajien välillä ei ole tutkittu aiemmin.

Pitkinin (1967) teoretisointiin pohjautuvat edustusmallit käsittelevät edustajan ja edustettavan välistä suhdetta ja sitä, miten edustaja toimii edustettavan hyväksi. Edustusmallien lisäksi voidaan tutkia myös edustuksen kohdetta eli sitä, *keitä* edustajat edustavat ja ketkä jäävät ulkopuolelle. Edustuksen kohteeseen ja edustusmalleihin liittyvät kysymykset ovat kuitenkin usein hyvin lähellä toisiaan. Edustuksellisuuden eri kohteita ovat esimerkiksi alueellinen edustus, puolueiden kautta tapahtuva edustus, sekä äänestäjien tai ehdokkaan omat tavoitteet.

¹ Tuomi-Nikula, Haanpää & Laine 2013 (n= 820), Peltoniemi 2014 (n= 1067), Peltoniemi, Weide & Wass 2019 (n= 2100).

Painopisteitä voidaan jaotella edelleen sen mukaan, painottuuko niissä yksilön intressi vai kollektiivinen etu. (Wass & Bengtsson 2009, 187–190.)

Alueellisesti määritelty vaalipiiri on keskeinen edustuksellisuuden kohde, koska perinteisesti edustajan on katsottu olevan ensisijaisesti oman alueen paikallisten etujen ja intressien puolustaja (Wass & Bengtsson 2009, 190). Lisäksi vaalipiiri määrittelee edustajalle vaaleissa annetun valtuutuksen alkuperäiset ehdot ja on siten merkittävä tekijä edustuksellisuuden kannalta – toisin sanoen vaalipiiri määrittelee, ketkä ovat edustettuina ja ketkä jäävät ulkopuolelle (Urbinati & Warren 2008, 396.)

Taulukkoon 1. on koottu yhteenveto edustuksellisuuden teorioista ja tutkimuskohteista. Taulukon typologia on suuntaa antava, sillä edustuksellisuuden empiiriset ja normatiiviset tutkimuskohteet voivat mennä lomittain ja ne voivat myös täydentää toisiaan.

Taulukko 1. Yhteenveto edustuksellisuuden teorioista ja tutkimuskohteista

EDUSTUKSELLISUUS			
Vaalien kautta			Ilman vaaleja
			esim: sijaisedustus kansalaisraadit intressiryhmät järjestöt
Deskriptiivinen	Substantiivinen	Muodollinen	
Edustajan ja edustettavan ulkoinen vastaavuus (peilikuvaedustus)	Mielipide-yhteneväisyys (kongruenssi)	Edustuksen kohteet	Kenellä on oikeus tulla edustetuksi?
		kansallinen alueellinen yksilö	kansalaisuus vaalipiiri ikä

Taulukon lähteet, mukailten: Pitkin (1967); Collyer & Vathi (2007); Urbinati & Warren (2008); Bengtsson & Wass (2009).

Kuten tutkielman johdannossa todettiin, eräs keskeinen edustuksellisuuden normatiivinen kysymys etenkin ulkosuomalaisten kohdalla liittyy siihen, keillä on oikeus tulla edustetuksi poliittisessa päätöksenteossa. Asuinpaikka, kansalaisuus ja ikä ovat pitkään olleet universaaleja äänioikeuden, eli vaalien kautta edustetuksi tulemisen kriteereitä (Collyer & Vathi 2007, 7). Kuten tutkielman johdannossa todettiin, tutkimuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia normatiivisia arvioita siitä, tuleeko ulkomailla asuvien kansalaisten saada äänestää ylipäänsä.

Niin sanotun vaikutusperiaatteen (*principle of all affected interests*) mukaan kollektiiviseen päätöksentekoon osallistuvien ihmisten tulisi elää ja olla osallisena samassa yhteiskunnassa, johon yhteiset päätökset vaikuttavat (Fung 2013, 237). Vaalipiirin ulkopuolella elävät ihmiset eivät ole vaalien jälkeen kokemassa vaalien lopputuloksen seurauksia ja sen vuoksi heiltä voi puuttua motivaatiota tai tietoa äänestää harkitusti ja vastuullisesti. Tämän vuoksi pysyvästi ulkomailla asuvilla kansalaisilla ei tulisi olla äänioikeutta vanhan kotimaansa vaaleissa (Bauböck 2003, 713; Lopez-Guerra 2005, 225.)

Toisaalta ulkokansalaisten äänioikeutta on perusteltu siksi, että heillä on edelleen merkittävä vaikutus vanhan kotimaansa asioihin esimerkiksi perhesiteiden, säännöllisen vierailun, taloudellisen tuen tai omaisuuden muodossa, puhumattakaan mahdollisista aikeista palata joskus pysyvästi takaisin. (Collyer & Vathi 2007, 7–8.) Lisäksi ulkomailla asuvien kansalaisten äänioikeutta puoltaa liberaalimpi perusoikeusajattelu, joka nojaa äänioikeuteen perusoikeutena. Maahanmuuttajat voivat joutua tilanteeseen, jossa he eivät vielä ole äänioikeutettuja uudessa asuinmaassaan. Jos maahanmuuttaja ei saa äänestää myöskään vanhassa kotimaassaan, koska hän ei ole fyysisesti läsnä valtion alueella, henkilö tippuu täysin poliittisen edustuksen ulkopuolelle. Näin ollen ulkomailla asuvien kansalaisten äänioikeutta voidaan perustella myös poliittisen tasa-arvon periaatteella, jonka mukaan kaikilla kansalaisilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon valitsemiensa edustajien välityksellä asuinpaikasta riippumatta. (Lopez-Guerra 2005, 225; Peltoniemi 2016, 147.)

Toinen keskeinen jakolinja on niin sanottu perinteinen käsitys edustuksellisuudesta, jossa edustuksellisuus käsitetään osana edustuksellista demokratiaa ja vaaleja, sekä niin sanotut uudet edustuksellisuuden muodot, jotka tapahtuvat vaalikilpailun ulkopuolella. Urbinatin ja Warrenin (2008, 396–403) mukaan edustajat ovat demokraattisesti valittuja, jos he ovat vastuussa edustamilleen henkilöille, heidän arvoilleen ja intresseilleen. Vaaleilla valittujen edustajien lisäksi tämän kriteerin voi täyttää myös esimerkiksi sijaisedustus, kansalaisraadit, intressiryhmät tai esimerkiksi järjestöt.

2.3 Ulkosuomalaisten poliittisen edustuksen ongelmat

Kuten edellä todettiin, ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksesta ei ole aiempaa empiiristä tutkimusta, mutta edustuksellisuuden keskeisten mekanismien voidaan olettaa toteutuvan ulkosuomalaisten kohdalla heikosti. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan edustuksellisuuden ongelmia ulkosuomalaisten näkökulmasta.

Poliittisen edustuksellisuuden kannalta keskeisen tilivelvollisuuden periaate (Pitkin 1967, 58–89) voi hämärtyä ulkosuomalaisten kohdalla, sillä poliittiset päätökset eivät välttämättä näy ulkomailla asuvien ihmisten elämässä yhtä konkreettisesti kuin Suomessa asuvien äänestäjien. Valitut edustajat voivat pyrkiä uusimaan paikkansa tulevissa vaaleissa lisäämällä tulonsiirtoja tai rakentamalla uuden junayhteyden tai moottoritien oman vaalipiirinsä alueelle. Toisaalta edustajat voivat myös tuottaa äänestäjälle pettymyksiä esimerkiksi heikentämällä julkisia palveluita tai kansalaisten tärkeiksi kokemia etuja. Ulkosuomalaisten elämässä nämä muutokset eivät kuitenkaan konkretisoidu samalla tavalla, jolloin edustajan palkitseminen tai rankaiseminen tulevissa vaaleissa, eli edellä käsitelty poliitikkojen tilivelvolliseksi saattaminen (esim. Pitkin 1967, 58–89) voi olla ulkosuomalaisille äänestäjille hyvin haastavaa.

Tilivelvollisuuteen kytkeytyy olennaisesti myös edustajien responsiivisuus eli ajatus siitä, että edustajien täytyy toimia edustettavien intressien hyväksi. (Urbinati & Warren 2008, 393). Ulkosuomalaisten poliittinen edustuksellisuus voi olla heikkoa myös responsiivisuuden näkökulmasta, koska ulkosuomalaisten preferenssit voi olla vaikeammin määriteltävissä kuin Suomessa asuvien äänestäjien. Ulkosuomalaiset ovat moninainen joukko ja heille oletettavasti tärkeät aiheet eivät nouse yhtä helposti poliittisen päätöksenteon agendalle.

Borg ja Wass (2012, 102) ovat esittäneet, että ulkosuomalaisten matalaan äänestysaktiivisuuteen vaikuttaa se, ettei ulkosuomalaisille tärkeät asiakysymykset nouse esiin vaalikeskusteluissa. Äänestysaktiivisuuden voidaan olettaa kasvavan, jos äänestäjät kokevat vaalien agendalla olevat asiakysymykset tärkeiksi (Sheafer & Weimann 2015, 361). Toistaiseksi vain Kokoomus on suunnannut vaalikampanjointia ruotsissa asuvien suomalaisten suuntaan vuoden 2011 eduskuntavaaleissa (Borg & Wass 2012, 102). Muuten ulkosuomalaisille tärkeät teemat ovat näkyneet hyvin vähän vaalikeskusteluissa ja puolueiden ohjelmissa. On erikoista, etteivät suomalaiset puolueet ole tarttuneet kampanjointiin ulkomailla, sillä kansainvälisen tutkimuksen mukaan puolueiden aktiivinen kampanjointi maan

rajojen ulkopuolella nostaa ulkokansalaisten äänestysaktiivisuutta keskimäärin 4,5 prosenttia (Burgess & Tyburski 2020, 9).

Toisaalta ulkosuomalaisille tärkeitä vaaliteemoja voi olla vaikeaa määritellä, sillä ulkosuomalaiset eivät ole yhtenäinen ryhmä, joille olisi helposti määriteltävissä yhteinen etu. Ulkosuomalaisille tärkeitä aiheita voisi oletettavasti olla esimerkiksi kaksoisverotus, päiväkotija vanhuspalvelut omalla äidinkielellä, eläkkeet, sosiaaliturva, asevelvollisuus, sähköisen asioinnin kehittäminen ja tuki paluumuutolle. (Wass & Borg 2012, 102.) On kuitenkin otettava huomioon, että ulkosuomalaisten elinympäristöt, elämäntilanteet ja tärkeäksi kokemat asiat voivat olla hyvin erilaisia. Floridassa asuvan eläkeläisen ja Ranskassa opiskelevan nuoren tarpeet, arvot ja oletukset voivat olla hyvin kaukana toisistaan, samoin kuin Ruotsissa autotehtaassa työskentelevän keski-ikäisen ja Kolumbiassa avustustyötä tekevän mielipiteet. Lisäksi voidaan todeta, että Suomessa asuville äänestäjillekään ei voida yksiselitteisesti määritellä yhteistä etua, yhteisiä arvoja tai intressejä. Toisaalta samassa yhteiskunnassa ja samalla maantieteellisellä alueella eläminen voi muovata ihmisten tärkeäksi kokemia asiakysymyksiä enemmän samaan suuntaan.

Tilivelvollisuuden ja responsiivisuuden toteutuminen ulkosuomalaisten kohdalla edustavat teoreettista pohdintaa ulkosuomalaisten edustuksellisuudesta (esim. Pitkin 1967; Rehfeld 2006). Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa ulkosuomalaisten poliittisen edustuksen keskeisiksi ongelmiksi on nostettu matala äänestysaktiivisuus sekä näiden jo valmiiksi vähäisten äänten pirstaloituminen useisiin eri vaalipiireihin. (Wass & Borg 2012; Peltoniemi 2015; Peltoniemi 2018.) Vaalijärjestelmän luomia haasteita ulkosuomalaisten poliittisen edustuksellisuuden toteutumisen kannalta käsitellään tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

3 Äänestäminen ja oma vaalipiiri tutkimuskirjallisuudessa

3.1 Ulkosuomalaiset äänestäjinä

Hyvin matalan äänestysaktiivisuuden lisäksi Suomen nykyinen vaalijärjestelmä luo institutionaalisen haasteen ulkosuomalaisten poliittiselle edustukselle. Edustuksellisuuden toteutumisen kannalta on keskeistä, että edustajan ja edustettavan välinen side on uskottava. Kansalaisten on kyettävä luottamaan siihen, että kansanedustaja ajaa hänelle tärkeitä asioita, arvoja ja intressejä. Ulkosuomalaisten kohdalla tämä side jää Suomessa asuvia äänestäjiä oletettavasti heikommaksi, koska heidän tilastollisesti vaikeampaa saada itselleen mieluisa ehdokas valituksi, kun jo valmiiksi hyvin vähäinen määrä ääniä jakautuu vielä eri vaalipiireihin ympäri Suomen. Näin ulkosuomalaiset ovat siis suhteellisesti heikommin edustettuna poliittisessa päätöksenteossa. (Peltoniemi 2016, 147.)

Kuten taulukkoon 2. on havainnollistettu, Suomi on jaettu vaalilain mukaan 13 vaalipiiriin. Ulkosuomalainen on merkitty äänioikeutetuksi siihen kuntaan, joka oli hänen viimeisin kotikuntansa Suomessa. Jos hänellä ei ole ollut kotikuntaa Suomessa, väestökirjanpitokunta määräytyy äidin, isän tai puolison kotikunnan tai väestökirjanpitokunnan mukaan. Eduskuntavaaleissa kukin äänioikeutettu voi siis äänestää vain oman vaalipiirinsä ehdokasta, eikä vaalipiiriä voi muuttaa paitsi muuttamalla takaisin Suomeen, jolloin vaalipiiri määräytyisi uuden kotiosoitteen sijainnin mukaan. (Peltoniemi 2016, 145–148.)

Taulukko 2. Äänioikeutetut vaalipiireittäin Suomen eduskuntavaaleissa 2019.

Vaalipiiri	Ulkosuomalaisten osuus (%)	Ulkosuomalaiset äänioikeutetut	Suomessa asuvat äänioikeutetut	Äänioikeutetut Suomen kansalaiset
Ahvenanmaa	23,3	6448	21 216	27 664
Lappi	11,4	18 345	142 714	161 059
Helsinki	9,5	52 831	421 389	540 883
Vaasa	8,9	30 680	336 659	367 339
Oulu	5,3	20 531	368 581	389 112
Uusimaa	4,6	35 882	741 032	776 914
Varsinais-Suomi	4,4	18 678	375 502	394 180
Keski-Suomi	4,3	9758	217 577	227 335
Kaakkois-Suomi	4,1	15 299	361 485	376 784
Pirkanmaa	4	16 729	404 660	421 389
Häme	3,7	11 536	294 379	305 915
Satakunta	3,7	6719	174 520	181 239

Savo-Karjala	3,4	11 588	328 639	340 227
Yhteensä	5,6	254 572	4 255466	4 510040

Lähde: Oikeusministeriö, Tieto- ja tulospalvelu 2020.

Ulkosuomalaisia äänioikeutettuja oli vuoden 2019 eduskuntavaaleissa yhteensä 254 572 henkilöä ja heidän osuutensa kaikista äänioikeutetuista on 5,6 prosenttia. Eniten ulkosuomalaisia äänioikeutettuja on Ahvenanmaan, Lapin, Helsingin ja Vaasan vaalipiireissä. Tämä voi johtua ainakin Ahvenanmaan, Lapin ja Vaasan osalta Ruotsin maantieteellisestä läheisyydestä ja siitä, että vaalipiireissä asuu paljon ruotsia äidinkielenään puhuvaa väestöä. (Peltoniemi 2016, 303.) Myös tilastolliset seikat puoltavat tulkintaa, sillä suurin osa ulkosuomalaisista asuu Ruotsissa. Lisäksi ruotsinkielisen väestössä ulkomaille muuttavien määrä on perinteisesti ollut suurempaa verrattuna suomenkieliseen väestöön. Ruotsin jälkeen ulkosuomalaisia asuu eniten Saksassa, Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Espanjassa. (Korkiasaari 2018, 7–13.) Suhteellisesti vähiten ulkosuomalaisia äänioikeutettuja on Savo-Karjalan, Hämeen ja Satakunnan vaalipiireissä, joissa ulkosuomalaisia on alle neljä prosenttia äänioikeutetuista. Tämä voi johtua siitä, että yleisesti ottaen sisämaasta ja maaseudulta suuntautuu vähemmän muuttoliikettä ulkomaille.

Ulkosuomalaisten heikon äänestysaktiivisuuden ja äänten pirstaloitumisesta johtuvaan heikkoon suhteelliseen edustukseen on esitetty ratkaisuksi ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustamista. Käytännössä tämä tapahtuisi niin, että Suomeen luotaisiin kokonaan uusi vaalipiiri ja puolueet asettaisivat ulkosuomalaisvaalipiiriin ehdokkaita, jotka ajaisivat nimenomaan ulkosuomalaisten näkökulmasta keskeisiä asioita. (Peltoniemi 2016, 300–303.) Kansainväliset esimerkit osoittavat, että ulkomailta asuvien kansalaisten omien vaalipiirien avulla on onnistuttu parantamaan poliittista edustusta ja nostamaan äänestysaktiivisuutta. (Navarro ym. 2007, 28; Peltoniemi 2018, 150–154.) Tämän vuoksi vaalipiiri uudistusta voidaan pitää hyödyllisenä uudistuksena myös ulkosuomalaisten edustuksellisuuden ongelmien kannalta. Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin mahdollisuuksia tarkastellaan perusteellisemmin edellä kappaleessa 3.3.

Kuten tutkielman johdannossa todettiin, ulkosuomalaisten matalaa äänestysaktiivisuutta on pidetty ongelmallisena myös poliittisen edustuksen kannalta. Matalan äänestysaktiivisuuden ongelmat ovat varsin hyvin tunnettuja jo varhaisimmassa poliittisen osallistumisen tutkimuskirjallisuudessa, koska sen voidaan katsoa olevan ongelmallista vallan legitimitetin, yhdenvertaisen osallistumisen sekä edustuksellisuuden näkökulmasta. (esim. Wass & 2017,

459) Kun noin 90 prosenttia ulkosuomalaisista jättää äänestämättä kansallisissa vaaleissa, voidaan kyseenalaistaa se, kuinka legitiimejä ulkosuomalaisten puolesta tehtävät päätökset oikein ovat.

Matala äänestysaktiivisuus nähdään usein normatiivisena ongelmana, sillä matala äänestysaktiivisuus tarkoittaa lähes aina epätasa-arvoista ja vinoutunutta poliittista edustusta. Näistä niin sanotuista äänestämisen vinoumista yleisimpiä ovat sosioekonomiset erot äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden välillä, jotka korostuvat etenkin silloin, kun vaalien yleinen osallistumisaste jää pieneksi. Lisäksi vinoumien voidaan odottaa korostuvan myös silloin, kun jokin tietty äänestäjäryhmä äänestää poikkeuksellisen vähän. (Lijphart 1997, 2.) Suomessa selvästi muita vähemmän äänestäviksi ryhmiksi voidaan tilastojen mukaan lukea ainakin ulkosuomalaiset, nuoret 18–24-vuotiaat, sekä vain peruskoulun käyneet äänioikeutetut (SVT 2019). Ongelmana on, että sosioekonomisesti paremmassa asemassa olevien ja vanhempien ikäluokkien hyväksi vinoutunut poliittinen edustus ei ota huomioon marginalisoitujen äänestäjäryhmien tarpeita, jolloin ryhmän äänestysaktiivisuus saattaa laskea yhä entisestään. (Peltoniemi 2015, 214.)

Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus on matalaa ensinnäkin verrattuna Suomessa asuviin äänestäjiin, mutta toisaalta myös kansainvälisesti verrattuna. Eduskuntavaalien äänestysaktiivisuus viime vuosina vakiintunut noin 70 prosentin tasolle, kun taas ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus on vaihdellut viiden ja hieman yli kymmenen prosentin välillä läpi vuosikymmenten (Peltoniemi, Weide & Wass 2020, 336).

Kansainvälisesti verrattuna ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuutta ei voida pitää ainakaan hälyttävän matalana. Burgess ja Tyburski (2020, 1–3) ovat tutkineet ulkokansalaisten äänestämistä 24 maassa yhteensä 108 eri vaaleissa vuosina 2004–2017, jolloin oman kotimaansa rajojen ulkopuolella äänestäneiden kansalaisten äänestysaktiivisuus oli keskimäärin vain 6 prosenttia. Tähän verrattuna ulkosuomalaisten noin 10 prosentin äänestysaktiivisuuden voidaan ajatella olevan kohtuullisella tasolla.

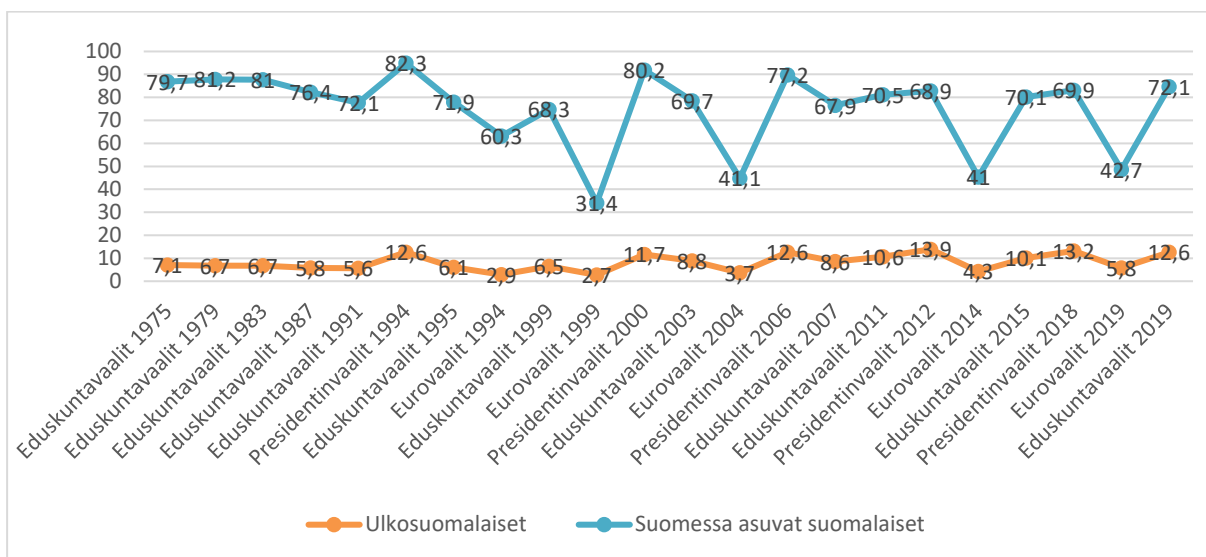
Politiikan tutkimuksessa on kuitenkin suhteellisen vakiintunut näkemys siitä, että monipuoluejärjestelmä ja suhteellinen vaalitapa lisäävät äänestysaktiivisuutta. (esim. Blais & Carty 1990; Lijphart 1997; Smets & van Ham 2013.) Tämän vuoksi ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden analyysissä pätee pitkälti sama logiikka, kuin yleensä

äänestysaktiivisuuden kansainvälisessä vertailussa: ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuutta on mielekkäämpää verrata suhteessa muihin institutionaalisesti ja poliittisesti samankaltaisten maiden ulkokansalaisten äänestysaktiivisuuteen. Samankaltaisia maita ovat esimerkiksi muut Pohjoismaat tai vakiintuneet eurooppalaiset demokratiat, joissa on käytössä suhteellinen vaalitapa. Esimerkiksi ulkoruotsalaisten äänestysaktiivisuus on noussut tasaisesti viime vuosikymmenten ajan ja oli edellisissä Ruotsin parlamenttivaaleissa vuonna 2018 ennätyselliset 40 prosenttia, kun vielä vuonna 2002 luku oli 27 prosenttia. (SCB 2020.) Tätä taustaa vasten ero ulkosuomalaisten 10 prosentin ja ulkoruotsalaisten 40 prosentin äänestysaktiivisuudessa on merkittävä ja alleviivaa lisätarvetta ulkosuomalaisten poliittisen osallistumisen tutkimukselle.

Suomalaisten matala äänestysaktiivisuus on herättänyt kiinnostusta tutkijoiden keskuudessa (esim. Bengtsson ym. 2014; Grönlund 2016) etenkin siksi, että ero kulttuurisesti ja poliittisesti läheisiin Pohjoismaihin on suuri. Vertailun vuoksi Suomen ja Ruotsin viimeisimmissä parlamenttivaaleissa suomalaisten äänestysaktiivisuus oli lähes 20 prosenttia matalampi: Ruotsissa asuvien ruotsalaisten äänestysaktiivisuus oli vuoden 2018 parlamenttivaaleissa 87,2 prosenttia, kun taas Suomessa asuvien suomalaisten äänestysaktiivisuus oli vain 68,7 prosenttia vuoden 2019 eduskuntavaaleissa. (Grönlund 2016, 67; IDEA 2020.)

Kuvioon 1. on koottu Tilastokeskuksen aineistoista ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus eri kansallisissa vaaleissa viime vuosikymmenten aikana. Kuvio kattaa eduskuntavaalien osalta kaikki vaalit siitä lähtien kun ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuutta on tilastoitu, samoin kuin kaikki eurovaalit ovat kuviossa ensimmäisistä vuoden 1996 europarlamenttivaaleista lähtien. Presidentinvaalien osalta kuvioon valittu vaalit vuodesta 1994 alkaen kahdesta syystä. Ensinnäkin vuoteen 1988 asti Suomen presidentinvaalit olivat valitsijamiesvaaleja ja vuoden 1994 vaalit olivat ensimmäiset suorat presidentinvaalit. Toisekseen 1970- ja 80-luvun vaalien osalta on tilastoitu ulkomaan edustustoista äänestäneet, mutta tilastoinnissa ei ole eritelty vakinaisesti ulkomailta asuvia eli ulkosuomalaisia ja turisteja toisistaan.

Kuvio 1. Äänestysaktiivisuus Suomen vaaleissa 1975–2019.

Lähde: Tilastokeskus 2020a; Tilastokeskus 2020b; Tilastokeskus 2020c, Tilastokeskus 2020e; Tilastokeskus 2020f.

Kuviosta 1. voidaan havaita, että ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus on huomattavasti Suomessa asuvia heikompaa kaikissa kansallisissa vaaleissa läpi vuosikymmenten. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että Suomessa asuvista suomalaisista vajaa kolmannes jättää äänestämättä eduskuntavaaleissa, kun taas ulkosuomalaisista äänestämättä jättää miltei 90 prosenttia. Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden trendi eduskuntavaaleissa on kuitenkin ollut varovaisen nouseva etenkin 2010-luvulle tultaessa, kun taas Suomessa asuvien äänestäjien äänestysaktiivisuus notkahti 1990-luvulle tultaessa ja on sen jälkeen asettunut 70 prosentin molemmin puolin.

Lisäksi kuviosta voidaan havaita, että sekä ulkosuomalaiset että Suomessa asuvat suomalaiset äänestävät selkeästi kaikkein eniten presidentinvaaleissa ja vähiten europarlamenttivaaleissa. Merkillepantavan matala äänestysaktiivisuus nähtiin ulkosuomalaisten osalta aivan ensimmäisissä europarlamenttivaaleissa vuosina 1996 ja 1999, jolloin äänestysaktiivisuus jäi alle 3 prosenttia. Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus eurovaaleissa on kuitenkin noussut tasaisen maltillisesti ja oli viimeisimmissä europarlamenttivaaleissa jo 5,8 prosenttia. Suomessa asuvien suomalaisten äänestysaktiivisuus eurovaaleissa on tasaantunut alun innostuksen ja sitä seuranneen lopahduksen jälkeen noin 40 prosentin tasolle.

Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus presidentinvaaleissa on kuitenkin säilynyt tasaisena, keskimäärin 12,8 prosentissa, kun taas Suomessa asuvien suomalaisten äänestysaktiivisuus

presidentinvaaleissa on laskenut noin 10 prosenttia 1990-luvulta 2010-luvulle tultaessa. Verrattain korkea äänestysaktiivisuus presidentinvaaleissa voi viestiä niin sanotusta ekspressiivisestä äänestämisestä, jolloin äänestäminen koetaan esimerkiksi velvollisuutena tai ryhmään kuulumisena (Setälä 2003, 122) tai toisaalta äänestäminen psykologisesta ulottuvuudesta, joka viittaa äänestäjän tunnepohjaiseen tai kognitiiviseen sitoutumiseen politiikkaan (Wass 2008, 292). Suomalaisten korkea äänestysaktiivisuus presidentinvaaleissa voi olla myös esimerkki symbolisen edustuksen (Pitkin 1967, 92–93) merkityksestä. Suomen presidentillä on suhteellisen vähän poliittista valtaa tai vaikutusta ulkosuomalaisten elämänpiiriin, mutta presidentinvaalit koetaan silti tärkeämmäksi kuin esimerkiksi eurovaalit, vaikka osa EU:n lainsäädännöstä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenmaissa.

Käytännössä äänestäminen ulkomailta tapahtuu ennakoäänestyksen aikana tai virallisena vaalipäivänä jossakin Suomen ulkomaan edustustossa. Vuoden 2019 eduskuntavaaleista alkaen ulkosuomalaiset ovat voineet äänestää myös kirjeäänestyksellä. Lisäksi suomalaisilla laivoilla järjestetään niin sanottuja laivaäänestyksiä laivan henkilökunnalle. Kolmas vaihtoehto on äänestää virallisena vaalipäivänä Suomessa siinä kunnassa, jossa ulkosuomalainen on äänioikeutettu. (Oikeusministeriö 2020.)

Kansainvälisesti vertailtuna yleisin tapa järjestää ulkokansalaisten äänestäminen on fyysisesti tapahtuva äänestäminen edustustoissa tai suurlähetystöissä, joka on käytössä noin 50 maassa. Toiseksi yleisin järjestelmä on Suomen nykyinen malli, jossa yhdistyy fyysinen äänestäminen edustustossa ja kirjeäänestys. Tällainen malli on käytössä Suomen ja Ruotsin lisäksi useimmissa EU-maissa, kuten Liettuassa, Hollannissa, Belgiassa, Espanjassa, Sloveniassa, sekä myös esimerkiksi Australiassa, Uudessa Seelannissa ja Filippiineillä. Lähes yhtä yleinen järjestelmä on ulkokansalaisten äänestäminen ainoastaan kirjeäänestyksellä, kuten Saksassa, Itävallassa, Tanskassa, Norjassa, Sveitsissä, Irlannissa ja Kanadassa. (Braun & Gratschev 2007, 22–26.) Monet maat ovat kuitenkin yhdistäneet useita joustavia äänestysmenetelmiä fyysisen äänestäminen kanssa. Esimerkiksi Virossa on käytössä fyysisen ja kirjeäänestyksen rinnalla myös internetäänestys. (Peltoniemi 2018, 127.)

3.2 Ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttavat tekijät

Edellisessä kappaleessa tarkasteltiin ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden kehitystä sekä matalan äänestysaktiivisuuden ongelmia. Aiemman tutkimuksen (Wass & Borg 2012;

Peltoniemi 2015; Peltoniemi 2018) perusteella ulkosuomalaisten matalan äänestysaktiivisuuden on katsottu johtuvan pääasiassa kolmesta seikasta:

- 1) äänestämiseen liittyvät käytännön vaikeudet;
- 2) koettu informaation puute äänestyspäätöksen tekemiseksi;
- 3) vaalijärjestelmästä johtuvat edustuksellisuuden ongelmat ja ulkosuomalaisille tärkeiden teemojen näkymättömyys puolueiden kampanjoinnissa.

Ulkosuomalaisten matalaa äänestysaktiivisuutta on kuitenkin syytä tarkastella myös perinteisten äänestämisen teorioiden näkökulmasta. Ulkokansalaisten äänestysaktiivisuuden kansainvälisessä tutkimuksessa on pitkälti lähdetty liikkeelle perinteisen vaalitutkimuksen suuntaviivoja apuna käyttäen (Burgess & Tyburski 2020, 2). Myös ulkosuomalaisten poliittisen osallistumisen aiemman tutkimuksen (esim. Peltoniemi; 2015; 2016; 2018) voidaan katsoa lukeutuvan tähän samaan tutkimustraditioon.

Toisaalta esimerkiksi Ciornei ja Østergaard-Nielsen (2019, 1) ovat todenneet perinteisten äänestämisen teorioiden vastaavan heikosti ulkomailla asuvien kansalaisten äänestysaktiivisuuden tutkimukseen. Tämä ei johdu siitä, että perinteiset äänestämisen teoriat eivät pätsi myös ulkokansalaisten poliittisen osallistumisen tutkimukseen, mutta perinteisiä teorioita tulisi pystyä soveltamaan entistä paremmin kansainvälisen liikkuvuuden kontekstissa ja sellaiseen poliittiseen osallistumiseen, joka ylittää valtioiden rajat.

3.2.1 Rationaalinen valinta ja korkeat äänestyskustannukset

Yksilön valintaa äänestää tai jättää äänestämättä voidaan selittää Anthony Downsian (1957, 260–76) *rationaalisen valinnan teorian* avulla, joka perustuu äänestämistä koituvien kustannusten ja hyötyjen punnintaan. Teorian mukaan kansalainen äänestää, mikäli hän kokee, että äänestämistä saatavat hyödyt ovat suuremmat kuin siitä koituvat kustannukset. Jos taas äänestämistä koituvat hyödyt koetaan pienemmiksi kuin äänestämistä aiheutuvat kustannukset, kansalainen jättää äänestämättä. Downsian teorian mukaan ihminen äänestää, jos $pB - C < 0$. Termi p tarkoittaa todennäköisyyttä, jolla yksittäisen ihmisen ääni ratkaisee äänestystuloksen. Äänestämistä koituvia hyötyjä merkitään B :llä ja kustannuksia C :llä. B

tarkoittaa äänestäjälle koituvia hyötyä, jos hänen kannattamansa ehdokas tai puolue menestyy vaaleissa. B-termin suuruuteen vaikuttaa kannatetun puolueen vaalimenestyksestä koituva taloudellinen hyöty tai äänestäjälle tärkeän politiikkaohjelman toteutumisesta aiheutuva mielihyvä.

Tyypillisin esimerkki äänestyskustannuksista on äänestämiseen kuluva aika: äänestäjäksi rekisteröityminen, puolueiden ja ehdokkaiden selvittäminen, äänestyspaikalle siirtyminen sekä varsinainen äänestystilanne käytännössä. Äänestyskustannuksiin lukeutuu myös äänestyspäätökseen tarvittavan tiedon hankkiminen, mikä tarkoittaa käytännössä sopivan puolueen ja ehdokkaan valitsemista ja eri vaihtoehtojen punnintaa. (Downs 1957, 265; Herne 1999, 3–4.)

Ulkosuomalaisten voidaan katsoa jäävän alakynteen B-termin osalta, sillä he asuvat ja elävät eri hallinnon alaisuudessa, kuin siinä, jossa he äänestävät. Tällöin äänestämisestä koituvat hyödyt, kuten esimerkiksi tulonsiirrot eivät kohdistu ulkosuomalaisille samalla tapaa kuin Suomessa asuville suomalaisille. Myös C-termin kuvaavien äänestyskustannusten oletetaan nousevan korkeiksi ulkosuomalaisten kohdalla, koska etäisyys äänestyspaikalle on usein pitkä ja äänestyspäätöksen tekemiseen vaadittava tiedonhaku, eli niin sanotut informaatiokustannukset ovat suuret. (Burges & Tyburski 2020, 1.)

Suomessa äänestyskustannukset ovat suhteellisen matalat, sillä vaalijärjestelmä ei vaadi ennakoita äänestäjäksi rekisteröitymistä, kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa. Vaikka ulkosuomalaisten ei tarvitse rekisteröityä äänestäjiksi, heidän täytyy nähdä vaivaa selvittääkseen missä lähin Suomen edustusto sijaitsee ja milloin siellä on mahdollista äänestää. Lisäksi matka äänestyspaikalle voi olla kymmeniä tai jopa satoja kilometrejä. Vaihtoehtoisesti ulkosuomalaisten täytyy tilata kirjeäänestysmateriaali kotiin. Aiempi tutkimus viittaa siihen, että korkeat äänestyskustannukset ovat keskeinen syy ulkosuomalaisten matalalle äänestysaktiivisuudelle. Peltoniemen (2015, 216) tutkimus osoittaa, että ulkosuomalaisten todennäköisyys äänestää kasvaa sitä mukaa, mitä lyhempi matka heidän kotiosoitteestaan on lähimpään äänestyspaikkaan, eli ulkomaan edustustoon.

Tutkimustulos on yhdensuuntainen aiempien kansainvälisten tutkimusten kanssa, joissa on osoitettu, että etäisyydellä äänestyspaikkaan on tilastollisesti merkitsevä vaikutus yksilön todennäköisyyteen äänestää. Haspel ja Knotts (2005, 567–570) havaitsivat Yhdysvaltojen

Atlantassa tehdyssä tutkimuksessa, että äänestysaktiivisuus laskee merkittävästi, kun matka äänestyspaikalle pitenee edes hieman. Bhatti (2012, 152) tutki äänestyspaikan etäisyyden vaikutusta äänestysaktiivisuuteen Tanskan kunnallisvaaleissa ja tutkimuksen mukaan etäisyydellä äänestyspaikalle on vahva negatiivinen yhteys äänestämiseen ja äänestysaktiivisuus laskee sitä mukaa kun etäisyys äänestyspaikalle kasvaa.

Kun ulkosuomalaisten äänestämättä jättämisen syitä tutkittiin laajassa kyselytutkimuksessa 34,5 prosenttia, eli suurin osa vastaajista kertoi etäisyyden äänestyspaikalle olleen tärkein syy jättää äänestämättä (Peltoniemi 2015, 218). Korkeat äänestyskustannukset painoutuivat niin ikään lähettämättömien kirjeäännten taustalla, kun ajoitukseen liittyvät haasteet ja todistajakäytäntö mainittiin yleisimpänä kirjeäänestämiseen liittyvänä hankaluutena. (Peltoniemi ym. 2019, 357).

Tiedonhakuun liittyvät äänestyskustannukset voivat vaihdella paljon eri ihmisten välillä. Tiedonhakuun voi vaikuttaa esimerkiksi äänestäjän sosiaalinen pääoma, onko äänestäminen jo varhain lapsuudenkodissa opittu tapa, keskustellaanko lähipiirissä ja työpaikoilla yhteiskunnallisista aiheista ja niin edelleen (Herne 1999, 3). Yleisesti ottaen niin sanottujen äänestämisen informaatiokustannusten voidaan olettaa nousevan ulkomailla asuvien kansalaisten kohdalla korkeiksi (Burges & Tyburski 2020, 1.) Näin voidaan olettaa jo maalaisjärjellä ajateltuna: ulkosuomalainen äänestäjä ei saa samassa määrin tietoa Suomen politiikasta päivittäisissä tiedotusvälineissä tai työpaikan kahvipöydässä. Näin ollen myöskään vaalien ajankohta tai poliittiset teemat eivät välttämättä näy ulkosuomalaisten arjessa yhtä selvästi.

Tämän oletuksen tueksi on myös jonkin verran empiiristä tukea. Kun ulkosuomalaisten äänestämättä jättämisen syitä tutkittiin, toiseksi tärkeimmäksi äänestämättä jättämisen syyksi 18,7 prosenttia vastaajista nimesi “en tiennyt mielestäni tarpeeksi Suomen poliittisesta tilanteesta” (Peltoniemi 2015, 218). Tutkimustulos viittaa siihen, että ulkosuomalaisten kokemus riittämättömästä poliittisesta tietotasosta vaikuttaa negatiivisesti heidän äänestysaktiivisuuteensa, kun lähes viidennes ulkosuomalaisista kokee äänestyspäätökseen vaadittavan tiedonhankinnan niin haastavaksi, että jättää kokonaan äänestämättä. Huono itsetunto omasta tietotasosta voi vähentää intoa vaikuttaa. *Poliittinen tietotaso* mittaa objektiivisesti poliittisen faktatiedon määrää, joka on pidettävä erillään poliittisista mielipiteistä, arvoista ja asenteista sekä loogisesta päättelystä tai poliittisesta osallistumisesta

(Carpini & Keeter 1996, 10–12). Lisäksi tiedonhankinnan haasteet voivat näkyä myös ulkosuomalaisten epätyypillisenä puolueidentifikaationa, jonka on havaittu mukailevan enemmän äänestäjän asuinmaan poliittista ilmapiiriä, kuin Suomen politiikkaa (Peltoniemi 2018, 143–148).

Ei siis voida todeta, että kaikki äänestäjät tai ulkosuomalaiset toimisivat rationaalisen valinnan teorian yhtälön esittämällä tavalla, sillä äänestämisen korkeista kustannuksista huolimatta suuri osa ihmisistä äänestää silti. Ihmiset käyttävät aikaansa ja näkevät vaivaa siirtyessään äänestyspaikalle äänestämään, vaikka todennäköisyys vaikuttaa ratkaisevasti vaalin lopputulokseen on hyvin pieni. (Peltoniemi 2015, 209–210.) Downsian rationaalisen valinnan mallia onkin kritisoitu siksi, että ihmiset voivat motivoitua äänestämään myös muista syistä. Riker ja Ordeshook (1968) ovat lisänneet Downsian alkuperäiseen yhtälöön D-termin, joka kuvaa äänestämisen ekspressiivistä ulottuvuutta: $pB - C + D > 0$. Ekspressiivinen käsitys poliittisesta osallistumisesta näkee äänestämisen velvollisuutena, kun taas instrumentaalisen käsityksen mukaan äänestämisen kannustimena on yksilön pyrkimys vaikuttaa poliittisiin päätöksiin omien preferenssien mukaisesti. (Herne 1999, 6–7.)

Blais (2000, 3) on huomauttanut, että useat rationaalisen valinnan teoretikot ovat täydentäneet Downsian alkuperäistä mallia ottamalla huomioon sen, että kansalaiset voivat äänestää esimerkiksi myös tukeakseen demokratiaa, velvollisuudentunteen vuoksi, arvioidessaan oman äänensä ratkaisevaksi vaalin lopputuloksen kannalta, äänestämisen vähäisten kustannuksen vuoksi tai arvioidessaan sekä hyötyjen että kustannuksen olevan niin vähäisiä, että ihminen päätyy äänestämään silti.

3.2.2 Äänestämisen resurssimalli

Rationaalisen valinnan teorian kritiikin pohjalta on kehitetty myös muita poliittisen osallistumisen muotoja. Niin sanotun äänestämisen resurssimallin mukaan poliittiseen osallistumiseen vaikuttaa ennen kaikkea yksilön käytettävissä olevat resurssit sekä sosiaalisten verkostojen laajuus (Verba, Schlozman & Brady 1995, 269–273). Äänestämisen kannalta kolme keskeisintä resurssia ovat yksilön käytettävissä oleva aika, raha sekä kansalaistaidot – ja mitä enemmän yksilöllä on käytössään näitä osallistumiseen tarvittavia resursseja, sitä todennäköisemmin hän myös äänestää. (Verba ym. 1995, 16–17.)

Vaikka resurssimallin voidaan sanoa pohjautuvan rationaalisen valinnan teorian kritiikille, Blaisin (2000, 12) mukaan resurssimalli ja rationaalisen valinnan teoria eivät ole kovin kaukana toisistaan, sillä molempien mallien näkökulmasta yksilön käytettävissä oleva aika on poliittisen osallistumisen kannalta kaikkein keskeisin resurssi. Rahan ja sosiaalisten verkostojen, eli niin sanotun sosioekonomisen pääoman voidaan katsoa olevan mallin keskeisin resurssi. Toisaalta usein on niin, että paremmassa asemassa olevilla ihmisillä on myös enemmän aikaa käytössään. On luonnollista, että kolmivuorotyötä tekevän sairaanhoitajan on vaikeampaa löytää aikaa äänestämiseen, kuin kahdeksasta neljään työskentelevän toimistotyöläisen. (Smets & van Ham 2013, 348).

Resurssimalli liittyy olennaisesti myös äänestämisen vinoumiin, sillä äänestäminen ei jakaudu tasaisesti eri yhteiskuntaryhmien kesken (Wass 2008, 293). Aiemmat kansainväliset ja suomalaiset vaalitutkimukset (esim. Lijphart 1997; Wass 2008; Smets, & van Ham, 2013) osoittavat, että mitä paremmassa sosioekonomisessa asemassa yksilö on, sitä todennäköisemmin hän äänestää. Tunnetuimmat suomalaisten äänestäjien sosioekonomiset vinoumat ovat ikä, koulutustaso sekä tulotaso (Wass & Borg 2016, 183–186).

Ulkosuomalaisten kontekstissa sosioekonomiset vinoumat eivät kuitenkaan näy aivan yhtä selvästi. Aiemman ulkosuomalaistutkimuksen mukaan ulkosuomalaisten todennäköisyyteen äänestää vaikuttivat tilastollisesti merkitsevästi etäisyys äänestyspaikalle, kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan, poliittinen tietotaso, ikä sekä ulkomailla asutun ajan pituus. Sen sijaan sukupuoli, siviilisäädellä tai koulutustasolla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ulkosuomalaisten äänestämiseen Suomen vaaleissa. Toisaalta korkean koulutustason on havaittu lisäävän ulkosuomalaisten todennäköisyyttä äänestää uuden asuinmaansa vaaleissa. (Peltoniemi 2018, 170–171.)

Lisäksi ulkosuomalaisten koulutustason vaikutusten analyysissä on otettava huomioon ulkosuomalaisten mahdollisesti keskimääräistä korkeampi koulutustaso, josta aiemmat kyselytutkimusaineistot² antavat viitteitä. Turun yliopiston *Takaisin Suomeen* -kyselytutkimuksen aineistosta käy ilmi, että Euroopassa asuvista ulkosuomalaisista vastaajista 63 prosentilla on yliopisto -tai korkeakoulututkinto. Samoin tämän tutkielman FACE-

² Tuomi-Nikula, Haanpää & Laine 2013 (n= 820), Peltoniemi 2014 (n= 1067), Peltoniemi, Weide & Wass 2019 (n= 2100).

kyselytutkimusaineistossa ammattikorkeakoulun- tai yliopistotutkinnon oli suorittanut 78,6 prosenttia vastaajista.

Resurssimalli on vakiintunut yleiseksi teoreettiseksi kehikoksi ulkokansalaisten äänestysaktiivisuuden tutkimuksessa. Resurssimallin soveltamiseen juuri ulkokansalaisten kontekstissa voidaan viitata myös termillä resurssiriippuvainen transnationalismi (*resource-dependent transnationalism*), jonka mukaan siirtolaiset äänestävät lähtömaansa vaaleissa, mikäli heillä on siihen riittävät resurssit. Toisaalta on otettava huomioon, että käytössä olevat resurssit eivät välttämättä kohdistu automaattisesti vanhan kotimaan vaaleissa äänestämiseen, vaan riittävät resurssit näkyvät aktiivisuutena uuden kotimaan vaaleissa. (Burgess & Tyburski 2020, 2.) Tämän vuoksi Burgess ja Tyburski (2020, 2–3) ovat huomauttaneet, että yksilön kiinnostus entisen kotimaan politiikkaa kohtaan sekä institutionaaliset tekijät ovat kaikkein keskeisimpiä äänestysaktiivisuuden selittäjiä ulkomailla asuvien kansalaisten kohdalla.

Lisäksi on otettava huomioon myös se, etteivät tutkijat ole yksimielisiä äänestysaktiivisuuden laskun syistä tai siitä mitkä tekijät vaikuttavat kaikkein eniten äänestämiseen edes niin sanotun perinteisen vaalitutkimuksen kontekstissa. Empiirisen tutkimuksen perusteella voidaan nimetä jopa satoja riippumattomia muuttujia, joilla on katsottu olevan tilastollinen yhteys äänestämiseen (Wass & Blais 2017, 461). Äänestämiseen vaikuttavat tekijät voidaan jakaa karkeasti makrotason ja mikrotason tekijöihin. *Makrotasolla* äänestämiseen vaikuttavat institutionaaliset tekijät, puoluejärjestelmä sekä sosioekonominen ympäristö. *Mikrotasolla* äänestämiseen vaikuttavat sosiodemografiset ja sosioekonomiset tekijät sekä psykologiset tekijät. (Wass 2008, 292–294.) Äänestämisen institutionaalinen teoria perustuu siihen, että institutionaaliset rakenteet luovat joko kannustimia tai esteitä äänestämislle (Blais 2009, 168–169). Peltoniemen (2015, 213) mukaan ulkosuomalaisten äänestämiseen liittyvät haasteet sijaitsevat pitkälti juuri institutionaalisella tasolla.

3.2.3 Edustuksellisuus ja äänestäminen

Edustuksellisuus on tärkeää poliittisen osallistumisen näkökulmasta, sillä äänestäminen ei ole ainoastaan valintaa eri ehdokkaiden välillä, vaan aina samalla myös osallistumista edustuksellisen instituution rakentamiseen (Urbinati & Warren 2008, 398). Tästä huolimatta empiirinen tutkimus äänestämisen ja edustuksellisuuden välisestä suhteesta on jäänyt hyvin vähäiseksi.

Edustuksellisuuden heikon toteutumisen ja matalan äänestysaktiivisuuden voidaan kuitenkin olettaa kietoutuvan toisiinsa. Wass ja Bengtsson (2009, 188) ovat todenneet, että kansalaisten näkemysten ja edustajien toiminnan heikko vastaavuus voi heijastua äänestysaktiivisuuteen.

Edustuksellisuus on jäänyt äänestysaktiivisuuden tutkimuksessa taka-alalle kenties siksi, että edustuksellisuuden kokemusta voi olla vaikeaa mitata empiirisesti. Vaalitutkimus perustuu enimmäkseen tilastoihin äänestysaktiivisuudesta ja kyselytutkimuksiin, joita tutkitaan usein tilastollisten menetelmien avulla. Aiemmat vaalitutkimukset (esim. Smets, & van Ham, 2013; Wass & Borg 2016; Wass & Blais 2017) osoittavat, että on olemassa suhteellisen vakiintuneita äänestämistä parhaiten selittäviä sosioekonomisia ja institutionaalisia muuttujia, jotka toistuvat niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin tutkimuskirjallisuudessa. Tällöin vaikeasti operationalisoitavat ja selitysvoimaltaan heikommat muuttujat, kuten edustuksellisuus, voivat jäädä vähemmälle huomiolle.

Tutkimuskirjallisuudessa on viitteitä siitä, että edustuksellisuudella ja äänestysaktiivisuudella olisi ainakin jonkinlainen yhteys ja oletuksen tueksi löytyy myös hieman empiiristä tukea. Aiemman tutkimuksen (esim. Blais & Carty 1990, 179; Blondel, Sinnott & Svensson 1997, 245; Blais 2010, 196) perusteella on melko yksiselitteistä, että äänestysaktiivisuus on korkeampaa maissa, joissa on suhteellinen vaalitapa kuin maissa, joissa on käytössä enemmistövaali. Kun taas on tutkittu vaalitavan ja edustuksellisuuden suhdetta, edustuksellisuuden voidaan sanoa toteutuvan parhaiten suhteellisen vaalitavan järjestelmissä. Koska edustuksellisuuden toteutumisen kannalta paremman suhteellisen vaalitavan on katsottu nostavan äänestysaktiivisuutta selkeästi, voidaan olettaa, että edustuksellisuuden keskeisillä mekanismeilla on monien muiden selittävien tekijöiden rinnalla ainakin jonkinlainen vaikutus äänestysaktiivisuuteen.

Edustuksellisuuden ja äänestysaktiivisuuden välisen suhteen tutkimus on kuitenkin keskittynyt lähes yksinomaan kongruenssin, eli mielipideyhteneväisyyden tutkimukseen. Tämä voi selittyä edustuksellisuuden monitulkintaisesta ja laajasta käsitteestä, jota käsiteltiin edellä kappaleessa kaksi. Edustuksellisuuteen lukeutuu kuitenkin kongruenssin lisäksi edustajan ja edustettavan ulkoinen yhteneväisyys, sekä edustuksellisuus normatiivisena ideaalina ja subjektiivisena kokemuksena. (Wass & Bengtsson 2009, 187–190.) Edustuksellisuudella ja äänestysaktiivisuudella on kuitenkin yhteys siinä mielessä, että kongruenssin on havaittu vaikuttavan äänestysaktiivisuuteen (Reher 2014; Lefkofridi, Giger & Gallego 2014) sekä toisaalta myös siihen, ovatko vastaajat tyytyväisiä demokratian tilaan (Reher, 2015).

Lefkofridi ym. (2014, 300–302) ovat todenneet heikon mielipideyhteneväisyyden vähentävän äänestysaktiivisuutta etenkin ideologisesti keskivertoäänestäjästä poikkeavien äänestäjien keskuudessa, mutta toisaalta suhteellisen vaalitavan maissa kongruenssin ei havaittu vaikuttavan äänestysaktiivisuuteen tilastollisesti merkitsevästi. Reher (2014, 167–169) tutki kongruenssin vaikutusta äänestysaktiivisuuteen Saksan valtiopäivävaaleissa ja havaitsi, että puolueiden ja äänestäjien mielipideyhteneväisyys vaalien alla lisäsi äänestysaktiivisuutta.

Edustuksellisuuden teorioiden ja aiemman tutkimuksen perusteella on siis syytä olettaa, että kongruenssin lisäksi myös edustuksen subjektiivisella kokemuksella olisi pieni mutta tilastollisesti merkitsevä vaikutus ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen.

3.3 Ulkomailla asuvien kansalaisten oma vaalipiiri

3.3.1 Ulkosuomalaisten poliittista osallistumista helpottavat uudistukset

Kuten tutkielman johdannossa todettiin, poliittinen osallistuminen on yhä merkittävämpi osa ulkomailla asuvien ihmisten siteitä heidän entiseen kotimaahansa. (Collyer & Vathi 2007, 4; Ciornei & Østergaard-Nielsen 2019, 1.) Tämän vuoksi useissa maissa on otettu käyttöön poliittista osallistumista helpottavia joustavia äänestysmenetelmiä, sekä institutionaalisia uudistuksia, joiden tarkoituksena on parantaa ulkomailla asuvien kansalaisten deskriptiivistä edustuksellisuutta entisen kotimaansa poliittisessa päätöksenteossa.

Äänestysaktiivisuutta on pyritty nostamaan joustavien äänestysmenetelmien avulla. Joustava äänestäminen (*convenience voting*) tarkoittaa mitä tahansa muuta äänestysmenetelmää kuin henkilökohtaista äänestämistä ennalta määrättyssä paikassa. Joustavia äänestysmenetelmiä on kirjeäänestyksen lisäksi esimerkiksi ennakkoäänestys, valtakirjaäänestys sekä internetäänestys. Joustaville äänestysmenetelmille on monenlaisia määritelmiä, mutta niitä yhdistävä keskeinen idea on vähentää etenkin vaalipäivänä äänestyspaikalle siirtymiseen liittyviä äänestyskustannuksia. (Gronke, Galanes-Rosenbaum, Miller & Toffey 2008, 438.)

Joustavien äänestysmenetelmien avulla pyritään aktivoimaan nukkuvia ja marginaalisesti motivoituneita äänestäjiä helpottamalla vaaliurnalle pääsyä (Peltoniemi 2015, 211). Toisaalta

osa tutkijoista on osoittanut huolensa siitä, että joustavat äänestysmenetelmät voivat vain lisätä äänestämisen sosioekonomisia vinoumia, sillä joustavat äänestysmenetelmät mobilisoivat ensisijaisesti jo valmiiksi aktiivisesti äänestäviä kansalaisia (Blais ja Wass 2017, 460).

Gronke ym. (2008, 483) mukaan joustavan äänestämisen äänestysaktiivisuutta nostava vaikutus perustuu rationaalisen valinnan teorian oletuksen varaan, jonka mukaan äänestyskustannusten madaltaminen nostaa äänestysaktiivisuutta jo itsessään. Tutkimusnäyttö (esim. Blais 2000; Haspel & Knotts 2005; Bhatti 2012; Ciornei & Østergaard-Nielsen 2020) puoltaa tätä tulkintaa, sillä matalien äänestyskustannusten on katsottu lisäävän äänestysaktiivisuutta. Lisäksi pelkästään joustavien äänestysmenetelmien käyttöönoton on katsottu nostavan äänestysaktiivisuutta vähän, mutta tilastollisesti merkitsevästi noin 2–4 prosentin verran (Gronke ym. 2008, 442).

Vuoden 2019 eduskuntavaalit olivat Suomen ensimmäiset kirjeäänestysvaalit, joissa ulkomailla pysyvästi asuvat tai vaalien ajan ulkomailla tilapäisesti oleskelevat äänioikeutetut saivat oikeuden äänestää kirjeitse ilman vaalivirkailijan läsnäoloa. (Peltoniemi ym. 2020, 334). Vuoden 2019 vaaleissa saavutettiin ulkosuomalaisten korkein äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa. Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus oli 12,6 prosenttia ja nousi 2,5 prosenttia edellisistä eduskuntavaaleista. Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden 2,5 prosentin nousu eduskuntavaaleissa heti kirjeäänestyksen käyttöönoton jälkeen voisi antaa tukea Gronke ym. (2008, 442–483) havainnoille ja rationaalisen valinnan teorian oletuksille. Toisaalta presidentinvaaleissa 2012, jolloin ulkosuomalaiset äänestivät vielä perinteisin järjestelyin fyysisesti paikan päällä ulkomaan edustustoissa, saavutettiin ulkosuomalaisten tähän mennessä korkein 13,9 prosentin äänestysaktiivisuus. Lisäksi on huomioitava, että myös Suomessa asuvien suomalaisten äänestysaktiivisuus nousi 2 prosenttia. (Oikeusministeriö 2019.) Näin ollen voidaan todeta, että kirjeäänestyksen vaikutuksia ulkosuomalaisten äänestyskäyttäytymiseen on vaikeaa arvioida vasta yksien vaalien perusteella ja mahdolliset tulokset näkyvät vasta pidemmän aikavälin tarkastelussa.

Suurin osa ulkosuomalaisista, eli noin 70 prosenttia äänesti uudesta äänestysvaihtoehdosta huolimatta perinteiseen tapaan ulkomaiden edustustoissa ja ulkoministeriön ennakkoäänestyspaikoissa. (Peltoniemi ym. 2020, 349.) Ennakkoäänestyksen suosio kasvoi, sillä ulkosuomalaisten ennakkoääniä annettiin noin 5 600 enemmän kuin edellisissä eduskuntavaaleissa. Suomalaisilta laivoilta annettiin yhteensä 213 ääntä. Kuitenkin noin 14

prosenttia ulkosuomalaisista tarttui uuteen mahdollisuuteen äänestää kirjeitse. Kirjeäänestys toteutettiin käytännössä niin, että ulkomailla asuva äänioikeutettu pystyi tilaamaan kirjeäänestysmateriaalin kotiinsa oikeusministeriön tilauspalvelusta, joka aukesi kolme kuukautta ennen vaaleja. Viikko ennen vaaleja kirjeäänestysmateriaalia oli tilattu maailmalle noin 12 000 kappaletta. Kirjeääni lähetetään kahden täysi-ikäisen todistajan allekirjoittamana vaalipiirin keskusvaalilautakunnalle. Äänestäjä on itse vastuussa siitä, että kirjeääni ehtii Suomeen oikealle keskusvaalilautakunnalle viimeistään vaalipäivää edeltävänä perjantaina kello 19.00, jonka jälkeen saapuneita kirjeääniä ei oteta enää huomioon. Kirjeääntä ei myöskään saa postittaa Suomesta käsin. (Oikeusministeriö 2019.)

Vaikka kirjeäänestysmateriaaleja tilattiin paljon, noin puolet niistä jäi lopulta käyttämättä. Kirjeäänestyksen käyttöönottoa tutkittiin vuoden 2019 Eduskuntavaalitutkimuksessa ja tutkimuksesta kävi ilmi, että keskeisimmät syyt kirjeäänestyksen epäonnistumiseen vaikuttaisi olevan kirjeäänestysmateriaalien saapuminen liian myöhään, huoli postin toiminnasta ja oman äänen saapumisesta keskusvaalilautakuntaan määräajassa, sekä vaatimus löytää kaksi täysi-ikäistä todistajaa allekirjoittamaan oma äänestyslomake (Peltoniemi ym. 2020, 353).

Myös esimerkiksi Ruotsissa ulkokansalaisten äänestysaktiivisuutta on onnistuttu nostamaan joustavien äänestysmenetelmien avulla. Ruotsissa kirjeäänestys otettiin käyttöön vuonna 2002 jolloin ulkoruotsalaisten äänestysaktiivisuus parlamenttivaaleissa oli noin 27 prosenttia. Vuoden 2018 vaaleissa vastaava luku oli jo ennätykselliset 41,1 prosenttia. (SBC 2020.)

Joustavien äänestysmenetelmien lisäksi jotkut valtiot ovat sallineet ulkomailla asuville kansalaisilleen mahdollisuuden valita edustajansa omasta vaalipiiristä. Ulkomailla asuvien kansalaisten oman vaalipiirin ja kiintiöityjen edustajien on katsottu olevan seuraava askel ulkokansalaisten poliittisen edustuksellisuuden parantamisessa (Peltoniemi 2016, 303). Euroopan unionin jäsenmaissa Italian lisäksi ulkomailla asuville kansalaisille on perustettu oma vaalipiiri esimerkiksi Ranskassa, Portugalissa ja Kroatiassa. Lisäksi ulkokansalaisten oma vaalipiiri on käytössä eräissä Afrikan ja Etelä-Amerikan maissa, kuten Algeriassa, Cape Verdella, Mosambikissa, Kolumbiassa ja Ecuadorissa. (Navarro ym. 2007, 28–30.)

Tutkimuskirjallisuuden perusteella ulkomailla asuvien kansalaisten omaa vaalipiiriä ei kuitenkaan voida lukea joustavaksi äänestysmenetelmäksi, vaan kenties enemmänkin institutionaaliseksi uudistukseksi, koska ulkomailla asuvien kansalaisten oma vaalipiiri ei

itsessään vähennä äänestämisen kustannuksia (vrt. esim. Gronke 2008, 438.) Toisaalta ulkomailla asuvien oma vaalipiiri voisi madaltaa ainakin niin sanottuja äänestämisen informaatiokustannuksia (esim. Downs 1957, 265), joiden voidaan olettaa olevan ulkomailla asuvien kansalaisten kohdalla korkeita (Burges & Tyburski 2020, 1.)

3.3.2 Ulkosuomalaisten oma vaalipiiri

Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustamista on esitetty yhdeksi ratkaisuksi edustuksellisuuden ongelmaan ja keinoksi lisätä ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuutta. (Borg & Wass 2012, 102.) Oman vaalipiirin tarkoituksena on vahvistaa ulkomailla asuvien äänestäjien yhteyttä kotimaan politiikkaan ja tarjota mahdollisuuksia nostaa päätöksenteon agendalle myös sellaisia asioita, jotka ovat ulkokansalaisten näkökulmasta tärkeitä. (Navarro ym. 2007, 28.) Collyer ja Vathi (2007, 10) ovat todenneet, että vaalijärjestelmä, jossa ulkomailla asuvat kansalaiset voivat äänestää edustajansa omasta vaalipiiristä on oikeastaan ainoa todella maantieteellisestä alueesta riippumaton järjestelmä, kun äännet sekä annetaan että lasketaan omassa kiintiössä.

Kansainväliset esimerkit ulkomailla asuvien omista vaalipiireistä ovat suhteellisen harvinaisia, mutta ne ovat pääosin positiivisia ja institutionaalinen uudistus herättää yhä enemmän mielenkiintoa. Italia uudisti vaalilainsäädäntöään vuonna 2006, jolloin ulkoitalialaisille mahdollistettiin kirjeäänestys, sekä lisäksi luotiin omat vaalipiirit ja pysyvä edustus Italian parlamenttiin. Ulkoitalialaisten äänestysaktiivisuus nousi yli 30 prosenttia jo ensimmäisissä vaaleissa uudistuksen jälkeen, vuoden 2001 vaalien 4,5 prosentista vuoden 2006 vaalien 39 prosenttiin. (Peltoniemi 2015, 112.)

Ranskassa ulkomailla asuvat kansalaiset ovat saaneet äänestää edustajansa ylähuoneeseen sekä presidentinvaaleissa jo 1980-luvun alusta. Ranskan vaalilakia uudistettiin vuonna 2008 niin, että ulkomailla asuvat ranskalaiset saavat äänestää 11 edustajaa parlamentin alahuoneeseen omista vaalipiireistään. Vuoden 2012 presidentin vaaleissa ulkoranskalaisten äänestysaktiivisuus oli 42 prosenttia ja parlamenttivaaleissa 20,5 prosenttia. Vuoden 2017 presidentinvaaleissa ulkoranskalaisten äänestysaktiivisuus oli noin 46 prosenttia ja alahuoneen vaaleissa 18 prosenttia. (Helbert & Mascitelli 2018, 335–336.)

Italian ja Ranskan vaalipiiriratkaisuja voidaan pitää onnistuneina uudistuksina ulkomailla asuvien kansalaisten poliittisen osallistumisen ja edustuksellisuuden parantamisen näkökulmasta. Näin ollen voidaan olettaa, että ulkomailla asuvien kansalaisten oma vaalipiiri voisi olla potentiaalinen ratkaisu myös Suomen vaalijärjestelmän kehittämiseksi. Ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä pidetään kuitenkin poliittisesti vaikeasti saavutettavana tavoitteena useasta syystä. Ensinnäkin ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustaminen vaatisi vaalilain uudistamista, mutta toistaiseksi vaalilainsäädännön uudistuksissa trendi on pitkään ollut se, että vaalipiirejä on enemmän pyritty vähentämään, kuin lisäämään (Borg & Wass 2012, 102).

Toinen syy voi olla se, että ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustaminen ei tunnu olevan vahvasti minkään tahon intressissä. Suomalaiset vaalitutkijat ovat pitäneet aiheita esillä jonkin verran, mutta se ei ole toistaiseksi noussut laajemmin julkiseen keskusteluun tai minkään puolueen tavoitteeksi. Suomi-seuran alaisuudessa toimivan, ulkosuomalaisia edustavan ulkosuomalaisparlamentin puhemies Jarmo Virmarinta on todennut Svenska Radio Finlandin haastattelussa (28.1.2019) että oma vaalipiiri saa kannatusta ulkosuomalaisparlamentissa. Toisaalta ulkosuomalaisten oma vaalipiiri ei lukeudu ulkosuomalaisparlamentin puhemiehistön päätavoitteisiin kaudella 2017–2020. Oma vaalipiiri ei ole myöskään äänestysaktiivisuutta lisäävien keinojen valikoimassa vuosille 2017–2021 laaditussa hallituksen ulkosuomalaispoliittisessa ohjelmassa. (Sisäministeriö, 2018).

Ulkosuomalaisten oma vaalipiiri ei ole toistaiseksi saanut kovin suurta kannatusta myöskään ulkosuomalaisten keskuudessa. Peltoniemen aiemman tutkimuksen mukaan 39 prosenttia vastaajista vastusti omaa vaalipiiriä, kun taas 29,5 prosenttia vastaajista kannatti ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä ja 31,5 prosenttia vastaajista ei osannut sanoa kantaansa asiaan. Suuri määrä kannastaan epävarmoja, eli indifferentejä vastaajia saattaa viitata siihen, että ulkosuomalaisten oma vaalipiiri voi olla vaikeasti ymmärrettävä käsite (Peltoniemi 2016, 301.) Toisaalta tämä olisi melko luonnollista, sillä akateeminen ja julkinen keskustelu ulkosuomalaisten poliittisesta osallistumisesta on ollut vähäistä ja keskustelu oman vaalipiirin mahdollisuudesta vielä vähäisempää.

Lisäksi aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että ulkosuomalaisten todennäköisyyteen kannattaa omaa vaalipiiriä vaikuttaa ulkomailla asutun ajan pituus ja vierailu Suomessa, kun taas asuinmaa ja jonkin verran myös puoluekanta vähentävät todennäköisyyttä kannattaa omaa

vaalipiiriä. Yli 16 vuotta ulkomailla asuneet ulkosuomalaiset kannattavat yli kaksi kertaa todennäköisemmin omaa vaalipiiriä verrattuna alle viisi vuotta ulkomailla asuneisiin. Lisäksi mitä harvemmin ulkosuomalaiset vierailevat Suomessa, sen todennäköisemmin he myös kannattavat oman vaalipiirin perustamista. Sen sijaan Saksassa ja Yhdysvalloissa asuvat, sekä Sosiaalidemokraatteja ja Kristillisdemokraatteja kannattavat vastaajat näyttävät kannattavan ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä hieman epätodennäköisemmin. (Peltoniemi 2016, 301–303.)

Kolmas syy voikin liittyä siihen, että ulkosuomalaisten oma vaalipiiri voi olla vaikeaa toteuttaa käytännössä. Tutkimuskirjallisuudessa ei ole juurikaan käsitelty teoreettisella tasolla sitä, miten ulkosuomalaisten oma vaalipiiri käytännössä järjestettäisiin. Suomella ole yhtä mittavaa siirtolaisuuden traditiota ja suuria diasporia ympäri maailmaa, kuten Ranskalla, Italialla ja Portugalilla, jotka ovat kaikki suuria Euroopan entisiä siirtomaavaltoja. Suomalaisten suurimmat muuttoliikkeet sijoittuvat 1800- ja 1900 vuosisadan vaihteeseen Amerikkaan sekä 1960–70-luvuilla Ruotsiin (Peltoniemi 2015, 208).

Tutkimuskirjallisuudessa löytyy kuitenkin eräs hahmotelma siitä, miltä ulkosuomalaisten omat vaalipiirit voisivat näyttää. Peltoniemen (2016, 301) mukaan ensimmäinen esimerkki ulkosuomalaisten vaalipiirijaosta olisi Ruotsi ja “muut maat”, sillä lähes puolet ulkomailla asuvista äänioikeutetuista suomalaisista asuu Ruotsissa. Toisaalta duaalimalli voisi suosia ruotsinsuomalaisia muiden maiden kustannuksella ja aiheuttaa edustuksellisuuden vinoumia. Toinen vaihtoehto olisi Italian tai Ranskan tapaan jakaa ulkosuomalaiset useampiin vaalipiireihin alueittain. Tällaiset neljä vaalipiiriä voisivat olla esimerkiksi 1) Ruotsi, 2) Eurooppa, 3) Pohjois-, Väli-, ja Etelä-Amerikka, sekä 4) Afrikka, Aasia ja Oseania.

Vertailun vuoksi ulkoitalialaiset on jaettu neljään eri vaalipiiriin: Euroopan, Pohjois- ja Keski-Amerikan, Etelä-Amerikan, sekä Afrikan, Aasian ja Oseanian vaalipiireihin. Ranskassa vaalipiirejä on peräti 11: Pohjois-Amerikka ja Kanada, Keski- ja Etelä-Amerikka, Pohjois-Eurooppa, Beneluxmaat, Portugali, Espanja, Andorra ja Monaco, Sveitsi ja Leichenstein, Keski- ja Itä-Eurooppa, Etelä-Eurooppa, Länsi-Afrikka, Itä-Afrikka ja Lähi-Itä sekä Aasia ja Oseania. Portugalissa vaalipiirejä on vain kaksi, Eurooppa ja “muu maailma”. (Navarro ym. 28–30.)

Suomen kontekstissa todennäköisesti ainoa järkevä tapa järjestää ulkosuomalaisten oma vaalipiiri olisi perustaa yksi uusi vaalipiiri 13 olemassa olevan lisäksi. (Peltoniemen 2016, 301–

302.) Uuden vaalipiirin nimeksi voisi tulla yksinkertaisesti ”Ulkosuomalaisten vaalipiiri”. Kaikki puolueet asettaisivat Ulkosuomalaisten vaalipiiriin ehdokkaansa ja vaalipiiristä valittaisiin esimerkiksi 5–10 kansanedustajaa. Jos vaalipiirin edustajamäärät laskettaisiin ulkosuomalaisten prosentuaalisen osuuden mukaan kaikista äänioikeutetuista, paikkoja tulisi olla noin 10.

3.3.3 Edustuksellisuus ja vaalipiiri

Vaikka ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavia tekijöitä on kartoitettu aiemmassa tutkimuksessa (esim. Peltoniemi 2016), edustuksellisuuden kokemuksen mahdollisesta vaikutuksesta oman vaalipiiriin kannattamiseen ei ole aiempaa tutkimusta. Edustuksellisuuden kokemuksen voidaan kuitenkin olettaa vaikuttavan ulkosuomalaisten näkemyksiin oman vaalipiiriin hyödyllisyydestä.

Ulkosuomalaisten oma vaalipiiri voidaan käsittää institutionaalisenä järjestelyinä, joka kanavoi ulkomailla asuvien suomalaisten äänet osaksi poliittista edustusta. (Collyer & Vathi 2007, 9.) Oma vaalipiiri voisi nostaa ulkosuomalaisille tärkeitä aiheita päätöksenteon agendalle ja vastata perinteisen poliittisen edustuksellisuuden ongelmiin, joita etenkin globaalit asiakysymykset ja ihmisten vapaa liikkuvuus on nostanut esiin.

Kuten edellä todettiin, erilaiset poliittisen edustuksen vinoumat korostuvat etenkin silloin, kun vaalien yleinen osallistumisaste jää heikoksi. (Lijphart 1997, 2.) Ulkosuomalaisten oma vaalipiiri voisi nostaa äänestysaktiivisuutta ja parantaa samalla ulkosuomalaisten edustuksellisuutta. Ulkosuomalaisten äänten keskittyminen yhteen vaalipiiriin 13 sijaan parantaisi ulkosuomalaisten suhteellista todennäköisyyttä saada ulkoiselta vastaavuudeltaan ja näkemyksiltään mieluisa ehdokas valituksi. (Borg & Wass 2016, 193.)

Ulkosuomalaiset eivät ole välttämättä motivoituneita äänestämään, jos he kokevat vaaliteemat kaukaisiksi (esim. Sheaffer & Weimann 2015, 361.) Ulkosuomalaisten oman vaalipiiriin perustaminen pakottaisi puolueet ja ehdokkaat suuntaamaan vaalikampanjointia myös ulkosuomalaisille, mikä voisi nostaa vaaliteemojen joukkoon myös heitä kiinnostavia kysymyksiä. Lisäksi aiempi kansainvälinen tutkimus osoittaa, että puolueiden aktiivinen kampanjointi maan rajojen ulkopuolella nostaa ulkomailla asuvien kansalaisten äänestysaktiivisuutta keskimäärin 4,5 prosenttia (Burgess & Tyburski 2020, 9). Italia on

onnistunut esimerkki ulkomailla asuvien kansalaisten poliittisen osallistumisen parantamisessa, sillä ulkoitalialaisten äänestysaktiivisuus on kasvanut kymmenkertaiseksi vaalipiiri uudistuksen jälkeen. (Navarro ym. 2007, 28; Peltoniemi 2018, 150–154.)

Poliittiseen osallistumiseen vaikuttavat tekijät jaetaan usein tutkimuskirjallisuudessa mikro- ja makrotason tekijöihin (Wass 2008, 292–294). Makrotason institutionaalisella tasolla etenkin äänestystapa, vaalien ajankohta sekä vaalipiirijako ovat ulkosuomalaisten osallistumisen kannalta keskeisiä (Peltoniemi 2015, 213). Burgess ja Tyburski (2020, 2–3) uskovat institutionaalisten tekijöiden vaikuttavan ulkomailla asuvien kansalaisten poliittiseen osallistumiseen eniten, koska etäisyys lisää informatiivisia ja proseduurillisia äänestyskustannuksia entisestään, mutta ne ovat jääneet vähälle huomiolle ulkokansalaisten kansainvälisessä vaalitutkimuksessa, jossa käytettävät aineistot perustuvat pitkälti yksilötason tekijöihin.

Institutionaalisen mallin mukaan vaalilainsäädäntö voi lisätä osallistumista, jos institutionaaliset rakenteet vähentävät äänestyskustannuksia esimerkiksi tekemällä tiedonsaannista, äänestäjäksi rekisteröitymisestä ja vaalien käytännön järjestelyistä helpompaa (Blais 2009, 168–169). Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustaminen ja puolueiden ja ehdokkaiden kilpailu ulkosuomalaisten äänistä voisi madaltaa äänestämisen informaatiokustannuksia (esim. Downs 1957, 265; Burges & Tyburski 2020, 1) koska kampanjoinnin vuoksi ehdokkaista ja heidän vaaliteemoistaan olisi saatavilla enemmän tietoa ja äänestyspäätökseen tarvittava informaatio voisi olla helpommin saatavilla.

Lisäksi ulkosuomalaisten oma vaalipiiri voisi parantaa tilivelvollisuuden ja responsiivisuuden periaatteiden toteutumista. Oman vaalipiirin edustajan palkitseminen tai rankaiseminen tulevissa vaaleissa voisi olla ulkosuomalaisille helpompaa, koska ensinnäkin heillä olisi oma edustajansa eduskunnassa, jonka toimintaa voisi konkreettisesti seurata ja arvioida, toimiiko edustaja ulkosuomalaisten äänestäjien intressien mukaisesti. (esim. Pitkin 1967, 58–89).

Suomessa asuvien äänestäjien ja ehdokkaiden osalta on havaittu, että edustuksen painopiste on siirtynyt alueellisten etujen puolustamisesta kansalliselle tasolle. Suomalaiset äänestäjät ja ehdokkaat priorisoivat kansallisia intressejä enemmän kuin alueellisia, joskin alueelliset intressit ovat vielä vähemmän tärkeitä äänestäjille kuin ehdokkaille. (von Schoultz ja Wass

2015, 17.) Näin ollen ulkomailla asuvien kansalaisten oma vaalipiiri voisi parantaa ulkosuomalaisten poliittista edustusta, kun maantieteellisestä sijainnista riippumattomat asiakysymykset voisivat nousta nykyistä paremmin päätöksenteon agendalle.

Vaikka ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksen vaikutuksesta oman vaalipiirin kannattamiseen ei ole aiempaa tutkimusta, aiemman tutkimuskirjallisuuden (Wass & Borg 2012; Peltoniemi 2016; Burgess & Tyburski 2020) perusteella voidaan olettaa, että ulkosuomalaisten oma vaalipiiri olisi hyödyllinen keino lisätä ulkosuomalaisten poliittista edustusta ainakin niiden ulkosuomalaisten mielestä, jotka kokevat heidän poliittisen edustuksensa toteutuvan huonosti.

4 Tutkimusaineisto, -menetelmät ja hypoteesit

4.1 Aineiston esittely

Tutkielman aineistona käytetään ulkomailla asuvista äänioikeutetuista Suomen kansalaisista koottua kyselytutkimusaineistoa (n=2101). Ulkosuomalaisaineisto on kerätty osana Suomen kulttuurirahaston rahoittamaa ”*Facilitating Electoral Participation from Abroad*” (FACE) -hanketta aikavälillä 23.5.-30.9.2019.

Aineiston perusjoukko on noin 250 000 ulkomailla asuvaa äänioikeutettua. Aineisto on kerätty ositetulla satunnaisotannalla niin, että väestökisteristä poimittiin 10 000 ulkomailla asuvaa täysi-ikäistä Suomen kansalaista, joille lähetettiin kirjeitse kutsu osallistua tutkimukseen. Otos käsitti väestökisterissä äidinkieleksi suomen tai ruotsin ilmoittaneita ulkosuomalaisia maista, joissa on yli 1000 suomalaista äänioikeutettua. Rajauksella pyrittiin tavoittamaan nimenomaan niitä ulkomaille muuttaneita kansalaisia, joilla on juuret Suomessa. Kirjeitä lähetettiin yhteensä 17 maahan 500 henkilölle. Poikkeuksena tähän oli Ruotsi, jossa kirjeitä lähetettiin yhteensä 1500 henkilölle. Lisäksi otokseen poimittiin satunnaisesti 500 muissa maissa asuvia äänioikeutettuja. Kyselytutkimukseen vastasi lopulta 2101 ulkomailla asuvaa Suomen kansalaista 50 eri maasta. Vastanneiden osuus kaikista tavoitetuista oli noin 20 prosenttia, mikä on kuitenkin linjassa aiempien laajojen ulkokansalaisille suunnattujen kyselytutkimusten vastausprosenttien kanssa.

Aineisto muodostettiin sähköisellä kyselytutkimuslomakkeella, joka oli saatavilla suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Kyselylomakkeen painopisteenä oli ulkosuomalaisten poliittinen osallistuminen ja vaaleissa äänestämiseen liittyvät kysymykset. Lisäksi kyselytutkimusaineisto sisältää useita sosiodemografisia taustatietoja, kuten sukupuoli, ikä, äidinkieli, koulutustaso, ammatti ja asuinmaa. Tässä tutkielmassa aineiston avulla halutaan vastata kysymyksiin, onko edustuksellisuuden kokemuksella yhteys ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen ja vaikuttaako edustuksellisuuden kokemus ulkosuomalaisten todennäköisyyteen kannattaa omaa vaalipiiriä. Tutkimusaineisto soveltuu tutkimuskysymysten lähestymiseen hyvin, sillä sen avulla voidaan selvittää miten erilaiset joustavat äänestysmenetelmät edistävät poikkikansallista poliittista osallistumista ja ulkosuomalaisten poliittista edustusta.

FACE-tutkimusaineistoa voidaan pitää luotettavana, sillä aineiston keruu- ja otantamenetelmät on raportoitu tarkasti. Kyselytutkimusaineistoihin voi kuitenkin syntyä satunnaisia virheitä useista eri syistä. Esimerkiksi kysymysten väärinymmärtäminen voi heikentää aineiston luotettavuutta. Lisäksi vastaajat eivät aina vastaa kysymyksiin totuudenmukaisesti esimerkiksi omaan käyttäytymiseen liittyvissä kysymyksissä. On myös yleistä, ettei vastaaja muista vastausta oikein mennyttä käytöstä koskevissa kysymyksissä. Satunnaisia virheitä on miltei mahdotonta välttää kokonaan, mutta tärkeintä on pyrkiä virheiden minimointiin. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 17–27.) On kuitenkin syytä olettaa, että tutkielmassa käytettävän FACE-kyselytutkimusaineiston kohdalla virheiden välttämässä on onnistuttu hyvin. Aineiston kysymykset on muotoiltu selkeästi ja johdonmukaisesti ja lisäksi kyselytutkimuslomakkeen saatavuus suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi vähentää väärinymmärrysten riskiä, sillä vaikka otokseen poimittiin äidinkielenään suomea ja ruotsia puhuvia kansalaisia, esimerkiksi toisen sukupolven ulkosuomalaisten suomen kielen taito voi olla heikko. Tutkimuskysymykset eivät myöskään ole erityisen arkaluontoisia tai henkilökohtaisia, mikä voisi lisätä riskiä sille, että vastaaja vastaa tutkimuskysymykseen virheellisesti. Lisäksi lähes kaikki kyselytutkimuslomakkeen kysymykset tarjoavat vastausvaihtoehdon “en osaa sanoa”, mikä voidaan myös olettaa vähentävän virheellisten vastausten määrää.

Analyysissa on kuitenkin otettava huomioon tietyt aineiston vinoumat, kuten naisten, korkeakoulutettujen sekä äänestäneiden suurempi osuus. Kyselytutkimusaineistossa naisia on 67 prosenttia ja miehiä 33 prosenttia. Todellisuudessa ulkosuomalaisista äänioikeutetuista noin 60 prosenttia on naisia ja 40 prosenttia miehiä (Oikeusministeriö 2020). Aiemman siirtolaistutkimuksen (esim. Söderling, 2002) mukaan naisten suurempi osuus johtuu siitä, että suomalaiset naiset ovat muuttaneet miehiä enemmän maailmalle. Aineiston kuvaileva tarkastelu osoittaa myös, että korkeakoulutetut ovat yliedustettuina, sillä 78 prosenttia vastaajista ilmoitti koulutustasokseen ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnon. Toisaalta kaikki ulkosuomalaisten koulutustasoa koskevat tiedot perustuvat kyselytutkimusaineistoihin, joten tarkkaa tietoa perusjoukon koulutustasosta ei ole. On kuitenkin viitteitä siitä, että korkeakoulutetut muuttavat hieman aktiivisemmin ulkomaille. Aineiston vastaajista 46,9 prosenttia kertoi äänestäneensä vuoden 2019 eduskuntavaaleissa, vaikka todellisuudessa ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus oli 12,6 prosenttia (Oikeusministeriö 2020.)

Lisäksi on otettava huomioon myös kyselytutkimuksissa yleisesti tunnettu ongelma, jossa kyselyyn vastanneet ovat todennäköisesti keskimääräistä kiinnostuneempia tutkimusaiheesta. Tämän vuoksi aineistossa saattaa ilmetä itsevalikoitumisesta aiheutuvaa vinoumaa (*self-selection bias*) etenkin poliittista osallistumista ja äänestämistä mittaavissa kysymyksissä. (Peltoniemi 2015, 215.)

4.2 Hypoteesit

Edellä todettiin, ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttavia tekijöitä sekä ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavia seikkoja on tutkittu aiemmin (Peltoniemi 2015; Peltoniemi 2016), mutta ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksesta ja edustuksellisuuden vaikutusta äänestämiseen tai vaalipiirin kannattamiseen ei kuitenkaan ole huomioitu aiemmassa tutkimuksessa.

Nämä tutkimusaukot huomioon ottaen tutkielman johdannossa esitettiin kaksi seuraavaa tutkimuskysymystä: onko edustuksellisuuden kokemuksella yhteys ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen? Entä vaikuttaako edustuksellisuuden kokemus ulkosuomalaisten todennäköisyyteen kannattaa omaa vaalipiiriä?

Edellä käsiteltyjen edustuksellisuuden teorioiden ja aiemman tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että edustuksellisuuden kokemuksella on pieni mutta tilastollisesti merkitsevä vaikutus äänestysaktiivisuuteen etenkin tietyn marginalisoituneen äänestäjäryhmän, kuten ulkosuomalaisten keskuudessa. Näin voidaan olettaa siksi, että paremmin edustuksellisuudeltaan suoriutuvien vaalijärjestelmien maissa myös äänestysaktiivisuuden on havaittu olevan korkeampaa (yhteenvetona Blais 2010, 196). Lisäksi edustuksellisuuden tutkimusalaan lukeutuvan kongruenssin on havaittu vaikuttavan äänestysaktiivisuuteen (Lefkofridi ym. 2014; Reher 2014) ja näin ollen voidaan olettaa, että myös muut edustuksellisuuden muodot vaikuttaisivat ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen.

Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin voidaan olettaa olevan hyödyllinen keino lisätä ulkosuomalaisten poliittista edustusta etenkin niiden ulkosuomalaisten keskuudessa, jotka kokevat, että heidän intressinsä ei tule edustetuksi tarpeeksi hyvin nykyisessä vaalijärjestelmässä. Oletus perustuu aiempaan tutkimuskirjallisuuteen, jonka mukaan ulkosuomalaisten poliittisen osallistumisen ja suhteellisen edustuksellisuuden haasteet

sijaitsevat juuri institutionaalisella tasolla (Wass & Borg 2012; Peltoniemi 2016; Burgess & Tyburski 2020). Lisäksi Suomessa asuvien äänestäjien osalta on havaittu, että edustuksen painopiste on siirtynyt alueellisten etujen puolustamisesta kansalliselle tasolle ja suomalaiset äänestäjät priorisoivat kansallisia intressejä enemmän kuin alueellisia. (von Schoultz ja Wass2015, 17.)

Tämän perusteella asetetaan seuraavat tutkimushypoteesit:

H₁ Hyvä kokemus edustetukseksi tulemisesta lisää ulkosuomalaisten todennäköisyyttä äänestää Suomen vaaleissa.

H₂ Huono kokemus edustetukseksi tulemisesta lisää ulkosuomalaisten todennäköisyyttä pitää oman vaalipiirin perustamista hyödyllisenä keinona lisätä ulkosuomalaisten poliittista osallistumista.

4.3 Menetelmät ja tutkimusasetelma

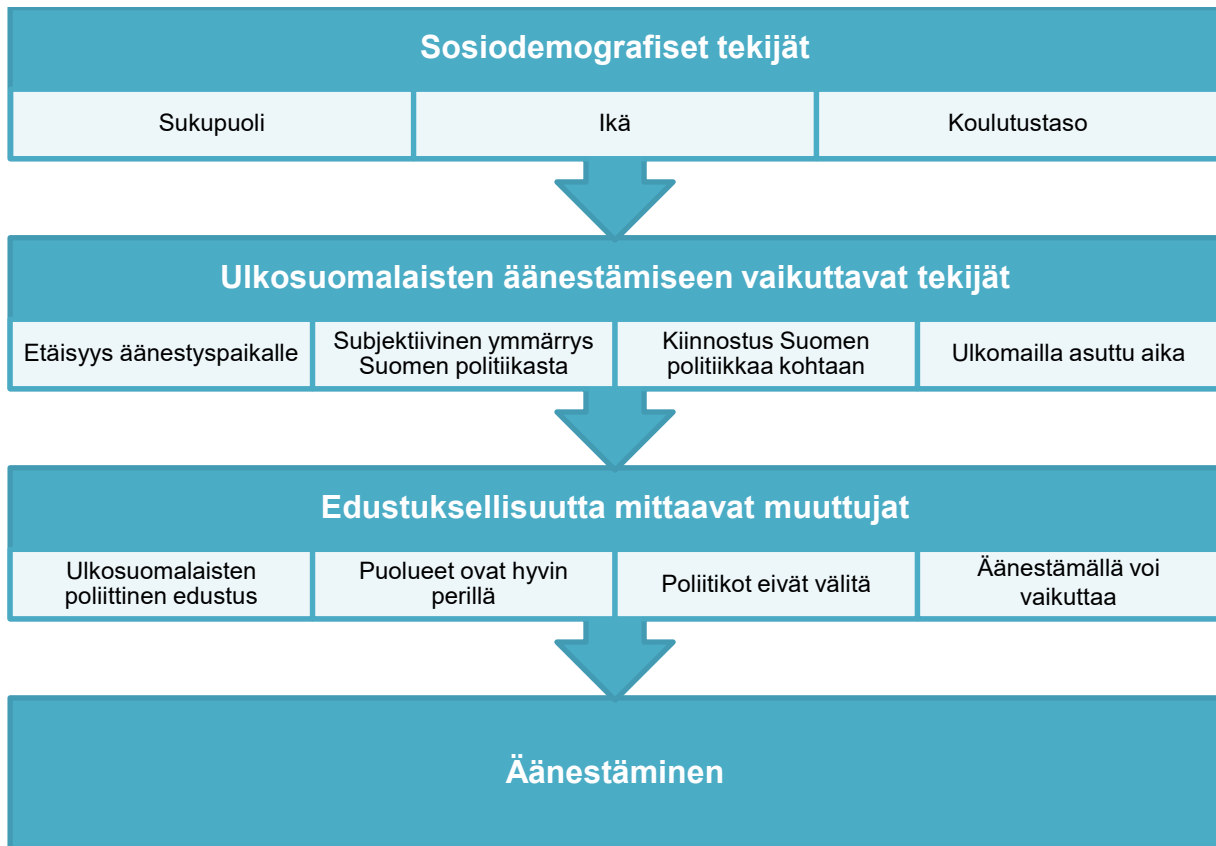
Tutkimuskysymyksiä lähestytään aluksi tarkastelemalla ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemusta kuvailevien tarkastelujen avulla. Yleisesti ottaen kuvailevia menetelmiä voidaan käyttää ensimmäisenä katsauksena aineistoon ja kiinnostuksen kohteena oleviin muuttujiin. Ristiintaulukointi ilmaisee, onko selitettävän muuttujan jakauma erilainen selittävän muuttujan eri luokissa. (Nummenmaa 2009, 59.) Näin voidaan tarkastella miten vastaajien käsitykset edustuksellisuudesta jakautuvat äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden kesken, sekä niiden vastaajien kesken, jotka uskovat oman vaalipiirin lisäävän ulkosuomalaisten poliittista osallistumista ja niiden, jotka eivät.

Tutkimuskysymyksiin vastataan tarkemmin logistisen regressioanalyysin avulla. Logistisen regressioanalyysin tulosten perusteella voidaan arvioida jonkin tapahtuman toteutumisen riskiä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Erona tavalliseen regressioanalyysiin on se, että regressiomalliin pyritään löytämään muuttujia, joilla kyettäisiin selittämään luokkaan 1 tai vastaavasti vertailuluokkaan 0 kuulumisen todennäköisyyttä. Logistinen regressio soveltuu tavallista regressioanalyysia paremmin tilanteisiin, jossa selitettävä muuttuja on kategorinen luokkamuuttuja, joka koodataan aineistoon kaksiluokkaiseksi eli dikotomiseksi muuttujaksi. (Tähtinen ym. 2020, 207–208.) Selittäviksi muuttujiksi soveltuu lähes millaiset muuttujat

tahansa, kunhan ne käsitellään analyysia varten toisensa pois sulkeviin luokkiin. Näin logistisen regressioanalyysin avulla voidaan arvioida kuinka eri tekijät vaikuttavat äänestämiseen ja vaalipiirin kannattamiseen. Tarkemmin ottaen menetelmäksi valikoituu binäärinen logistinen regressioanalyysi, sillä selitettävät muuttujat ovat kaksiluokkaisia, kun taas multinomisissa regressiomalleissa luokkien lukumäärää ei ole rajoitettu. (Nummenmaa 2009, 331–332.)

Taulukoissa 3. ja 4. on esitetty binäärisen logistisen regressioanalyysin malli. Muuttujat voidaan lisätä malliin joko askeltavaa tai pakottavaa menetelmää käyttäen. Askeltavassa menetelmässä tilasto-ohjelma poistaa analyysista merkitsevyydeltään ja selitystehtaan heikoimmat muuttujat vaiheittain. Tutkielman analyysin menetelmäksi valitaan kuitenkin pakottava, jotta kaikki kiinnostuksen kohteena olevat muuttujat saadaan mukaan analyysiin. Analyysissa käytetään binäärisen logistisen regressioanalyysin hierarkkista mallia, jonka avulla selittävät muuttujat lisätään malliin vaiheittain kolmessa eri ryhmässä, niin sanotuissa ”blokeissa”. (Field 2013, 322.) Näin voidaan tarkastella lisäävätkö uudet selittävät muuttujat regressiomallin selitystehtettä edelliseen nähden, vai ovatko ne merkityksettömiä. Tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on erityisesti se, miten ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemusta kuvaavat muuttujat vaikuttavat mallien selitystehteseen.

Taulukko 3. Logistisen regressioanalyysin malli: Ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttavat tekijät.

Taulukossa 3. esitelty regressiomalli pyrkii vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, jossa selitettävänä tekijänä on äänestäminen. Ensimmäisen vaiheen blokki sisältää sosiodemografiset taustamuuttujat, joita ovat *sukupuoli*, *ikä* ja *koulutustaso*. Näistä muuttujista sukupuolella ja koulutusasteella ei ole aiemman tutkimuksen perusteella tilastollisesti merkitsevää vaikutusta ulkosuomalaisten äänestämiseen (Peltoniemi 2015, 217), mutta kaikkein yleisimpien sosiodemografisten muuttujien sisällyttäminen malliin on tilastollisen mallintamisen vuoksi perusteltua (esim. Ciornei & Østergaard-Nielsen 2020, 4).

Toisessa vaiheessa lisätään kontrollimuuttujiksi yleisimmät ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttavat tekijät, joita ovat aiemman tutkimuksen perusteella *etäisyys lähimmälle äänestyspaikalle*, *kokemus omasta poliittisesta ymmärryksestä*, *ulkomailla asutun ajan pituus* sekä *kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan*. Etäisyys lähimmälle äänestyspaikalle ja viittaa tutkielman kolmannessa kappaleessa käsitellyyn rationaalisen valinnan teorian äänestuskustannuksiin sekä teoriaa tukevaan empiiriseen tutkimukseen. Ymmärrys Suomen politiikasta puolestaan kuvastaa niin sanottuja korkeita informaatiokustannuksia. (Downs 1959;

Haspel & Knotts 2005; Bhatti 2012; Peltoniemi 2015; Burges & Tyburski 2020.) Lisäksi ulkomailla asutun ajan pituudella ja kiinnostuksella Suomen politiikkaa kohtaan on aiemmassa tutkimuksessa todettu olevan tilastollisesti merkitsevä yhteys ulkosuomalaisten todennäköisyyteen äänestää (Peltoniemi 2015, 217).

Viimeisessä vaiheessa lisätään *edustuksellisuuden kokemusta kuvaavat muuttujat*, jotka on valikoitu aineistosta tutkimuskirjallisuuden perusteella. Edustuksellisuuden käsite on operationalisoitu aineistosta seuraavan neljän kysymyksen avulla: 1) kuinka hyvin ulkosuomalaisten poliittisesta edustuksesta on pidetty huolta; 2) ovatko suomalaiset puolueet hyvin perillä ulkosuomalaisia koskevista asioista; 3) välittävätkö suomalaiset poliitikot ulkosuomalaisia koskevista asioista, sekä 4) onko äänestäminen Suomen vaaleissa tärkein tapa vaikuttaa ulkosuomalaisia koskeviin asioihin.

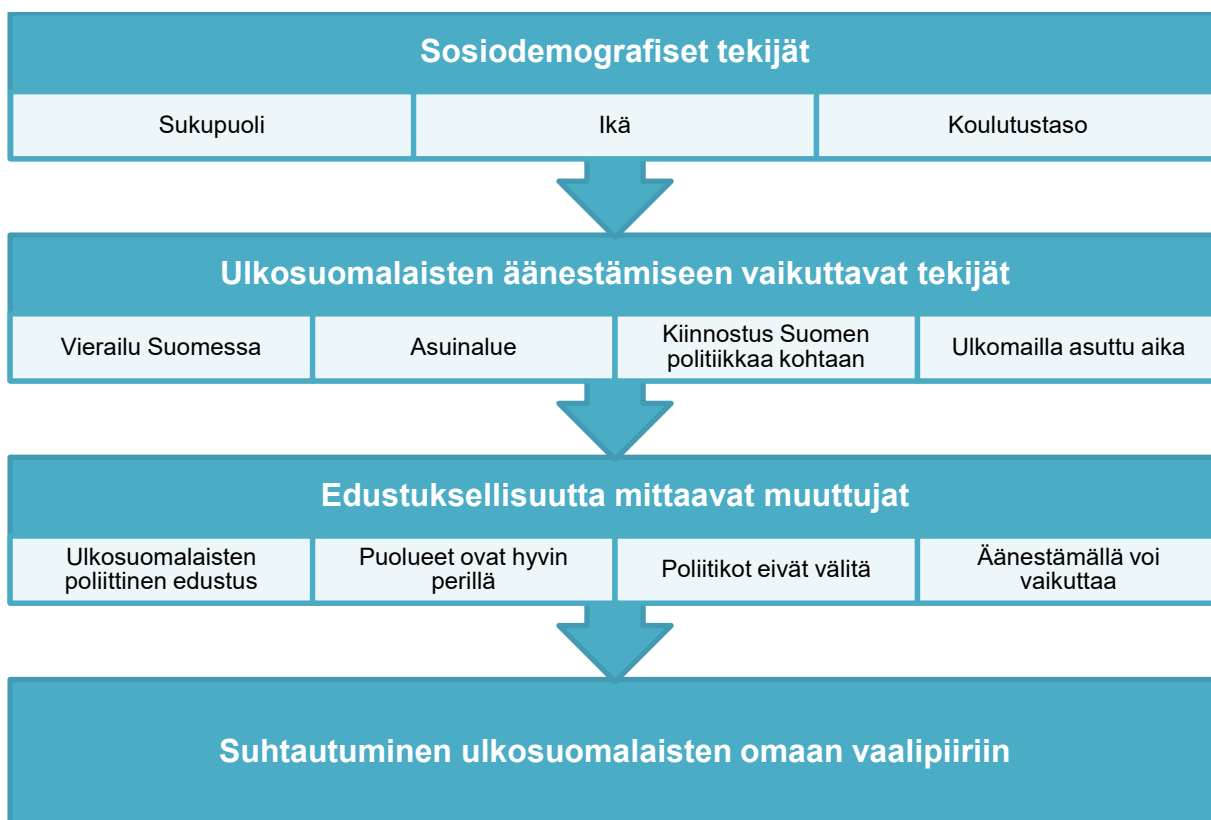
Ensimmäinen kysymys viittaa edustuksellisuuden teoriassa Pitkinin (1967, 58–89) muodolliseen edustusmalliin, joka käsittää edustajan valtuuttamisen edustettavan puolesta vaalijärjestelmän puitteissa, sekä tilivelvollisuuden ja responsiivisuuden periaatteen. Peltoniemen (2016, 147) mukaan edustettavan on kyettävä luottamaan siihen, että edustaja edistää hänelle tärkeitä arvoja ja tavoitteita.

Toisen ja kolmannen kysymyksen voidaan katsoa viittaavan niin ikään responsiivisuuteen, eli siihen miten hyvin suomalaiset puolueet ja poliitikot kykenevät edistämään ulkosuomalaisille tärkeitä asioita. Lisäksi kysymykset viittaavat edustajan ja edustettavan väliseen suhteeseen, eli Pitkinin (1967, 118) substantiiviseen edustukseen, jolla tarkoitetaan edustajan konkreettista toimintaa edustettavan hyväksi: jotta puolueet ja poliitikot pystyisivät edistämään ulkosuomalaisille tärkeitä arvoja ja tavoitteita, on kohtuullista olettaa, että tällöin puolueet ja poliitikot ovat myös tietoisia ulkosuomalaisia koskevista asioista ja ilmaisevat äänestäjille välittävänsä heidän ongelmistaan.

Neljäs kysymys mittaa ihmisten suhtautumista vaali-instituution kautta tapahtuvaan edustukseen, joka on jälleen lähellä Pitkinin (1967, 58–89) käsitystä muodollisesta edustuksesta. Toisaalta jos kansalainen pitää vaaleja tärkeänä tapana vaikuttaa, voidaan olettaa, että tällöin muodollisen edustuksellisuuden kannalta keskeiset tilivelvollisuuden ja responsiivisuuden periaatteet toteutuvat hyvin tai vähintäänkin kohtuullisesti.

Edustuksellisuutta kuvaavien muuttujien operationalisoinnissa on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että edustusmallit voivat olla päällekkäisiä ja raja niiden välillä on veteen piirretty. Pitkin (1967) ei itsekään tee eroa eri edustusmallien välille. Lisäksi on syytä huomioida edustuksellisuuden haastava ja monitulkintainen määritelmä, joka on punoutunut osaksi demokraattisia instituutioita ja demokratian teorioita. (Urbinati & Warren 2008, 389.)

Taulukko 4. Logistisen regressioanalyysin malli: Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavat tekijät.

Taulukossa 4. esitelty regressiomalli pyrkii vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen, jossa tarkastellaan edustuksellisuuden kokemuksen vaikutusta ulkosuomalaisten näkemyksiin oman vaalipiirin hyödyllisyydestä. Regressioanalyysin mallissa sosiodemografiset taustamuuttujat sekä edustuksellisuutta kuvaavat tutkimusmuuttujat ovat samat kuin ensimmäisessä mallissa, edellä mainituin perustein.

Lisäksi kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan ja ulkomailla asutun ajan pituus ovat samat, sillä Peltoniemen aiemman tutkimuksen (2016, 302) mukaan niillä on tilastollisesti merkitsevä vaikutus ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen. Saman tutkimuksen perusteella kontrollimuuttujiksi asetetaan kuitenkin lisäksi vierailu Suomessa sekä asuinalue, joilla on

myös todettu olevan yhteys ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen (Peltoniemi 2016, 302).

Regressiomallia muodostettaessa on otettava huomioon niin sanottu parsimonisuuden periaate, jonka mukaan malliin ei tulisi sisällyttää muuttujia, jotka eivät ole analyysin kannalta oleellisia. Lisäksi malliin sisältyvillä muuttujilla tulisi olla edes jonkinlaista selittävää vaikutusta. (Field 2013, 768.) Logistiseen regressiomalliin valitut muuttujat on valittu aiemman teoriakirjallisuuden ja empiirisen tutkimuksen perusteella. Lisäksi kaikki selitettäviin muuttujiin, eli äänestämiseen ja ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavat tiedossa olevat tekijät on pyritty kontrolloimaan.

5 Analyysi

5.1 Muuttujien uudelleenkäsittely

5.1.1 Selitettävät muuttujat

Binääristä logistista regressioanalyysia varten sekä selitettäviä että selittäviä muuttujia on koodattava uudelleen. Kuten edellä todettiin, selitettävän muuttujan on oltava kaksiluokkainen, eli dikotominen muuttuja, joka koodataan aineistoon arvoilla 0 ja 1. Lisäksi selittävät muuttujat on koodattava uudelleen niin, että niille jää yksi vertailuluokka eli referenssikategoria, jota voidaan verrata muuttujan muihin luokkiin. (Nummenmaa 2009, 332–337.)

Äänestäminen on kategorinen muuttuja, jossa muuttujan arvot luokittelevat toisensa poissulkeviin kategorioihin. Äänestämistä on mitattu aineistossa kysymällä: *”Äänestitkö edellisissä vuoden 2019 parlamenttivaaleissa?”* Äänestämisen analyysia varten kaikki muut vaihtoehdot kuin ”äänesti” tai ”ei äänestänyt” koodattiin pois, jolloin äänestämisestä luotiin 0-1-muuttuja (äänesti 1=kyllä, 0=ei). Vaalipiiriin suhtautumista kysyttiin aineistossa seuraavasti: *”Tällä hetkellä ulkomailla asuvat Suomen kansalaiset ovat äänioikeutettuja eri vaalipiireissä. Ulkomailla asuvien kansalaisten poliittisen edustuksen vahvistamiseksi on monia keinoja. Kuinka hyödyllisenä keinona pidät ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustamista poliittisen osallistumisen lisäämiseksi?”* Vaalipiiriin suhtautumista kuvaava järjestysasteikollinen muuttuja koodattiin kaksiluokkaiseksi 0-1 muuttujaksi (1=hyvin tai jokseenkin hyödyllinen, 0=ei juuri tai ei lainkaan hyödyllinen) sekä vaihtoehto “en osaa sanoa” koodattiin kokonaan pois.

5.1.2 Taustamuuttujat

Analyysin sosiodemografisiksi taustamuuttujiksi valittiin sukupuoli, ikä ja koulutustaso. Sukupuolta kuvaava kolmiluokkainen muuttuja muokattiin kaksiluokkaiseksi muuttujaksi koodaamalla vaihtoehto “muu” pois, niin että vaihtoehdoiksi jäi vain mies ja nainen (1=mies, 0=nainen). Ikämuuttuja koodattiin kuudeksi dummy-muuttujaksi: 18–24-, 25–34-, 35–44-, 45–54-, 55–64- ja yli 65-vuotiaat. Kahdeksanluokkainen koulutustasoa kuvaava muuttuja jaettiin

neljään luokkaan: vain peruskoulun käyneet, toisen asteen tutkinto, alempi korkeakoulututkinto, sekä yliopistotutkinto.

Lisäksi logistisen regressioanalyysin kontrollimuuttujiksi valittiin aiemman tutkimuksen perusteella seuraavat äänestämiseen vaikuttavat tekijät: etäisyys lähimmälle äänestyspaikalle, informaatiokustannukset, kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan, sekä ulkomailla asutun ajan pituus. Vaalipiirin kannattamiseen vaikuttaviksi kontrollimuuttujiksi asetettiin kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan, ulkomailla asutun ajan pituus, vierailu Suomessa sekä asuinpaikka.

Etäisyys äänestyspaikalle oli jatkuva muuttuja, joka koodattiin uudelleen neljään kategoriaan: alle 20 kilometriä, 21–50 kilometriä, 51–200 kilometriä ja yli 200 kilometriä kotoa äänestyspaikalle. Niin sanottuja informaatiokustannuksia kuvaamaan valittiin muuttuja: *“Ymmärrän hyvin mitä Suomen politiikassa on meneillään”* joka koodattiin uudelleen kolmeen luokkaan: täysin tai jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, sekä jokseenkin tai täysin eri mieltä. Poliittista kiinnostusta mittaava muuttuja *”Kuinka kiinnostunut olet henkilökohtaisesti Suomen politiikasta?”* koodattiin neljään luokkaan: hyvin kiinnostunut, jokseenkin kiinnostunut, ei juurikaan kiinnostunut. Lisäksi vaihtoehto *“en osaa sanoa”* koodattiin pois. Muuttujan *“Kuinka usein vieraillet Suomessa?”* vastaukset tiivistettiin seitsemän sijaan viiteen kategoriaan: neljä kertaa vuodessa tai useammin, kerran tai kahdesti vuodessa, kerran kahdessa vuodessa, kerran viidessä vuodessa, harvemmin tai ei ole koskaan vierailut Suomessa. Samoin ulkomailla asutun ajan pituutta kuvaava muuttuja *”Kuinka kauan olet asunut ulkomailla?”* tiivistettiin kahdeksasta luokasta kuuteen kategoriaan seuraavasti: vähemmän kuin viisi vuotta, 6–10 vuotta, 11–20 vuotta, 21–40 vuotta, yli 40 vuotta ja ei koskaan asunut Suomessa.

Aineistoon sisältyvät maat ovat ulkosuomalaisten 17 suurinta diasporaa, eli maita, joissa asuu pysyvästi yli 1000 suomalaista äänioikeutettua. Aiemmassa ulkosuomalaistutkimuksessa asuinpaikka on jaettu maantieteellisesti seitsemään osaan: Pohjoismaat, Länsi-Eurooppa, Etelä-Eurooppa, Keski- ja Itä-Eurooppa, Pohjois-, Keski- ja Etelä-Amerikka sekä Karibia, Aasia, Afrikka ja Oseania (Peltoniemi ym. 2020, 335), tai otettu mukaan analyysiin yksittäisiä maita (Peltoniemi 2016, 302). Tässä tutkielmassa asuinalue koodataan hieman eri tavalla yhdistämällä maantieteellisiä ja kulttuurisia näkökulmia. Asuinpaikaksi muokataan viisi luokkaa: Pohjoiset naapurimaat, Eurooppa, Eteläinen Eurooppa, Pohjois-Amerikka, sekä Australia ja Iso-Britannia. Pohjoiset naapurit -muuttuja sisältää muut Ruotsin, Norjan, Tanskan

sekä Viron. Eurooppa-asuinalueeseen kuuluu Saksa, Sveitsi, Alankomaat, Belgia ja Itävalta. ”Eteläinen Eurooppa” nimityksen saanut alue sisältää Italian, Ranskan, Espanjan sekä Israelin. Pohjois-Amerikkaan kuuluu Yhdysvallat ja Kanada. Lisäksi kulttuurisesti ja historiallisesti toisiaan lähellä olevat saarivaltiot Iso-Britannia ja Australia muodostavat oman maaryhmänsä. Ensisijaisesti maiden jaottelua näihin ryhmiin perustellaan kuitenkin tilastollisen mallintamisen näkökulmasta, sillä logistisen regressioanalyysin kannalta ei ole hyvä, jos jokin kategorisista muuttujista sisältää liian paljon tai vähän havaintoja suhteessa muihin (Nummenmaa 2009, 332).

5.1.3 Tutkimusmuuttujat

Edustuksellisuutta kuvaavia muuttujia valikoitiin edellä kuvattujen edustuksellisuuden teorioiden pohjalta yhteensä neljä. Edustuksellisuutta on mitattu aineistossa kysymällä: *”Kuinka hyvin ulkosuomalaisten poliittisesta edustuksesta on pidetty huolta Suomessa?”* Kuusiasteinen muuttuja koodattiin kolmeen kategoriaan (1=erittäin tai melko hyvin, 2= ei hyvin eikä huonosti, 3= melko tai erittäin huonosti) sekä vaihtoehto ”en osaa sanoa” koodattiin kokonaan pois.

Lisäksi edustuksellisuutta kuvaavia muuttujia on mitattu aineistossa kolmen seuraavan väittämän avulla: *”Suomalaiset puolueet ovat hyvin perillä ulkosuomalaisia koskevista asioista”, ”Suomalaiset poliitikot eivät välitä mitä ulkosuomalaisille tapahtuu”, ”Äänestäminen Suomen eduskuntavaaleissa on tärkein tapa vaikuttaa ulkosuomalaisille tärkeisiin asioihin”.* Puolueita ja äänestämisen tärkeyttä kuvaavat muuttujat koodattiin viisiasteisista kolmeluokkaisiksi (1=täysin tai jokseenkin samaa mieltä, 2= ei samaa eikä eri mieltä, 3= jokseenkin tai täysin eri mieltä).

Lisäksi *”Suomalaiset poliitikot eivät välitä mitä ulkosuomalaisille tapahtuu”* – muuttuja koodattiin kolmiluokkaiseksi samaan tapaan, mutta muuttujan skaala käännettiin samansuuntaiseksi kolmen muun edustuksellisuutta kuvaavan muuttujan kanssa, jotta tulosten analysointi olisi helpompaa. Näin ollen poliitikkoja kuvaava muuttuja sai uudet arvot 1= jokseenkin tai täysin eri mieltä, eli kokemus siitä, että Suomalaiset poliitikot välittävät, 2= ei samaa eikä eri mieltä, 3= täysin tai jokseenkin samaa mieltä, eli negatiivinen kokemus poliitikkojen toiminnasta.

Eräs vaihtoehto olisi ollut luoda edustuksellisuutta kuvaavista muuttujista yksi yhteinen summamuuttuja. Tätä ennen oli kuitenkin arvioitava mittarin rehabiliteetti eli summamuuttujan

sisäinen konsistenssi, jonka avulla nähdään miten hyvin valitut muuttujat kuvaavat samaa asiaa. (Numminen 2009, 356–357.) Kokeellisen summamuuttujan konsistenssi (Cronbachin alfa = 0,47) oli kuitenkin liian matala siihen, että muuttujista olisi ollut mielekästä luoda summamuuttuja analyysiin. Näin ollen muuttujat mitataan vastaajien edustuksellisuuden kokemuksia luotettavammin, kun ne lisätään analyysiin erillisinä. Teoriakirjallisuuden perusteella on syytä olettaa, että valitut muuttujat kuvaavat vastaajien edustuksellisuuden kokemuksia tarpeeksi hyvin, mutta eri näkökulmista.

5.2 Kuvailevat tarkastelut

Kuten edellä todettiin, edustuksellisuutta kuvaavat tutkimusmuuttujat koodattiin uudelleen kolmiluokkaisiksi ja poliitikkoja koskeva väittämä käännettiin skaalaltaan toisin päin tulosten tulkinnan helpottamiseksi. Taulukkoon 5. on koottu tutkimuksen kohteena olevien edustuksellisuusmuuttujien frekvenssit, eli tapausten lukumäärät luokittain ja yhteensä, sekä validien tapausten prosentuaalinen osuus ennen muuttujien uudelleen käsittelyä.

Taulukko 5. Ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksen jakautuminen

<i>"Kuinka hyvin ulkosuomalaisten poliittisesta edustuksesta on pidetty huolta Suomessa?"</i>	n	%
Erittäin hyvin	100	5.0
Melko hyvin	341	17.0
Ei hyvin eikä huonosti	387	19.3
Melko huonosti	256	12.8
Erittäin huonosti	82	4.1
En osaa sanoa	841	41.9
Yht.	2007	100.0

<i>"Suomalaiset puolueet ovat hyvin perillä ulkosuomalaisia koskevista asioista"</i>	n	%
Täysin samaa mieltä	24	1.2
Jokseenkin samaa mieltä	83	4.2
Ei samaa eikä eri mieltä	628	32.0
Jokseenkin eri mieltä	771	39.3
Täysin eri mieltä	457	23.3
Yht.	1963	100.0

<i>"Suomalaiset poliitikot eivät välitä mitä ulkosuomalaisille tapahtuu"</i>	n	%
Täysin samaa mieltä	338	17.2

Jokseenkin samaa mieltä	661	33.7
Ei samaa eikä eri mieltä	705	35.9
Jokseenkin eri mieltä	192	9.8
Täysin eri mieltä	66	3.4
Yht.	1962	100.0

<i>”Äänestäminen Suomen eduskuntavaaleissa on tärkein tapa vaikuttaa ulkosuomalaisille tärkeisiin asioihin”</i>	n	%
Täysin samaa mieltä	488	24.9
Jokseenkin samaa mieltä	696	35.5
Ei samaa eikä eri mieltä	457	23.3
Jokseenkin eri mieltä	246	12.5
Täysin eri mieltä	75	3.8
Yht.	1962	100.0

Taulukosta 5. havaitaan, että ensimmäisen kysymyksen kohdalla suurin osa vastaajista (41,9 prosenttia) ei osannut arvioida sitä, kuinka hyvin ulkosuomalaisten poliittisesta edustuksesta on pidetty huolta. Tämä voi viestiä siitä, että edustuksellisuus on vaikeasti ymmärrettävä käsite vastaajille. Kuten edellä todettiin, vaihtoehto ”en osaa sanoa” on jätetty analyysin ulkopuolelle, mutta likert-asteikollisten muuttujien neutraali vaihtoehto on jätetty mukaan kaikkiin edustuksellisuutta käsitteleviin muuttujiin.

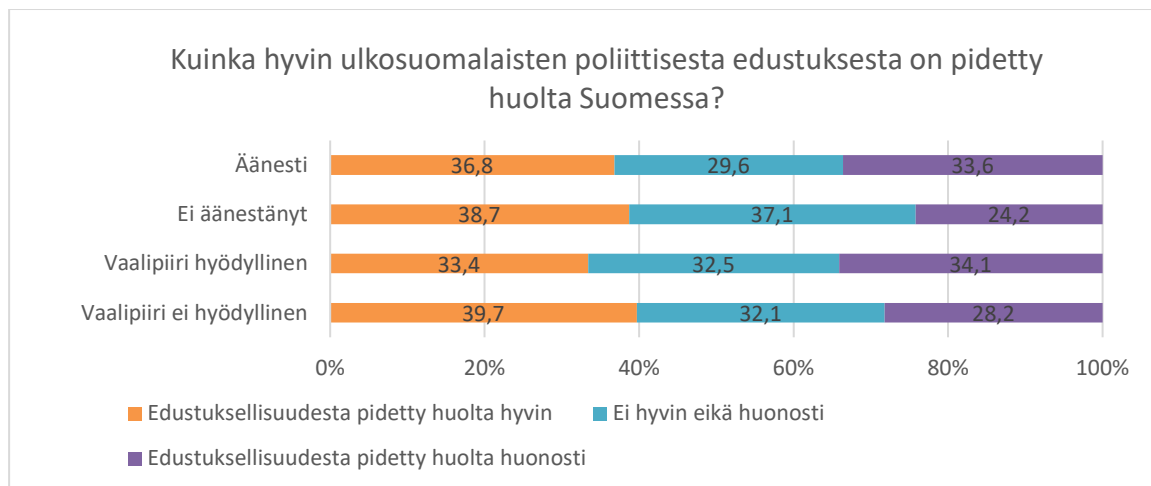
Huomionarvoista on, että seuraavissa suomalaisten puolueiden ja poliitikkojen responsiivisuutta mittaavissa kysymyksissä indifferanttien vastaajien osuus on heti pienempi ja kokemus suomalaisten puolueiden ja poliitikkojen responsiivisuudesta on selvästi huono. Reilusti yli puolet vastaajista (62,6 prosenttia) on jokseenkin tai täysin eri mieltä siitä, että suomalaiset puolueet ovat hyvin perillä ulkosuomalaisia koskevista asioista. Samoin suurin osa vastaajista (50,9 prosenttia) on jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että poliitikot eivät välitä ulkosuomalaisista.

Kolmas mielenkiintoinen seikka on, että vaikka ulkosuomalaisten vastaajien kokemus suomalaisten puolueiden ja poliitikkojen responsiivisuudesta on hyvin heikko, yli puolet vastaajista (60,4 prosenttia) on samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että äänestäminen Suomen vaaleissa on tärkein tapa vaikuttaa ulkosuomalaisten asioihin.

Seuraavaksi tarkastellaan ristiintaulukoinnin avulla, miten vastaajien käsitykset edustuksellisuudesta jakautuvat äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden kesken, sekä niiden

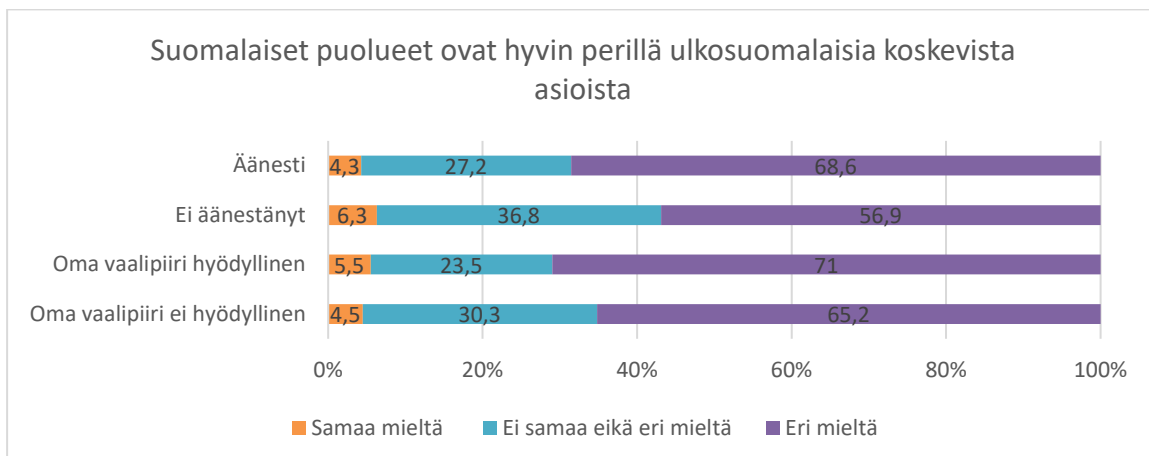
vastaajien kesken, jotka uskovat oman vaalipiirin lisäävän ulkosuomalaisten poliittista osallistumista ja niiden, jotka eivät.

Kuvio 2. Ulkosuomalaisten näkemykset edustuksellisuudesta selitettävien muuttujien eri luokissa. Koonti ristiintaulukoinnin tuloksista.

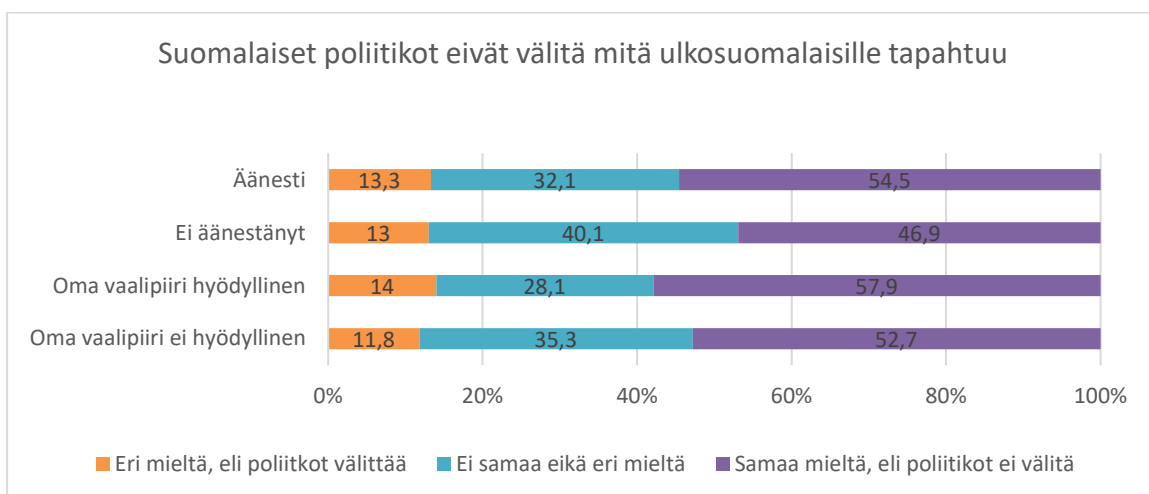
Ensimmäisten ristiintaulukoiden tulokset on koottu kuvioon 4, josta voidaan havaita, että kokemus ulkosuomalaisten poliittisesta edustuksellisuudesta jakautuu melko tasaisesti äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden kesken. Näin ollen voidaan arvioida, ettei edustuksellisuus ole kovin merkittävä tekijä äänestämisen kannalta, joskin äänestämättä jättäneiden joukossa näyttäisi olevan hieman enemmän vastaajia, joiden mielestä edustuksellisuudesta ei ole huolehdittu hyvin, mutta ei myöskään huonosti. Vaalipiirin osalta ristiintaulukointi ei ole Khiin neliötestin perusteella tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,074$) joten tulosten perusteella ei voida sanoa, että vaalipiiriin myönteisesti suhtautuvien ja varautuneempien vastaajien käsitykset edustuksellisuudesta olisivat erilaisia.

Kuvio 3. Ulkosuomalaisten kokemukset puolueiden edustuksellisuudesta selitettävien muuttujien eri luokissa. Koonti ristiintaulukoinnin tuloksista.

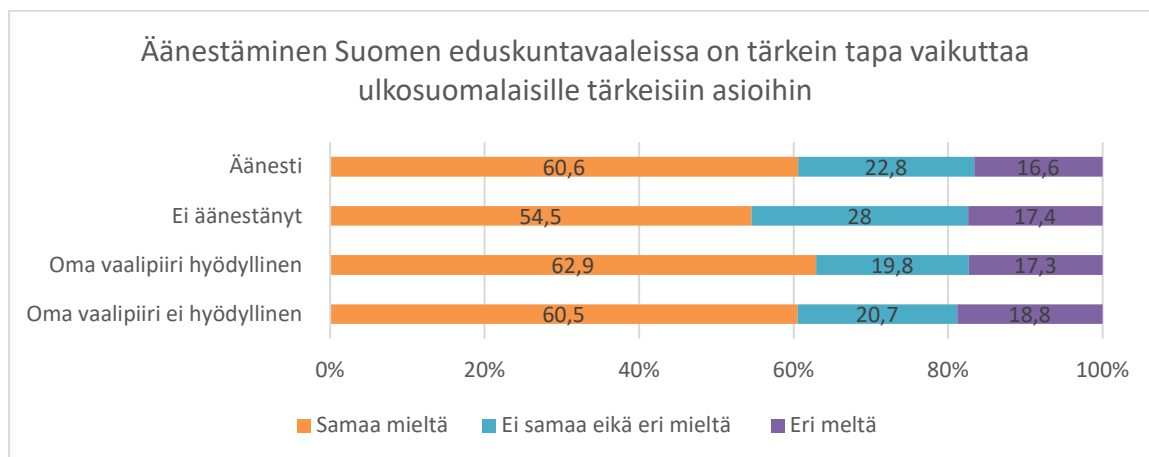
Kuviosta 5. voidaan havaita, että kokemukset puolueiden edustuksellisuudesta on jälleen melko samanlainen selitettävien muuttujien molemmissa luokissa. Reilusti yli puolet vastaajista ajattelee, että suomalaiset puolueet eivät ole hyvin perillä ulkosuomalaisia koskevista asioista. Erimielisten osuus on kuitenkin kaikista suurin äänestäneiden ja omaan vaalipiiriin myönteisesti suhteutuvien vastaajien keskuudessa. Tulos voisi viitata siihen, että tyytymättömyys suomalaisten puolueiden perehtymisen tasoon ulkosuomalaisia koskevissa asioissa voi motivoida ihmisiä äänestämään ja lisätä myönteistä suhtautumista ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä kohtaan, jotta ulkosuomalaisten asiat nousisivat paremmin puolueiden tietoisuuteen.

Kuvio 4. Ulkosuomalaisten kokemukset poliitikkojen edustuksellisuudesta selitettävien muuttujien eri luokissa. Koonti ristiintaulukoinnin tuloksista.

Kuviosta 6. voidaan havaita, että vastaajien näkemykset jakautuvat jälleen melko tasaisesti selitettävien muuttujien luokissa myös ”poliitikot eivät välitä” -väittämän osalta, mutta ei aivan yhtä jyrkästi kuin puolueiden kohdalla. Omaa vaalipiiriä hyödyllisenä pitävät vaikuttavat kaikkein tyytymättömimmiltä suomalaisiin poliitikkoihin, sillä noin 58 prosenttia vastaajista kokee, etteivät suomalaiset poliitikot välitä heistä. Samoin kokee hieman yli puolet äänestäneistä vastaajista. Tuloksia voisi analysoida samansuuntaisesti kuin edellisessä kuviossa: puolueiden edustuksellisuuden heikoksi kokevat voivat motivoitua äänestämään ja suhtautua myönteisesti ulkosuomalaisten vaalipiiriin muita enemmän. Indifferenttejä vastaajia on eniten äänestämättä jättäneiden keskuudessa, kun taas erimielisten osuus on melko tasainen molemmissa selitettävien muuttujien luokissa.

Kuvio 5. Ulkosuomalaisten käsitykset äänestämisen tärkeydestä selitettävien muuttujien eri luokissa. Koonti ristiintaulukoinnin tuloksista.

Kuvioon 7. koottujen ristiintaulukointien tuloksista voidaan havaita, että reilusti yli puolet äänestäneistä ja äänestämättä jättäneistä kokee, että äänestäminen Suomen eduskuntavaaleissa on tärkein tapa vaikuttaa ulkosuomalaisille tärkeisiin asioihin. Samaa mieltä olevia on äänestäneiden joukossa vain hieman, noin viisi prosenttia enemmän kuin äänestämättä jättäneissä. Tulos on erikoinen siksi, että ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden tiedetään olevan hyvin matala, vain hieman yli 10 prosentin luokkaa. Jos äänestämisen koetaan olevan tärkein tapa vaikuttaa, miksi niin pieni osuus ulkosuomalaisista äänestää?

Tulos voi kertoa jonkinlaisesta arvojen ja toiminnan välisestä ristiriidasta: äänestämistä pidetään tärkeänä, mutta lopulta vaalipäivänä jäädäänkin syystä tai toisesta kotiin. Tähän voi vaikuttaa etenkin ulkosuomalaisten kohdalla korostuvat korkeat äänestyskustannukset, kun äänestyspäätökseen tarvittavan tiedon saanti on vaikeampaa ja matka äänestyspaikalle voi olla

pitkä. Toisaalta tulos voi kiertoa siitä, että äänestämisen ajatellaan olevan kansalaisvelvollisuus (esim. Blais 2000, 4–5). Lisäksi on huomioitava, että karkeasti ottaen 17 prosenttia vastaajista ajattelee, ettei äänestäminen Suomen eduskuntavaaleissa ole tärkeä tapa vaikuttaa ulkosuomalaisten asioihin riippumatta siitä, äänestivätkö he itse edellisissä eduskuntavaaleissa vai eivät.

Vaalipiirin osalta ristiintaulukoinnin tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,624$) joten suhtautumisesta ulkosuomalaisten omaan vaalipiiriin ja Suomen eduskuntavaaleissa äänestämisen merkityksestä institutionaaliseen edustuksellisuuskäsitykseen ei voida tehdä alustavia päätelmiä.

5.3 Logistinen regressioanalyysi

Binäärisen logistisen regressioanalyysin menetelmin tarkastellaan seuraavaksi edustuksellisuuden vaikutusta äänestämiseen, ja sen jälkeen edustuksellisuuden vaikutusta todennäköisyyteen suhtautua myönteisesti ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustamiseen. Lisäksi molemmissa analyyseissa kontrolloidaan äänestämiseen ja oman vaalipiirin kannattamiseen oletettavasti vaikuttavat tekijät, jotka esiteltiin tarkemmin edellä kappaleissa 4.3 sekä 5.1.

Logistisen regression tulosten analyysissa tarkastellaan mallin sopivuutta, selitysastetta ja ennustustarkkuutta, sekä selittäjien sopivuutta ja yksittäisten selittäjien vaikutusta mallin selitystaseseen (Nummenmaa 2009, 337). Logistisen regressiomallin selitysastetta voidaan arvioida niin sanotun pseudo Nagelkerke R^2 -kertoimen avulla. Nagelkerke R^2 ilmaisee kuinka monta prosenttia malli selittää selitettävän muuttujan vaihtelusta. Nagelkerke R^2 arvo ikään kuin jäljittelee lineaarisen regressiomallin selitysastetta, joka kertoo suoraan montako prosenttia kaikista havainnoista malli luokittelee oikein. Vaikka logistisessa regressioanalyysissä ei voida saada aivan tarkkaa selitysastetta, Nagelkerke R^2 lukua voidaan tulkita samaan tapaan kuin lineaarisessa regressiossa. (Nummenmaa 2009, 338.)

Mallin sopivuutta voidaan arvioida $-2 \log$ likelihoidin ($-2 LL$) avulla. Hierarkkisessa logistisessa regressiomallissa voidaan tarkastella kunkin blokin $-2 \log$ likelihoidin arvoa ja katsoa parantaako lisättyjen muuttujien blokki mallin sopivuutta. Yleisesti ottaen $-2 LL$:ää tulkitaan niin, että malli on sitä sopivampi käytettyyn aineistoon nähden mitä pienempi $-2LL$:n arvo on, sillä suuri $-2LL$ arvo indikoi suurta selittämättömien havaintojen määrää. (Field 2013, 763.)

Logistisen regressiomalliin voidaan lisätä useita keskenään jonkin verran korreloivia selittäviä muuttujia. Selitettävien muuttujien välinen korrelaatio voi kuitenkin olla liian voimakasta, jolloin aiheutuu ongelmia regressioanalyysin tulosten tarkkuuden kannalta. Selittävien muuttujien merkittävyys voi vääristyä, kun regressiomalli ei kykene erottelamaan muuttujien päällekkäisiä vaikutuksia. Tällaista tilannetta kutsutaan multikollinearisuuden ongelmaksi. Näin ollen ennen logistista regressioanalyysiä on syytä tarkistaa selittävien muuttujien multikollinearisuus, joka toteutettiin laskemalla kaikkien selittävien muuttujien VIF-arvot

(*variance inflation factor*) sekä toleranssit. VIF-kertoimen neliöjuuri ilmaisee, kuinka moninkertaiseksi muuttujan keskivirheet kasvavat multikollinearisuuden ongelmasta johtuen. (Nummenmaa 2009, 292.)

VIF-kertoimen tulkintaan ei ole olemassa vakiintunutta raja-arvoa, joka kertoisi milloin multikollinearisuus on liian suurta. Yleisen nyrkkisäännön mukaan yksittäisen VIF-arvon tulisi kuitenkin olla alle viisi ja toleranssien tulisi ylittää arvo 0,1. (Field 2014, 324–325.) Ensimmäisen äänestämiseen vaikuttavia tekijöitä mittaavan regressioanalyysin selittävien muuttujien VIF-arvot sijoittuivat välille 1.048–1.983 ja toleranssit välille 0.504–0.955. Toisen vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavia tekijöitä käsittelevän regressioanalyysin selittävien muuttujien VIF arvot olivat välillä 1.052–1.945 ja toleranssit 0.544–0.951. Molempien regressiomallien kaikkien muuttujien yksittäiset VIF-arvot olivat siis reilusti alle viiden ja toleranssit ylittivät arvon 0,1. Näin ollen malleissa ei esiinny merkittävää multikollinearisuuden ongelmaa ja kaikki teorian perusteella valitut muuttujat voidaan lisätä mukaan analyysiin.

Logistisen regressioanalyysin muuttujien tulkinnan kannalta tärkein mittari on $\text{Exp}(B)$ -riskikerroin, eli ristitulosuhde (odds). Kun muuttujan ristitulosuhde saa arvon 1, todennäköisyys kuulua selitettävän muuttujan suurempaan luokkaan lisääntyy. Jos taas ristitulosuhde on pienempi kuin 1, todennäköisyys kuulua selittävän muuttujan suurempaan luokkaan vähenee. Lisäksi on arvioitava yksittäisen selittävän muuttujan merkitystä koko mallin selitysasteeseen. Jos selittävän muuttujan p-arvo on pienempi kuin 0,05 muuttujan voidaan katsoa sopivan malliin. (Nummenmaa 2009, 340.)

Yleisesti ottaen referenssikategoriaksi kannattaa valita sellainen, johon liittyvät tulkinnat ovat teoreettisesti kaikkein mielekkäimpiä (Nummenmaa 2009, 337). Jos taas muuttujan tarkasteluun ei liity mitään erityistä hypoteesia, on perusteltua jättää referenssikategoriaksi eniten havaintoja sisältävä luokka, jolloin muita ryhmiä voidaan verrata enemmistöön (Field 2013, 420). Näin ollen referenssikategoria on päätetty erikseen jokaisen selittävän muuttujan kohdalla ja merkitty taulukkoon. Referenssikategoriat on valittu pääosin aiemman tutkimuksen perusteella siksi, että tulosten analyysissa voidaan tehdä myös ajallista vertailua ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttavia tekijöitä käsitelleeseen tutkimukseen (Peltoniemi 2015) ja ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavia tekijöitä käsitelleeseen tutkimukseen (Peltoniemi 2016).

5.3.1 Edustuksellisuus ja äänestäminen

Logistisessa regressioanalyysissä tarkastellaan äänestämiseen vaikuttavia tekijöitä, jonka keskeisimmät löydökset on koottu alle taulukkoon 6. Aluksi taulukosta voidaan havaita, että regressiomallin selitysaste nousee etenkin toisen mallin (Nagelkerke $R^2 = 0,264$) kohdalla, jossa analyysiin lisättiin yleisimmät äänestämiseen vaikuttavat tekijät, kun taas edustuksellisuutta kuvaavat muuttujat nostivat mallin selitysastetta vain hieman (Nagelkerke $R^2 = 0,278$). Mallien sopivuudesta voidaan todeta, että kaikki vaihteittain lisätyt mallit parantavat koko mallin sopivuutta aineistoon, sillä $-2 \log$ likelihood arvo laskee jokaisen lisätyn blokin kohdalla ($-2LL$: M1 = 1215,393; M2 = 1056,384; M3 = 1044,395).

*Taulukko 6. Ulkosuomalaisten todennäköisyys äänestää (0=ei äänestänyt, 1=äänesti).
Logistinen regressio.*

	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Nagelkerke R^2	.064	.264	.278
$-2LL$	1215.393	1056.384	1044.395
Ikä (ref. 18–24 v)			
25–34 v.	.669	.783	.829
35–44 v.	.677	.934	.960
45–54 v.	.567*	1.129	1.132
55–65 v.	.371*	.760	.802
Yli 65-vuotiaat	.391	.889	.929
Sukupuoli (ref. nainen)	1.082	.764	.792
Koulutustaso (ref. vain peruskoulu)			
Toisen asteen koulutus	1.040	1.043	1.096
Amk- tai teknillinen tutkinto	1.692	1.328	1.289
Yliopistotutkinto	2.347**	1.618	1.641
Etäisyys äänestyspaikalle (ref. yli 200 km)			
Alle 20 km		3.598***	3.683***
21–50 km		1.496	1.557
51–200 km		1.553	1.607
Kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan (ref. ei lainkaan)			
Hyvin kiinnostunut		15.695***	13.901***
Jokseenkin kiinnostunut		8.321**	7.627**
Ei juurikaan kiinnostunut		3.603	3.460
Ymmärrän hyvin mitä Suomen politiikassa on meneillään politiikasta (ref. eri mieltä)			
Samaa mieltä		1.891**	1.836**
Ei samaa eikä eri mieltä		1.372	1.367
Ulkomailla asuttu aika (ref. alle 5 vuotta)			

6–10 vuotta	.882	.883
11–20 vuotta	.814	.835
21–40 vuotta	.510*	.536
Yli 40 vuotta	.386*	.410*
Ei koskaan asunut Suomessa	.743	.908
Ulkosuomalaisten poliittinen edustuksellisuus (ref. huonosti)		
Edustuksellisuudesta huolehdittu hyvin		.798
Ei hyvin eikä huonosti		.752
Puolueet hyvin perillä ulkosuomalaisten asioista (ref. eri mieltä)		
Samaa mieltä		.489*
Ei samaa eikä eri mieltä		.879
Poliitikot välittävät ulkosuomalaisista (ref. eri mieltä)		
Samaa mieltä		1.004
Ei samaa eikä eri mieltä		.927
Äänestäminen tärkein tapa vaikuttaa (ref. eri mieltä)		
Ei samaa eikä eri mieltä		1.356
Samaa mieltä		.942

Merkitsevyystasot: * $p < 0,5$; ** $p < 0,005$; *** $p < 0,001$.

Taulukosta nähdään, että sosiodemografisilla muuttujilla ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta ulkosuomalaisten todennäköisyyteen äänestää, kun kaikki muut äänestämiseen vaikuttavat tekijät on lisätty analyysiin. Toisaalta aiemmassa ulkosuomalaistutkimuksessa keski-ikäisten on havaittu äänestävän hieman nuoria epätodennäköisemmin (Peltoniemi 2015, 217), mutta tämän tutkimuksen tuloksissa iällä ei vaikuta olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä todennäköisyyteen äänestää.

Logistisen regressioanalyysin tuloksista voidaan todeta, että toisessa vaiheessa lisättyjen kontrollimuuttujien merkitys äänestämisen kannalta on kaikkein suurin, sillä kaikilla näillä muuttujilla on jonkinlainen tilastollisesti merkitsevä vaikutus äänestämiseen. Lisäksi toisen mallin muuttujien lisääminen paransi koko mallin selitystasetta kaikkein eniten 6,4 prosentista 26,4 prosenttiin.

Etäisyys lähimmälle äänestyspaikalle, poliittinen ymmärrys sekä kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan lisäävät ulkosuomalaisten todennäköisyyttä äänestää. Ulkosuomalaiset, joilla on alle 20 kilometrin matka äänestyspaikalle, äänestävät yli kolme kertaa todennäköisemmin kuin ulkosuomalaiset, joiden fyysinen etäisyys kotoa äänestyspaikalle on yli 200 kilometriä (OR=3,683).

Ulkosuomalaisten äänestämiseen vaikuttaa tilastollisesti merkittävästi myös vastaajan subjektiivinen kokemus siitä, että hän ymmärtää mitä Suomen politiikassa on meneillään sekä kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan. Ulkosuomalaiset vastaajat, jotka kokevat ymmärtävänsä mitä Suomen politiikassa tapahtuu äänestävät noin kaksi kertaa todennäköisemmin verrattuna vastaajiin, jotka kokevat toisin (OR=1,836).

Kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan on vahvin äänestämisen todennäköisyyttä ennustava yksittäinen selittävä muuttuja. Suomen politiikasta kaikkein kiinnostuneimpien vastaajien luokissa äänestetään lähes 14 kertaa todennäköisemmin (OR=13,901) ja jokseenkin kiinnostuneiden luokassa noin seitsemän kertaa todennäköisemmin (OR=7,627) verrattuna ei lainkaan politiikasta kiinnostuneisiin. Sen sijaan ei juurikaan kiinnostuneiden ryhmä ei äänestä tilastollisesti merkitsevästi todennäköisemmin verrattuna vastaajiin, jotka eivät ole lainkaan kiinnostuneita.

Logistisen regressioanalyysin tuloksista havaitaan, että ulkomailla asutun ajan pituus vaikuttaa äänestämiseen niin, että yli 40 vuotta ulkomailla asuneet äänestävät hieman epätodennäköisemmin verrattuna alle viisi vuotta ulkomailla asuneisiin (OR=0,410). Aiempaan ulkosuomalaistutkimukseen verrattuna tulos on miltei päinvastainen, sillä kauemmin (yli 20 vuotta) ulkomailla asuneet äänestivät alle viisi vuotta ulkomailla asuneita todennäköisemmin (Peltoniemi 2015, 216–217). Toisaalta tämän tutkielman ja Peltoniemen aiemman tutkimuksen (2015) tulosten erot ulkomailla asutun ajan pituuden vaikutuksesta äänestämiseen voi selittyä tilastolliseen mallintamiseen liittyvillä valinnoilla, sillä ulkomailla asutun ajan pituutta kuvaava muuttuja on koodattu tässä tutkimuksessa hieman eri tavalla.

Kolmannessa vaiheessa analyysiin lisättiin varsinaiset kiinnostuksen kohteena olevat edustuksellisuutta kuvaavat tutkimusmuuttujat. Edustuksellisuuden muuttujat lisäävät mallin selitystasetta enää hyvin vähän, vain 1,4 prosentin verran 26,4 prosentista 27,8 prosenttiin. Logistisen regressioanalyysin tuloksista voidaan todeta, että vastoin odotuksia edustuksellisuutta kuvaavien muuttujien vaikutus ulkosuomalaisten todennäköisyyteen äänestää on hyvin heikko. Neljästä edustuksellisuusmuuttujasta ainoastaan yhdellä on tilastollisesti merkitsevä vaikutus äänestämiseen: vastaajat, joiden mielestä suomalaiset puolueet ovat hyvin perillä ulkosuomalaisten asioista, äänestävät hieman epätodennäköisemmin referenssikategoriaan verrattuna (OR = 0,489). Tulos voisi selittyä sillä, että hyväksi koetulla edustuksellisuuden kokemuksella on passivoiva vaikutus äänestämiseen.

Ehkä vastaajat, jotka ajattelevat, että suomalaiset puolueet ovat jo valmiiksi hyvin perillä ulkosuomalaisia koskevista asioista, eivät koe yhtä suurta tarvetta äänestää.

5.3.2 Edustuksellisuus ja vaalipiiri

Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavia tekijöitä selvittävän logistisen regressioanalyysin tulokset on koottu taulukkoon 7. Mallin selitysteesta voidaan todeta, että koko regressiomallin selitysteaste paranee jälleen jokaisen mallin lisäämisen jälkeen. Selitysteaste paranee etenkin toisen mallin kohdalla (Nagelkerke $R^2 = 0,092$) mutta myös kolmannen mallin edustuksellisuutta kuvaavien muuttujien lisääminen parantaa selitysteastetta hieman (Nagelkerke $R^2 = 0,117$).

Mallin sopivuudesta voidaan todeta, että kaikki lisätyt mallit parantavat mallin sopivuutta käytettyyn aineistoon nähden, sillä log likehood -arvo laskee jälleen jokaisen lisätyn mallin kohdalla ($-2LL$: M1 = 1125.884; M2 = 1073.998; M3 = 1057.583). Korkea log likehood-arvo kertoo kuitenkin siitä, että regressiomallista puuttuu todennäköisesti joitakin vaalipiirin kannattamiseen keskeisesti vaikuttavia tekijöitä. Tähän viittaa myös regressiomallin heikko selitysteaste, sillä paraskin malli selittää vain 11,7 prosenttia selitettävän muuttujan vaihtelusta.

Taulukko 7. Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamista selittäviä tekijöitä (0= oma vaalipiiri ei hyödyllinen, 1=oma vaalipiiri hyödyllinen tapa lisätä ulkosuomalaisten poliittista osallistumista). Logistinen regressio.

	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Nagelkerke R^2	.011	.092	.117
$-2LL$	1125.884	1073.998	1057.583
Ikä (ref. 18–24-vuotiaat)			
25–34 v.	1.091	1.028	1.041
35–44 v.	1.465	1.246	1.216
45–54 v.	1.706	1.064	1.002
55–64 v.	1.549	.777	.744
Yli 65-vuotiaat	1.194	.549	.548
Sukupuoli (ref. nainen)			
	.928	1.074	1.056
Koulutustaso (ref. vain peruskoulu)			
Toisen asteen koulutus	.943	1.199	1.154
Amk- tai teknillinen tutkinto	.984	1.462	1.416
Yliopistotutkinto	.853	1.130	1.098
Kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan (ref. ei lainkaan)			

Hyvin kiinnostunut	.762	.683
Jokseenkin kiinnostunut	1.188	1.145
Ei juurikaan kiinnostunut	1.217	1.181
Ulkomailla asuttu aika (ref. alle viisi vuotta)		
6–10 vuotta	1.048	.989
11–20 vuotta	1.236	1.265
21–40 vuotta	2.259*	2.352**
Yli 40 vuotta	2.582*	2.726*
Ei koskaan asunut Suomessa	9.927*	14.105*
Vierailu Suomessa (ref. 4 kertaa vuodessa tai useammin)		
1–2 kertaa vuodessa	.950	.927
Kerran 2 vuodessa	1.053	.981
Kerran 5 vuodessa	1.205	1.129
Harvemmin tai ei koskaan	.867	.805
Asuinpaikka (ref. Pohjoismaat ja Viro)		
Eurooppa	.693	.725
Välimeren maat	1.028	1.046
USA ja Kanada	1.205	1.355
UK ja Australia	2.056*	2.108*
Edustuksellisuus (ref. pidetty huolta hyvin)		
Ei hyvin eikä huonosti		1.346
Edustuksellisuudesta pidetty huolta huonosti		1.493*
Puolueet hyvin perillä ulkosuomalaisten asioista (ref. samaa mieltä)		
Ei eri eikä samaa mieltä		.686
Eri mieltä		.968
Poliitikot välittävät ulkosuomalaisista (ref. samaa mieltä)		
Ei samaa eikä eri mieltä		.632
Eri mieltä		.752
Äänestäminen tärkein tapa vaikuttaa (ref. samaa mieltä)		
Ei samaa eikä eri mieltä		.925
Eri mieltä		1.088

Merkitsevyydet: * p < 0,5; ** p < 0,005; *** p < 0,001.

Logistisen regressioanalyysin tulokset osoittavat, että sosiodemografiset taustamuuttujat eivät vaikuta vastaajien todennäköisyyteen pitää ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä hyödyllisenä keinona lisätä ulkosuomalaisten poliittista osallistumista. Tulos on yhdensuuntainen aiemman Peltoniemen (2016, 301–302) tutkimuksen kanssa, jossa tutkittiin niin ikään ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavia tekijöitä.

Toisessa vaiheessa lisätystä kontrollimuuttujista vain ulkomailla asutun ajan pituudella sekä asuinpaikalla on tilastollisesti merkitsevä yhteys vaalipiirin kannattamiseen. Kiinnostuksella

Suomen politiikkaa kohtaan tai sillä, kuinka usein henkilö vierailee Suomessa ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vastaajien näkemyksiin ulkosuomalaisten oman vaalipiiriin hyödyllisyydestä. Aiemmassa tutkimuksessa harvakseltaan Suomessa vierailevat ulkosuomalaiset kannattivat vaalipiiriä todennäköisemmin hyvin useasti Suomessa vieraileviin verrattuna (Peltoniemi 2016, 301–302.)

Ulkomailla asutun ajan pituus vaikuttaa vaalipiiriin kannattamiseen niin, että 21-40 vuotta ulkomailla asuneet kannattavat ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä noin 2,3 kertaa todennäköisemmin ja yli 40 vuotta ulkomailla asuneet 3,7 kertaa todennäköisemmin verrattuna alle viisi vuotta ulkomailla asuneisiin (OR = 2,352; OR = 2,726). Huomattavasti todennäköisimmin ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä kannattavat kuitenkin vastaajat, jotka eivät ole koskaan asuneet Suomessa (OR = 14,105).

Alueellisesta jaottelusta Australiassa ja Iso-Britanniassa asuvat vastaajat kannattavat ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä kaikkein eniten, noin kaksi kertaa todennäköisemmin kuin Pohjoismaissa ja Virossa asuvat vastaajat (OR = 2,108). Tulos voisi viitata siihen, että kaukana asuvat ulkosuomalaiset kannattavat todennäköisemmin omaa vaalipiiriä, mutta toisaalta aiemmassa tutkimuksessa yhdysvaltalaiset vastaajat vastustivat hieman todennäköisemmin oman vaalipiirin perustamista Ruotsissa asuviin vastaajiin verrattuna (Peltoniemi 2016, 301–303). Näin ollen asuinalueen ja vaalipiirin kannattamisen yhteydestä tehtävien johtopäätösten suhteen lienee syytä olla maltillinen.

Viimeisessä mallissa analyysiin lisättiin jälleen edustuksellisuutta kuvaavat tutkimusmuuttujat, joiden lisääminen nosti mallin selitystasetta 2,5 prosenttia. Logistisen regressioanalyysin keskeisin tulos on se, että ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksella näyttäisi olevan yhteys vaalipiiriin kannattamiseen: vastaajat, joiden mielestä edustuksellisuus toteutuu huonosti, kannattavat ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä noin 1,5 kertaa todennäköisemmin verrattuna vastaajiin, joiden mielestä ulkosuomalaisten edustuksellisuus toteutuu hyvin (OR = 1,493). Sen sijaan puolueiden ja poliitikkojen edustuksellisuutta sekä äänestämisen tärkeyttä kuvaavilla muuttujilla ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta ulkosuomalaisten todennäköisyyteen pitää omaa vaalipiiriä hyödyllisenä keinona lisätä ulkosuomalaisten poliittista osallistumista.

5.3.3 Tiivistelmä logistisen regressioanalyysiin tuloksista

Tutkielman alussa esitettiin kaksi tutkimuskysymystä ja neljännessä kappaleessa asetettiin hypoteesit edustuksellisuuden kokemuksen vaikutuksesta ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuteen ja oman vaalipiirin kannattamiseen. Tutkimushypoteesit ja niiden tilastoanalyysin perusteella saama tuki on esitetty alla taulukossa 8. Analyysin tuloksista keskustellaan tarkemmin johtopäätöksissä.

Taulukko 8. Yhteenveto tutkimustuloksista

Tutkimuskysymys	Hypoteesi	Tulos	Hypoteesin saama tuki
Vaikuttaako ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemus äänestysaktiivisuuteen?	H ₁ Hyvä kokemus edustetuksi tulemisesta lisää ulkosuomalaisten todennäköisyyttä äänestää Suomen vaaleissa.	Hyväksi koettu suomalaisten puolueiden edustuksellisuus (responsiivisuus) vähentää ulkosuomalaisten todennäköisyyttä äänestää.	Ei tukea
Vaikuttaako edustuksellisuuden kokemus ulkosuomalaisten todennäköisyyteen kannattaa omaa vaalipiiriä?	H ₂ Huono kokemus edustetuksi tulemisesta lisää ulkosuomalaisten todennäköisyyttä pitää oman vaalipiirin perustamista hyödyllisenä keinona lisätä ulkosuomalaisten poliittista osallistumista.	Heikoksi koettu edustuksellisuuden kokemus lisää todennäköisyyttä pitää ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä hyödyllisenä. Toisaalta puolueiden, poliitikkojen ja vaalijärjestelmän edustuksellisuuden tasolla ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta.	Saa osittaista tukea

6 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin ulkosuomalaisten näkemyksiä siitä, miten he kokevat tulevansa edustetuiksi Suomen politiikassa, sekä edustuksellisuuden kokemuksen vaikutusta äänestysaktiivisuuteen ja ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen. Tutkielman keskeisimmät johtopäätökset voidaan tiivistää kolmeen osaan: asetettujen tutkimushypoteesien saama tuki, tilastoanalyysin tulosten merkitys aiemman tutkimuskirjallisuuden näkökulmasta, sekä tutkimuksen osoittamat edustuksellisuuden teorioiden sekä empiirisen tutkimuksen aukot.

Perinteinen poliittinen edustuksellisuus nojaa vahvasti maantieteellisesti määriteltyyn vaalipiiriin, sillä edustajan katsotaan edustavan ensisijaisesti oman vaalipiirinsä kansalaisia (Urbinati & Warren 2008, 389). Tämä aiheuttaa jo itsessään haasteita ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kannalta, sillä he eivät ole fyysisesti läsnä vaalipiirin alueella, vaikka äänestävätkin sen ehdokkaita. Edustuksellisuuden tutkimus perustuu yleensä ulkoista vastaavuutta korostavaan deskriptiiviseen edustukseen sekä mielipideyhtenevääisyyttä korostavaan substantiiviseen edustukseen. (Pitkin 1967, 61–119.)

Tässä tutkielmassa ulkosuomalaisten kokemuksia edustetuksi tulemisesta tarkasteltiin neljän edustuksellisuutta kuvaavan muuttujan avulla, joita olivat: ulkosuomalaisten poliittinen edustus sekä puolueiden, poliitikkojen ja vaalijärjestelmän responsiivisuus. Responsiivisuuden vaatimuksen mukaan poliittisten päätösten tulisi olla kansalaisten preferenssien ja arvojen mukaisia (Pitkin 1967, 58–89; Urbinati & Warren 2008, 393).

Varsinaisten tutkimuskysymysten- ja hypoteesien lisäksi tutkielma kartoittaa ulkosuomalaisten kokemuksia edustetuksi tulemisesta, josta ei toistaiseksi ole aiempaa tutkimusta. Analyysin kuvailevat tarkastelut osoittavat, että ulkosuomalaisten kokemus edustetuksi tulemisesta on kaiken kaikkeaan melko huono, mutta negatiivinen edustuksellisuuden kokemus korostuu etenkin puolueiden ja poliitikkojen responsiivisuuden kohdalla. Yli puolet ulkosuomalaisista vastaajista kokee, etteivät suomalaiset puolueet ja poliitikot ole perillä tai kiinnostuneita ulkosuomalaisten asioista. Tämä herättää kysymyksen siitä, kuinka hyvin suomalaiset puolueet ja poliitikot voivat edustaa ulkosuomalaisten arvoja, mielipiteitä ja intressejä poliittisessa päätöksenteossa, jos he eivät ole niistä tietoisia?

Tutkielman tutkimuskysymykset- ja hypoteesit käsittelevät tarkemmin edustuksellisuuden kokemuksen vaikutusta äänestysaktiivisuuteen ja ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen. Logistisen regressioanalyysin perusteella ensimmäinen hypoteesi kumoutuu, sillä vastoin odotuksia positiivinen kokemus edustetuksi tulemisesta ei lisää ulkosuomalaisten todennäköisyyttä äänestää. Näin olisi voitu olettaa siksi, että edustuksellisuutta ilmentävän mielipideyhteneväisyyden on katsottu lisäävän äänestysaktiivisuutta aiemmassa tutkimuksessa (Lefkofridi ym. 2014; Reher 2014). Tutkielman analyysin tulokset osoittavat oikeastaan osin päinvastoin: ulkosuomalaiset, joiden mielestä suomalaiset puolueet ovat hyvin perillä ulkosuomalaisia koskevista asioista, äänestävät hieman epätodennäköisemmin. Toisaalta myöskään Lefkofridi ym. (2014) tutkimuksessa kongruenssilla ei ollut vaikutusta äänestämiseen suhteellisen vaalitavan maissa, joten tältä osin tulosta voidaan pitää loogisena. Sen sijaan muilla ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemusta mittaavilla tutkimusmuuttujilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä äänestämiseen.

Varsinaisten tutkimuskysymysten ja hypoteesien ulkopuolelle rajautuvilla analyysin tuloksilla on merkitystä aiempien ulkosuomalaistutkimusten tulosten vahvistajina, sekä yleisesti ottaen äänestämisen teorioiden ja kontrollimuuttujien kannalta. (esim. Smets & van Ham, 356–357; Ciornei & Østergaard-Nielsen 2020, 4.) Regressioanalyysin tulokset ovat johdonmukaisia aiemman tutkimuksen kanssa siinä, että ulkosuomalaisten keskuudessa sosioekonomisten tekijöiden vaikutus äänestämiseen näyttää olevan hyvin vähäistä (Peltoniemi 2015, 216–217), vaikka kansainvälisessä ja suomalaisessa vaalitutkimuksessa korkea ikä ja koulutaso ovat eräitä äänestämistä eniten indikoivia tekijöitä (esim. Smets & van Ham 2013; Borg & Wass 2016).

Äänestyspaikan etäisyyden vaikutus äänestämiseen osoittaa, että korkeat äänestyskustannukset ovat vahva selittävä tekijä myös ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuuden taustalla ja antaa tukea rationaalisen valinnan teorian oletuksille (Downs 1957; Blais 2000; Gronke ym. 2008) sekä aiemmille tutkimustuloksille äänestyspaikan läheisyyden vaikutuksesta äänestysaktiivisuuteen (esim. Haspel & Knotts 2005; Bhatti 2012; Peltoniemi 2015; Ciornei & Østergaard-Nielsen 2020). Myös rationaalisen valinnan teorian informaatiokustannuksia (esim. Herne 1999; Burges & Tyburski 2020) kuvaava ymmärrys Suomen politiikasta on vahva tilastollisesti merkitsevä tekijä ulkosuomalaisten äänestämisessä. Vahvin yksittäinen äänestämisen selittävä tekijä on kuitenkin kiinnostus Suomen politiikkaa kohtaan, minkä voidaan puolestaan tulkita viittaavan äänestämisen resurssimalliin ja motivaatiotason tekijöihin (esim. Verba ym. 1995; Wass & Blais 2017; Burgess ja Tyburski; 2020). Tulokset ovat myös

samansuuntaisia aiemman ulkosuomalaistutkimuksen kanssa, jonka mukaan kiinnostus Suomen politiikka kohtaan merkittävästi ulkosuomalaisten todennäköisyyteen äänestää (Peltoniemi 2015, 216–217).

Toinen tutkimushypoteesi liittyi edustuksellisuuden kokemukseen ja ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen. Regressioanalyysin tulokset osoittavat, että toinen tutkimushypoteesi saa osittaista tukea, sillä ulkosuomalaisten omaa vaalipiiriä pitää hyödyllisenä noin 1,5 kertaa todennäköisemmin vastaajat, joiden mielestä ulkosuomalaisten poliittisesta edustuksesta on huolehdittu huonosti. Toisaalta on huomioitava, että ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksia mittaavista neljästä muuttujasta vain yhdellä on tilastollisesti merkitsevä yhteys vaalipiirin kannattamiseen. Tulos kuitenkin viittaa siihen, että edustuksellisuuden tasoon tyytymättömät ulkosuomalaiset saattavat kannattaa vaalijärjestelmän uudistusta muita enemmän.

Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen vaikuttaa heikon edustuksellisuuden kokemuksen lisäksi pitkään ulkomailla asuttu aika sekä asuinalue. Kuten analyysissa todettiin, tulokset ovat osittain yhdenmukaisia Peltoniemen (2016, 301–303) aiemman tutkimuksen kanssa ja vahvistavat aiempia havaintoja. Toisaalta tämän tutkielman tuloksia verrattaessa aiempiin tutkimuksiin ulkosuomalaisten äänestämisestä (Peltoniemi 2015) ja vaalipiirin kannattamiseen vaikuttavista tekijöistä (Peltoniemi 2016) on otettava huomioon, että aiemmissä tutkimuksissa on käytetty vuonna 2014 kerättyä ulkosuomalaisaineistoa (n=1067) kun taas tässä analyysissa käytetty FACE-kyselytutkimusaineisto on kerätty keväällä 2019 (n=2101).

Tutkielman tuloksia voidaan pitää ensimmäisenä tarkasteluna ensinnäkin ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksiin ja niiden vaikutuksista äänestämiseen sekä oman vaalipiirin kannattamiseen. Molempien regressioanalyysien hyvin heikot selitysasteet (Nagelkerke R^2 0.278 ja 0.117) kertovat kuitenkin siitä, että luoduista tilastollisista malleista puuttuu todennäköisesti joitakin ulkosuomalaisten äänestämiseen, sekä vaalipiirin kannattamiseen oleellisesti vaikuttavia selittäviä tekijöitä, joita olisi syytä pyrkiä kartoittamaan tarkemmin esimerkiksi pääkomponenttianalyysin avulla. Heikot selitysasteet merkitsevät luonnollisesti myös sitä, että myöskään tilastollisesti merkitsevien muuttujien todellisesta vaikutuksesta ei ole syytä vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Toinen keskeinen tutkielman ongelmakohta liittyy edustuksellisuuden kokemusta kuvaavien muuttujien operationalisointiin. Tässä tutkielmassa neljä edustuksellisuutta kuvaavaa muuttujaa valittiin aiemman teoriakirjallisuuden perusteella, mutta ulkosuomalaisten edustuksellisuuden kokemuksen tutkimuksessa olisi voinut olla perusteltua tarkastella yleisimpiä edustuksellisuuden empiirisen tutkimuksen kohteita, eli mielipideyhtenevää tai deskriptiivistä edustuksellisuutta. (Wass & Bengtsson 2009, 187; Wass ym. 2012, 116–118; Reher 2014, 167–169; Lefkofridi ym. 2014, 300–302.)

Äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden mielipideyhtenevää, eli kongruenssia olisi ollut mahdollista tutkia käytetyn aineiston avulla tiettyjen asiakysymysten osalta. Toisaalta analyysin ristiintaulukointi kappaleessa 5.2 osoittaa, että ulkosuomalaisten vastaajien mielipiteet äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden välillä ei eroa merkittävästi ainakaan neljän edustuksellisuuden kokemusta kuvaavan väittämän kohdalla. Sen sijaan ulkosuomalaisten ja kansanedustajien mielipide-erojen vertailu ei ollut mahdollista, koska kansanedustajaehdokkaiden mielipiteistä ei ollut saatavilla ajallisesti vertailukelpoista aineistoa tutkielman tekohetkellä. Deskriptiivisen edustuksellisuuden tutkimisen haasteeksi muodostui se, että ulkosuomalaisten keskeiset sosiodemografiset tiedot, kuten koulutus- tai tulotaso perustuvat pitkälti kyselytutkimusaineistoihin, joten tarpeeksi tarkkaa tietoa perusjoukosta ei ole saatavilla (esim. Peltoniemi ym. 2019, 344).

Toisaalta voisi olla perusteltua esittää myös kysymys siitä, mittaavatko kongruenssi ja deskriptiivinen edustuksellisuus parhaalla mahdollisella tavalla kansalaisten edustuksellisuuden kokemuksia, vai ovatko ne valtavirtaa edustuksellisuuden tutkimuksissa siksi, että niiden tutkiminen on empiirisesti suhteellisen helppoa? Edustuksellisuuden uudempi tutkimuskirjallisuus käsittelee kyllä verrattain paljon uusia edustuksellisuuden muotoja, kuten esimerkiksi edustuksellisuutta ilman vaalikilpailua kansalaisraatien avulla, edustuksellisuuden järjestämistä sijaisedustuksen, kollektiivisten intressiryhmien tai järjestöjen kautta (esim. Urbinati & Warren 2008, 390-392), mutta perinteisen edustuksellisen demokratian ja vaalikilpailun puitteissa tapahtuvan poliittisen edustuksen teoretisointi vastaa edelleen melko heikosti uusiin edustuksellisuuden haasteisiin. Toisaalta ulkosuomalaisten suhtautuminen uusiin edustuksellisuuden muotoihin olisi potentiaalinen aihe lisätutkimukselle.

Transnationalismi ja ulkomailla asuvien kansalaisten poliittinen edustus ovat konkreettisia esimerkkejä uudenaikaisista edustuksellisuuden tutkimukselle asetetuista haasteista. Lisäksi

voidaan olettaa, että ulkosuomalaisten vaalien kautta tapahtuva edustuksellisuus törmää samanlaisiin ongelmiin esimerkiksi tulevien sukupolvien edustuksellisuuden, ympäristön tai vaikkapa eläinten oikeuksien, tai ylipäätään muiden abstraktien tai epätyypillisten edustuksen kohteiden kanssa, joiden intressit eivät ole fyysisen etäisyyden vuoksi ”läsnä” ja edustettuina poliittisessa päätöksenteossa. Kysymys palautuu Plotken (1997, 19) ajatukseen edustuksellisuuden inklusiivisuudesta ja eksklusiivisuudesta – mitkä ryhmät edustukselliset instituutiot ottavat huomioon poliittisessa päätöksenteossa ja mitkä jäävät ulkopuolelle?

Ulkosuomalaisten heikko kokemus edustetuksi tulemisesta ja sen vaikutus ulkosuomalaisten oman vaalipiirin kannattamiseen voi antaa viitteitä siitä, että ulkosuomalaisten oma vaalipiiri voisi tuoda toivottua parannusta ulkosuomalaisten suhteellisesti heikompaan poliittiseen edustukseen Suomessa asuviin äänestäjiin verrattuna. Toisaalta ulkosuomalaisten vaalipiiriudistuksen tuomien potentiaalisten hyötyjen analyysissä on syytä ottaa huomioon, että kahdessa kolmesta kansallisista vaaleista, joissa ulkosuomalaiset ovat äänioikeutettuja, eli presidentinvaaleissa ja eurovaaleissa vaalipiirinä on jo koko Suomi. Näin ollen niin sanottu pirstaloitumisen ongelma koskee pääasiassa vain eduskuntavaaleja. Toisaalta eduskuntavaaleja voidaan pitää ulkosuomalaisten elämänpiirin kannalta kaikkein keskeisimpänä, koska eduskunnan tekemät päätökset vaikuttavat kenties kaikkein konkreettisimmin ulkosuomalaisten elämään.

Ulkosuomalaisten poikkeuksellisen matala äänestysaktiivisuus tuo esiin myös normatiivisen kysymyksen ulkosuomalaisten poliittisen edustuksellisuuden tasosta ja voi luoda painetta vaalijärjestelmän uudistukselle tai ainakin järjestelmän systemaattiselle arvioinnille. Jos kuvitteellisessa tilanteessa esimerkiksi Keski-Suomen vaalipiirissä äänestysaktiivisuus olisi noin 10 prosenttia seuraavissa eduskuntavaaleissa, käynnissä olisi todennäköisesti heti jonkinlainen valtiojohtoinen demokratian pelastussuunnitelma. Noin 250 000 ulkomailla asuvan äänestäjän joukko jää kuitenkin yhteiskunnallisessa keskustelussa jopa enemmän sivuun kuin akateemisessa tutkimuksessa. Tämän voidaan katsoa olevan erikoista siksi, että Suomi on pieni ja väestörakenteeltaan ikääntyvä maa, joten valtion intressissä voisi hyvinkin olla pitää ulkomaille muuttavista kansalaisistaan kiinni myös taloudellisista ja poliittisista syistä – riippumatta demokratian normatiivisista ideoista tai poliittisen tasa-arvon periaatteesta, jotka ovat keskeisiä näkökulmia ulkomailla asuvien kansalaisten poliittisten osallistumisoikeuksien kannalta (esim. Lopez-Guerra 2005, 225; Peltoniemi 2016, 147).

Vuonna 2019 käyttöön otetun ulkosuomalaisten kirjeäänestyksen voidaan katsoa olevan ensimmäinen askel vaali-instituution kehittämässä, kun taas ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustaminen voisi olla seuraava keskeinen tulevaisuuden uudistus. Ulkosuomalaisten poliittisen osallistumiseen ja edustuksellisuuteen liittyvien kysymysten voidaan olettaa lisääntyvän tulevaisuudessa, koska ihmisten kansainvälinen liikkuvuus tuskin ainakaan vähenee tulevien vuosikymmenten aikana. (Peltoniemi 2016, 303–307.)

Kuten tutkielman johdannossa todettiin, suurin osa valtioista sallii kansalaisilleen mahdollisuuden äänestää myös ulkomailta käsin, mutta politiikan tutkimuksen ja äänestämisen teorit eivät ole ottaneet huomioon tätä niin sanottua ylikansallista äänestäjien joukkoa (Ciornei & Østergaard-Nielsen 2020, 1). Näin ollen voidaan todeta, että ulkomailla asuvien kansalaisten edustuksellisuudesta tarvitaan lisää teoreettista keskustelua ja empiiristä tutkimusta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin.

Lähteet

Aineisto

Peltoniemi, Johanna, Hanna Wass ja Marjukka Weide (2019): Facilitating Electoral Participation from Abroad (FACE) -kyselytutkimusaineisto.

Tutkimuskirjallisuus

Bardy, H. & McNulty, J. (2011) Turning Out to Vote: The Costs of Finding and Getting to the Polling Place. *American Political Science Review*, 105(1), 115-134.

Bauböck, R. (2003) Towards a Political Theory of Migrant Transnationalism. *The International migration review*. 37 (3), 700–723.

Bauböck, R. (2005) Expansive Citizenship—Voting beyond Territory and Membership. *PS, political science & politics*. 38 (4), 683–687.

Bengtsson, Å. & Wass, H. (2010) Styles of Political Representation: What Do Voters Expect? *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 20(1), 55–81.

Bhatti, Y. (2012) Distance and Voting: Evidence from Danish Municipalities. *Scandinavian Political Studies*. 35 (2), 141–158.

Blais, A. (2000) *To Vote or Not to Vote: The Merits and Limits of Rational Choice Theory*. University of Pittsburgh Press.

Blais, A. (2010). “Political participation”. Teoksessa LeDuc, L., Niemi, R.G. & Norris, P. (toim.) *Comparing Democracies: Elections and Voting in the 21st Century*. London: SAGE Publications Ltd.

Blais, A. & Carty, R.K. (1990) Does proportional representation foster voter turnout? *European Journal of Political Research*, 18: 167-181.

Blais, A. & Wass, H. (2017). “Turnout”. Teoksessa: Arzheimer, K., Evans, J. & Lewis-Beck, M. S. (2017) *The SAGE Handbook of Electoral Behaviour*.

Blondel, J., Sinnott, R. & Svensson, P. (1997). Representation and voter participation. *European Journal of Political Research* 32, 243–272

Borg, S. & Wass, H. (2012). ”Äänestysaktiivisuus”. Teoksessa Sami Borg (toim.) *Muutosvaalit 2011. Selvityksiä ja ohjeita 16/2012*. Helsinki: Oikeusministeriö, 97–115.

Borg, S. & Wass, H. (2016) ”Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa”. Teoksessa Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen Eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 379–397. Helsinki: Oikeusministeriö.

Braun, N. & Gratschew, M. (2007) ”Introduction”. Teoksessa: Andrew Ellis ja Alan Wall (toim.) *Voting from Abroad. The International IDEA Handbook*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance & The Federal Electoral Institute of Mexico, 1–10.

Ciornei, I. & Østergaard-Nielsen, E. (2020) Transnational turnout. Determinants of emigrant voting in home country elections. *Political geography*.

- Collyer, M. & Vathi, Z. (2007) Patterns of Extra-territorial Voting. Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty Arts C-226, University of Sussex.
- Downs, A. (1957) An economic theory of democracy. New York: Harper
- Fung. (2013). The Principle of Affected Interests: An Interpretation and Defense. *Teoksessa Representation* (236–268). University of Pennsylvania Press.
- Gronke, P., Galanes-Rosenbaum, E., Miller, P.A. & Toffey, D. (2008) Convenience voting. *Annual Review of Political Science*. 11 (1), 437–455.
- Grönlund, K. (2016) ”Eduskuntavaalit 2015” Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.), Poliittisen Osallistumisen Eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015, 379–397. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Haspel, M. & Knotts, H. G. (2005) Location, Location, Location: Precinct Placement and the Costs of Voting. *The Journal of Politics*. 67 (2), 560–573.
- Helbert, M. & Mascitelli, B. (2018) Transnationalism and expatriate political engagement: the case of the Italian and French voting in Australia. *Australian journal of international affairs*. 72 (4), 329–342.
- Herne, K. (1999) Miksi ihmiset äänestävät? *Politiikka*. 41 (2), 113-124.
- Lefkofridi, Z., Giger, N. & Gallego, A. (2014) Electoral Participation in Pursuit of Policy Representation: Ideological Congruence and Voter Turnout, *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 24:3, 291-311.
- Lijphart, A. (1997) Unequal participation: Democracy’s unresolved dilemma. *American Political Science Review* 91(1), 1–14.
- López-Guerra, C. (2005) Should Expatriates Vote? *The journal of political philosophy*. 13 (2), 216–234.
- Mansbridge, J. (2003). Rethinking Representation. *The American Political Science Review*, 97(4), 515-528.
- Navarro, C., Morales, I., & Gratschew, M. (2007) External Voting: a comparative overview. International Institute for Democracy and Electoral Assistance IDEA. Voting from Abroad. The International IDEA handbook. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance; The Federal Institute of Mexico.
- Ordeshook, P. C. (2006) William H. Riker and Peter C. Ordeshook. 1968. ‘A Theory of the Calculus of Voting.’ ‘*American Political Science Review*’ 62 (March): 25-42. *The American political science review*. 100 (4), 679–680.
- Peltoniemi, J. (2015) Äänen pitkä matka: Ulkосуomalaisien matala äänestysaktiivisuus ja joustavien äänestysmenetelmien merkitsevyys/It’s a long way to voting booth: emigrant voters and the significance of convenient voting methods. *Politiikka*. 57 (4).

- Peltoniemi, J. (2016) Parlamentissa vai ulkona? Ulkосуomalaisten poliittinen representaatio. *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu* 58 (2) 144–161.
- Peltoniemi, J. (2016) Transnational political engagement and emigrant voting, *Journal of Contemporary European Studies* 26 (4) 92–410.
- Peltoniemi, J. (2018) On the borderlines of voting: Finnish emigrants' transnational identities and political participation. Tampere: Tampere University Press.
- Peltoniemi, J., Weide, M. & Wass, H., (2020) "Kotini on vaalikoppini: joustavien äänestysmuotojen merkitys yhdenvertaiselle poliittiselle osallistumiselle." Teoksessa Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E. & Wass, H. (toim.), *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö. 334–363.
- Peters, Y. & Ensink, S.J. (2015) Differential Responsiveness in Europe: The Effects of Preference Difference and Electoral Participation, *West European Politics*, 38:3, 577–600.
- Pitkin, H. F. (1967). *The Concept of Representation*, Berkeley: University of California.
- Pitkin, H. F. (2004) Representation and Democracy: Uneasy Alliance. *Scandinavian Political Studies*. 27 (3), 335–342.
- Plotke, D. (1997) Representation is Democracy. *Constellations* (Oxford, England). 4(1), 19–34.
- Reher, S. (2014) 'The Effect of Congruence in Policy Priorities on Electoral Participation', *Electoral Studies*, 36, 158–172.
- Reher, S. (2015) 'Explaining Cross-National Variation in the Relationship Between Priority Congruence and Satisfaction with Democracy', *European Journal of Political Research*, 54, 160 – 181.
- Rehfeld, A. (2005) *The Concept of Constituency: Political Representation, Democratic Legitimacy and Institutional Design*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rehfeld, A. (2006) Towards a General Theory of Political Representation. *The Journal of politics*. 68 (1), 1–21.
- Rehfeld, A. (2009) Representation Rethought: On Trustees, Delegates, and Gyroscopes in the Study of Political Representation and Democracy. *American Political Science Review*. 103(2), 214–230.
- Setälä, M. (2003) *Demokratian arvo: teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sheafer, T. & Weimann, G. (2005) Agenda Building, Agenda Setting, Priming, Individual Voting Intentions, and the Aggregate Results: An Analysis of Four Israeli Elections. *Journal of communication*. 55 (2), 347–365.
- Smets, K. & van Ham, C. (2013) The embarrassment of riches? A meta-analysis of individual-level research on voter turnout. *Electoral Studies*. 32 (2), 344–359.

- Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R. & Laine, T. (2013) Takaisin Suomeen. Euroopan ulkosuomalaisien ja heidän lastensa ajatuksia Suomesta maahanmuuton kohteena. Turun yliopisto.
- Urbinati, N. & Warren, M. (2008) “The Concept of Representation in Contemporary Democratic Theory,” *Annual Review of Political Science*, 11: 387–412
- Urbinati, N. (2000). “Representation as Advocacy: A Study of Democratic Deliberation,” *Political Theory*, 28: 258–786.
- Verba, S. Schlozman, K. ja Brady, H. (1995) *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Von Schoultz, Å. & Wass, H. (2015) Beating Issue Agreement: Congruence in the Representational Preferences of Candidates and Voters. *Parliamentary affairs*. 69 (1), 136–158.
- Wass, H. (2008) Äänestysaktiivisuus tutkimuskohteena. *Politiikka*. 50(4).
- Wass, H. & Bengtsson, Å. (2009) Äänestäjien edustusta koskevat odotukset. *Politiikka* 51 (3):187–207.
- Wass, H., Söderlund, P. & Rapeli, L. (2012) “Äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden mielipideyhteneväisyys ja poliittinen edustus” Teoksessa Sami Borg (toim.) *Muutosvaalit 2011. Selvityksiä ja ohjeita 16/2012*. Helsinki: Oikeusministeriö, 97–115.

Menetelmäkirjallisuus

- Field, Andy (2013): *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. Lontoo, Sage Publications Ltd.
- Nummenmaa, Lauri (2009): *Tilastolliset menetelmät*. Helsinki, Tammi.
- Tähtinen, J. et al. (2020) *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita*. 2. uudistettu painos. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Internetlähteet ja tilastot

- International Institute for Democracy and Electoral Assistance IDEA. (2020) *Voter Turnout Database*. URL: <https://www.idea.int/data-tools/vt-advanced-search> Haettu: 5.4.2020.
- Korkiasaari, J. (2018). Suomalaiset maailmalla. *Siirtolaisuus-Migration*, 44(2), 5–13. URL: <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/89575> Haettu 2.5.2021
- Oikeusministeriö. *Tieto- ja tulospalvelu*. (2020) Eduskuntavaalit 2019, Äänioikeutetut. URL: https://tulospalvelu.vaalit.fi/EKV-2019/fi/aoik_kokomaa.html Haettu 5.4.2020.
- Oikeusministeriö. *Tieto- ja tulospalvelu*. (2020) Eduskuntavaalit 2019, Äänestysaktiivisuus. URL: <https://tulospalvelu.vaalit.fi/EKV-2019/fi/aanestys1.html> Haettu 24.2.2020.

Oikeusministeriö. *Tieto- ja tulospalvelu.* (2020) Europarlamenttivaalit 2019, Äänestysaktiivisuus.

URL: <https://tulospalvelu.vaalit.fi/EPV-2019/fi/aanestys1.html> Haettu: 24.2.2020

Oikeusministeriö. *Vaalit.fi.* (2020) Ulkосуomalaisten äänestäminen.

URL: <https://vaalit.fi/ulkosuomalaisten-aaestaminen> Haettu: 24.2.2020.

Sisäministeriö (2020): Hallituksen ulkосуomalaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2017–2021.

URL: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160523/SM_7_2018.pdf
Haettu 16.4.2020.

Statistiska centralbyrån SBC (2019): Deltagandet i de allmänna valen 2018.

URL: https://www.scb.se/contentassets/6d0a96c916144051a5cb1f8b372fe80f/me0105_2018a01_br_me08br1901.pdf Haettu: 5.4.2020.

Suomi Seura (2020): Ulkосуomalaisparlamentin tavoitteet 2017–2021.

URL: <https://suomi-seura.fi/usp-edunvalvonta-paatavoitteet/> Haettu 16.4.2020.

Sveriges Radio Finland (2019): Professori esittää ulkосуomalaisille omaa vaalipiiriä. *Sveriges Radio Finland* 28.1.2019. URL: <https://sverigesradio.se/artikel/7143296> Haettu 16.4.2020.

Tilastokeskus 2020a: Eduskuntavaalit 1975–2019.

URL: https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_evaa/010_evaa_2019_tau_110.px/table/tableViewLayout1/ Haettu 17.4.2022

Tilastokeskus 2020b: Europarlamenttivaalit 1994–2019.

URL: https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_euvaa/010_euvaa_2019_tau_101.px/table/tableViewLayout1/ Haettu 17.4.2022

Tilastokeskus 2020c: Presidentinvaalit 1994.

URL: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/117954/xpvaa_199400_1994_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y Haettu 17.4.2022

Tilastokeskus 2020d: Presidentinvaalit 2000.

URL: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/117967/xpvaa_200000_2000_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y Haettu 17.4.2022

Tilastokeskus 2020e: Presidentinvaalit 2006.

URL: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119843/xpvaa_200600_2008_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y Haettu 17.4.2022

Tilastokeskus 2020f: Presidentinvaalit 2012 ja 2018.

URL: https://www.stat.fi/til/pvaa/2018/pvaa_2018_2018-02-02_tie_001_fi.html Haettu 17.4.2022